BİLGESAM
BİLGE ADAMLAR
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

ÇÖZÜM SÜRECİNE TOPLUMSAL BAKIŞ

Dr. Salih AKYÜREK
Mehmet Ali YILMAZ
Esra ATALAY
Fatma Serap KOYDEMİR

RAPOR NO: 57
ANKARA
HAZİRAN 2013

Çözüm Sürecine Toplumsal Bakış

Dr. Salih AKYÜREK - Mehmet Ali YILMAZ

Esra ATALAY – Fatma Serap KOYDEMİR

BİLGE ADAMLAR

STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

RAPOR NO:57

HAZİRAN 2013

ÇÖZÜM SÜRECİNE TOPLUMSAL BAKIŞ

Anket Tasarımı: Dr. Salih Akyürek

Veri Analizi ve Raporlama: Dr. Salih Akyürek - M. Ali Yılmaz –
Esra Atalay – Fatma Serap Koydemir

Kapak Tasarımı: Sertaç Durmaz

Çalışmaya Katkı Sağlayan Diğer Kişiler: Müstecep Dilber - Mustafa Taşkıran – Fuat Bilgiç

Anket Uygulama: Sanoveri

BİLGESAM YAYINLARI

Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi
Wise Men Center For Strategic Studies

Basım - Cilt: SAGE Matbaacılık / Sertifika No: 14721

Mecidiyeköy Yolu Caddesi No:10 Celil Ağa İş Merkezi Kat:9 Daire:36
Mecidiyeköy / İstanbul / Türkiye
Tel: +90 212 217 65 91 Faks: +90 212 217 65 93

Atatürk Bulvarı Havuzlu Sok. No:4/6
A. Ayrancı / Çankaya / Ankara / Türkiye
Tel : +90 312 425 32 90 Faks: +90 312 425 32 90

www.bilgesam.org
bilgesam@bilgesam.org

Copyright © BİLGESAM Haziran 2013
Bu yayının tüm hakları saklıdır.
Yayın Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin
izni olmadan elektronik veya mekanik yollarla çoğaltılamaz.

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ ____ *1*

1. YÖNTEM VE ÖRNEKLEM ____ *5*

2. ÇÖZÜM SÜRECİNE DESTEK ____ *7*

3. ÇÖZÜM SÜRECİNDE YÖNTEM ____ *10*

3.1 Görüşmelerin Abdullah Öcalan Merkezli Yürütülmesi ____ **11**

3.2 Görüşmelerin MİT Kanalıyla Yapılması ____ **13**

3.3 Akil İnsanlar Komisyonunun Çözüme Katkısı ____ **15**

4. ÇÖZÜM SÜRECİNDE HÜKÜMETE GÜVEN ____ *17*

4.1 Çözüm Sürecini Seçim Yatırımı Olarak Görme Eğilimi ____ **18**

4.2 Hükümetin Kürt Meselesini Çözme İstekliliği ____ **20**

4.3 Hükümetin Kürt Meselesini Çözme Yetkinliği ____ **22**

5. ÇÖZÜM SÜRECİNDE PKK, ÖCALAN VE KCK'YA BAKIŞ ____ *24*

5.1 Çözüm Sürecinin PKK ve KCK'ya Hizmet Etmesi ____ **25**

5.2 KCK Tutuklularının Serbest Bırakılması ____ **27**

5.3 Yeni süreçte PKK ve Öcalan'ın Samimiyeti ____ **29**

5.4 Örgütün Silah Bırakma Pazarlığı ____ **31**

6. ÇÖZÜM SÜRECİNDEN BEKLENTİLER ____ *37*

6.1 Çözüm Sürecinde Örgütün Türkiye'yi Terk Etmesi ve Dağılması ____ **38**

6.2 Çözüm Sürecinin Terörü Sonlandırması ____ **42**

6.3 Çözüm Sürecinin Özgürlüklere ve Demokratikleşmeye Katkısı ____ **44**

7. KÜRT MESELESİ İÇİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ ____ *46*

7.1 Kürt Meselesinde Çözüm Önerilerine Katılım ____ **46**

7.2 Abdullah Öcalan ile İlgili Beklentiler ____ **49**

7.3 Nihai Çözüm Olarak Görülen Adımlar ____ **52**

8. ÇÖZÜM SÜRECİ İLE İLGİLİ BÖLÜNME ENDİŞESİ ____ *55*

9. ORTAK GELECEĞE BAKIŞ ____ *58*

EK- UYGULANAN ANKET FORMU ____ *61*

SUNUŞ

Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM), pek çok konu gibi Çözüm Süreci ile ilgili gelişmeleri de yakından takip etmektedir. Vatandaşlar adına fikir beyan eden aktörlerden ziyade, doğrudan toplumun görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan BİLGESAM, "Çözüm Sürecine Toplumsal Bakış" adlı bu çalışma ile sürece katkı sağlamayı ve bu konuda yaşanan alan araştırmaları noktasındaki eksikliği biraz olsun gidermeyi amaçlamaktadır.

BİLGESAM, sadece son iki yılda "Kürtler ve Zazalar Ne Düşünüyor? Ortak Değerler ve Sembollere Bakış", "Demokratik Açılım ve Toplumsal Algılar", "Çatışma Çözümü ve Türkiye'de Kürt Meselesi", "Terörle Mücadelede Toplumsal Algılar" raporları ile birlikte "Terörle Mücadele Stratejisi" ve "Türkiye'de Kürtler ve Toplumsal Algılar" adlı kitapları yayınlayarak kamuoyunun bilgisine sunmuştur. BİLGESAM bunlar haricinde, konuyla alakalı TSK ile ilgili başlıkları da içeren, bazıları alan çalışmasına dayanan 10'un üzerinde rapor ve kitap yayınlamış ve bu anlamda yürütülen çalışmalara ve süreçlere katkı sağlamaya çalışmıştır.

Terörle mücadele, Kürt Meselesi ve güvenlik alanında gerçekleştirdiği çalışmalara devam eden BİLGESAM, 2570 kişilik anket uygulamasından elde edilen verilerle oluşturduğu bu raporunda; Çözüm Sürecine destek, izlenen yöntem, süreçte örgüte ve yöneticilerine bakış ve beraber yaşama isteği gibi konularda toplumsal algıları ve alt grupların algılarındaki farklılaşmayı ortaya koymaktadır.

Çalışmanın ilgili kuruluşların karar mercilerindeki yöneticilere ve akademisyenlere faydalı olmasını temenni eder, çalışmayı gerçekleştiren Dr. Salih Akyürek, Mehmet Ali Yılmaz, Esra Atalay ve Fatma Serap Koydemir'e ve raporun yayına hazırlanmasında emeği geçen diğer BİLGESAM çalışanlarına teşekkür ederim.

Doç. Dr. Atilla Sandıklı

BİLGESAM Başkanı

YÖNETİCİ ÖZETİ

Hükümet tarafından başlatılan Çözüm Sürecine dönük toplumsal algılar Ek'te nihai şekli bulunan 29 soruluk anket formu ile sorgulanmış ve elde edilen 2570 kişiye ait anket verisi analiz edilerek dokuz ana konu başlığında raporlaştırılmıştır. Çalışmaya ait bulguların özeti bu bölümde kendi konu başlığı altında verilmiştir.

Çözüm Sürecine Destek

Araştırma bulgularına göre, hükümet tarafından başlatılan Çözüm Süreci toplumun %57,2'si tarafından desteklenmektedir. Çözüm Sürecinin en çok terörün yaşandığı illerde desteklendiği (%86), destek oranının Kürtlerde %86'ya, BDP seçmeninde %98'e ve AKP seçmeninde %82'ye çıktığı görülmektedir. Buna karşılık süreç, Türklerde her iki kişiden biri tarafından desteklenmektedir. AKP ve BDP'den farklı olarak CHP seçmeninin %20'si, MHP seçmeninin ise sadece %14'ü süreci desteklemektedir. Genel olarak, kişilerin öğrenim düzeyi yükseldikçe ve terörün yaşandığı illerden batı illerine gidildikçe sürece destek azalmaktadır.

Çözüm Sürecinde İzlenen Yönteme Dair Görüşler

Çözüm Sürecinde izlenen yöntemlere bakış üç farklı soru ile ölçülmüştür. Genel ortalama olarak, hükümetin Abdullah Öcalan ile MİT kanalıyla görüşmesini doğru bulanların oranı %53, Çözüm Süreci kapsamındaki görüşmelerin Abdullah Öcalan merkezli yapılmasını doğru bulanların oranı ise %34 düzeyinde kalmaktadır. Akil İnsanlar Komisyonunun çözüme katkı sağlayacağına inananların oranı ise %48'dir.

Çözüm Sürecinde izlenen yöntemlere dair Kürtlerin Türklere göre daha olumlu bir yaklaşımı bulunmaktadır. Ayrıca, süreçte izlenen yöntemler, terörün daha yoğun yaşandığı illerde diğer illere göre ve AKP-BDP seçmeni arasında diğer parti seçmenlerine göre daha çok destek görmektedir. CHP ve MHP seçmenlerinin Çözüm Sürecine olduğu gibi süreçteki yöntemlere yönelik de olumsuz tavır takındığı görülmektedir.

Bulgulara genel olarak bakıldığında, Çözüm Sürecinde izlenen yöntemlerin Çözüm Sürecine göre daha az kabul gördüğü anlaşılmaktadır.

Çözüm Sürecinde Hükümete Güven

Çözüm Süreciyle ilgili hükümete güven düzeyi üç farklı soru ile ölçülmüştür. Bulgulara göre, katılımcıların %58'i hükümetin Kürt Meselesini çözmek istediğine inandığını belirtirken, %55'i hükümetin meseleyi çözebilecek yeterlilikte olduğunu ifade etmektedir. Çözüm Sürecini hükümetin seçim dönemi yatırımı olarak görenlerin oranı ise %44'tür. Bulgular, hükümetin sorunu çözme konusundaki yetkinliğinin, istekliliğine göre daha düşük algılandığını göstermektedir.

Hükümetin Kürt Meselesini çözmek istediğine ve çözebileceğine dair inanç Kürtler arasında %70'ler düzeyindedir ve bu oran %50'ler düzeyinde olan Türklerden çok daha yüksektir. AKP ve BDP seçmeni hükümetin sorunu çözme konusundaki yetkinliği ve istekliliğine daha fazla inanırken, CHP ve MHP seçmeni Çözüm Sürecini daha çok hükümetin seçim yatırımı olarak görmektedir.

Çözüm Sürecinde PKK, Abdullah Öcalan ve KCK'ya Bakış

Çözüm Sürecinde PKK, Abdullah Öcalan ve KCK'ya dair görüşleri ortaya koymak amacıyla katılımcılara altı soru yöneltilmiştir. Yeni süreçte KCK tutuklularının serbest bırakılmasını destekleyenlerin oranı %21 düzeyindedir ve bu destek oranı Çözüm Sürecine destek düzeyine göre çok daha düşüktür. Çözüm Sürecinde PKK ve Abdullah Öcalan'ı samimi bulanların oranı %32'dir. Çözüm Süreci PKK ve KCK'nın güçlenmesine hizmet edecektir" görüşünü destekleme oranı ise %47'dir. Katılımcıların %68'i

süreç esnasında PKK'nın silah bırakmadan kazanımlar elde etmeye çalışacağına inanırken, %80'i örgütün siyasal beklentileri gerçekleşinceye kadar silah bırakmamasının barış söylemleriyle çeliştiğini düşünmektedir. Çözüm Sürecinde Murat Karayılan'ın PKK'nın silah bırakması için koşullar ileri sürmesini ve Abdullah Öcalan'ın serbest bırakılmasını şart koşmasını provokasyon olarak değerlendirenlerin oranı ise %73'dür.

Bulgular, Çözüm Sürecinde ve ilgili konularda Türklerin PKK, Abdullah Öcalan ve KCK'ya şüpheci ve tepkili, Kürtlerin ise daha olumlu ve destekleyici yaklaştığını göstermektedir. Çözüm Süreci ve yöntemi konusundaki görüşlerden farklı olarak; PKK, Abdullah Öcalan ve KCK'ya bakışta AKP, CHP ve MHP seçmenlerinin bir birine çok daha yakın tutum sergilediği görülmektedir. Bunun yanında örgüte yönelik görüş ve tutumlar Kürtler arasında orta düzeyde olumlu iken, BDP seçmeninde bu tutum yüksek oranda destek haline dönüşmektedir. Örnek olarak, genelde %21 düzeyinde destek bulan "KCK tutuklularının serbest bırakılması" görüşü AKP, CHP ve MHP seçmeninde çok düşük oranda destek bulurken, aynı oran Kürtlerde %57, BDP seçmeninde ise %100 düzeyine çıkmaktadır.

Bu bulgular, Çözüm Sürecine yönelik orta düzey desteğe rağmen; süreçten beklentiler, PKK ve sürece yönelik örgütün söylemleri temelinde, toplumda ve özellikle Türkler arasında (AKP seçmeni dahil) önemli şüphelerin olduğunu göstermektedir.

Çözüm Sürecinden Beklentiler ve Endişeler

Çözüm Sürecinin ülkede özgürlüklerin genişlemesi ve demokratikleşme adımlarına katkı sağlayacağına inananların oranı %55 düzeyindedir. Sürecin Türkiye'de terörü sonlandıracağına inananların oranı %50 düzeyindeyken, örgüt mensuplarının Türkiye'yi terk edeceğine inananlar %30 ve PKK'nın bu süreçte dağılacağına inananlar %27 düzeyindedir.

Çözüm Sürecinden beklentiler temelinde yöneltilen bütün sorularda, Kürtlerin Türklere göre süreçten beklentilerinin daha olumlu olduğu görülmektedir. Bir başka deyişle, Kürtler süreçle birlikte terörün sonlanacağına, PKK'nın dağılacağına ve örgüt mensuplarının Türkiye'yi terk edeceğine, demokratikleşme adımlarının hız kazanacağına Türklerden çok daha fazla inanmaktadır. Oy verilen siyasi parti temelinde bakıldığında ise; BDP ve AKP seçmeninde, süreç ile ilgili yukarıda verilen bağlamdaki beklentilerin CHP ve MHP seçmenine göre çok daha yüksek olduğu görülmektedir.

Farklı bir soru ile yapılan ölçümde ortaya çıkan bulgulara göre, Çözüm Sürecinin Türkiye'yi bölünmeye götüreceğine inananların oranı %40 düzeyindedir. Türklerin bu konuda daha endişeli olduğu görülmektedir. Türklerin % 45,8'i Çözüm Süreci ile birlikte ülkenin bölünmeye gideceğini belirtirken, bu oran MHP ve CHP seçmeninde %75 düzeyine çıkmaktadır. Kürtlerde bu oran %15, BDP seçmeninde ise %3 düzeyindedir.

Kişilerin öğrenim düzeyi yükseldikçe ve terörün yaşandığı illerden batıya doğru gidildikçe süreçle ilgili olumlu beklentiler azalmakta, bunun yanında endişeler artmaktadır.

Kürt Meselesi İçin Çözüm Önerileri

Kürt meselesine dair çözüm önerileri; "Kürtlere eşit yurttaşlık haklarının verilmesi," "yerel yönetimlerin güçlendirilmesi," "bölgesel/demokratik özerklik," "federatif yapı" ve "bağımsızlık" seçenekleri aynı soruda tek seçenekli sorularak ölçülmüştür. Genel ortalamaya bakıldığında yukarıda bahsedilen önerilerin hiçbirisini desteklemeyenlerin oranı %39 iken, Kürtlere sadece eşit yurttaşlık haklarının verilmesini savunanların oranı %37'dir. Bunun yanında daha çok ayrılıkçı görüşler olarak nitelenen "bölgesel demokratik özerklik" önerisi %4,7, " "federatif yapı" %1,9 ve "bağımsızlık" %0,7 oranında destek bulmuştur.

Kürt meselesi için desteklenen çözüm önerilerinin Türkler ve Kürtler arasında önemli derecede farklılaştığı görülmektedir. "Kürtlere eşit yurttaşlık haklarının verilmesi" çözüm önerisi Kürtler

arasında %50,3 oranı ile en yüksek desteği alırken; Türkler arasında en yüksek oran %44,6 ile sorgulanan çözüm önerilerinin hiçbirisini desteklemeyen kesime aittir. Bu durumu yukarıda bahsedilen çözüm önerilerinin tamamına bir tepki olarak yorumlamak da yanlış olmayacaktır. Hem Kürtlerde hem de Türklerde çözüm önerisi olarak en düşük düzeyde destek bulan görüş %1'i bile bulmayan oranıyla Kürtlerin bağımsızlığıdır.

Kürt meselesi için desteklenen çözüm önerilerinin oy verilen siyasi partiye göre de farklılaştığı görülmektedir. AKP ve BDP seçmeninde "Kürtlere eşit yurttaşlık haklarının verilmesi" çözüm önerisi en fazla desteklenen ifade olmuştur. CHP'li ve MHP'li seçmenlerde ise tepkisel yönü de ağır basmakla birlikte, sorgulanan önerilerden hiçbirisini desteklemeyen grup en yüksek orana sahip kesim olmuştur. Daha çok ayrılıkçı talepler olarak görülen "demokratik özerklik, federatif yapı ve bağımsızlık" talepleri diğer parti seçmenlerine göre BDP seçmeni arasında daha yüksektir. Bu üç öneriden birisini çözüm olarak görenler Kürtler içinde %24 iken bu oran BDP seçmeni arasında %36 düzeyine çıkmaktadır. Farklı kesimler tarafından son yıllarda ortaya konulan ve BDP tarafından da desteklenen demokratik özerklik önerisinin BDP seçmeni içinde dahi %30'lar düzeyinde kalması oldukça düşündürücüdür.

Abdullah Öcalan ile İlgili Beklentiler

Yeni süreçte Abdullah Öcalan ile ilgili hangi adımların desteklendiği dört şıklı tek seçmeli soru ile ölçülmüş, diğer seçeneğine yazılan "idam edilmeli" görüşü de oranının fazlalığı nedeniyle şıklara ilave edilmiştir. Yaklaşık %47'lik bir kesim Abdullah Öcalan'ın aynı şartlarda cezasını çekmeye devam etmesi gerektiğini düşünürken, %33'lük bir oran hapishane şartlarının ağırlaştırılması gerektiğine inanmaktadır. Bunun yanında "Abdullah Öcalan idam edilmeli" diyenlerin oranı yaklaşık %10, ev hapsini destekleyenlerin oranı %6 ve serbest bırakılmasını destekleyenlerin oranı %5 düzeyindedir.

Bulgulara göre, genelde %11'lik bir kesim Öcalan'ın mevcut infaz şartlarını ağır bulurken, bu oran Kürtlerde %55'e ve BDP seçmeninde %97'ye yükselmektedir. İnfaz şartlarını ağır bulanlar, Öcalan'ın serbest bırakılmasını veya cezasının ev hapsine çevrilmesini desteklemektedir. Öcalan'ın cezasının ağırlaştırılmasını veya idam edilmesini destekleyenler ise genelde %42 iken bu oran Türklerde %47'ye, MHP seçmeninde %70'e çıkmaktadır. Bu bulgular, farklı toplum kesimleri arasındaki görüş farklılığını ve kırılmayı da net olarak ortaya koymaktadır.

Yeni Süreçte Nihai Çözüm ve Beraber Yaşama İsteği

Yeni süreçte kişilerin nihai çözüm adına hangi adımların atılmasını desteklediği beş şıklı tek seçmeli soru ile ölçülmüştür. Bulgulara göre, insanlar en etkili nihai çözüme %67 oranı ile "örgütün kendisini feshetmesi/ dağılması" ile ulaşılacağına inanmaktadır. Diğer taraftan, "çatışmaların durması", "örgüt elemanlarının sınır dışına çekilmesi" ve "örgütün silah bırakması" adımlarından birinin nihai çözüm olacağına inananların oranı toplamda %25 düzeyinde kalmaktadır. Bununla birlikte, katılımcıların %7,9'u sunulan seçeneklerden hiçbirisini nihai çözüm adımı olarak görmemektedir.

Çözüm için en doğru nihai adımı, hem Kürt hem de Türk katılımcılar "örgütün kendisini feshetmesi/ dağılması" olarak görmektedir. Çözüm için gerekli görülen bu adıma verilen destek, Türklerdeki %71 oranıyla Kürtlere göre (%46) daha yüksektir. Hem Kürtlerde hem de Türklerde öne çıkan, "örgütün kendisini feshetmesi/ dağılması" önerisi AKP, CHP ve MHP seçmeninde %68-77 aralığında oldukça yüksek düzeyde destek bulurken, bu oran BDP seçmeninde %13,1'e düşmektedir.

Bu bulgulardan yola çıkarak hem Türkler hem de Kürtler arasında BDP seçmeni dışında tüm kesimlerin örgütün dağılmasını nihai çözüm olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bunun yanında; çatışmaların durmasına, Kürtlerin Türklere göre ve BDP seçmeninin diğer üç parti seçmenine göre çok daha fazla önem verdiği görülmektedir.

Türkiye genelinde "Türklerle Kürtlerin Türkiye toprakları üzerinde ortak bir geleceği olduğuna inanıyorum" görüşüne katılım oranı %79 olarak bulgulanmıştır. Bu veri, BİLGESAM tarafından 2009-2012 yıllarında yapılan pek çok çalışmadaki bulgular ile de örtüşmektedir. Kürtler arasında ortak geleceğe inancın Türklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Kürtlerin ortak geleceğe inancı %97 gibi oldukça yüksek bir orandayken, Türklerde bu oran %74'dür.

Sonuç Yerine

Toplum genelinde Çözüm Sürecine orta düzeyde bir destek varken, çözüme yönelik uygulanan yöntemlerin toplumdan aynı düzeyde destek bulmadığı görülmektedir. Kürtler dahil tüm toplum kesimlerinde (BDP seçmeni hariç), çözüm için nihai adım olarak "örgütün kendini feshetmesi/dağılması" adımı fazlasıyla öne çıkarılmakta ve desteklenmektedir. Yani örgüt dağılmadan nihai çözüme ulaşılacağına inanılmamaktadır. Ayrıca; süreçten beklentiler, PKK ve sürece yönelik örgütün söylemleri temelinde, toplumda ve özellikle Türkler arasında (AKP seçmeni dahil) önemli şüphelerin olduğu görülmektedir.

Çözüm Sürecine dair konularda, AKP ve BDP seçmenleri pek çok noktada benzer eğilimler göstererek Çözüm Sürecini ve yöntemlerini daha fazla desteklerken, CHP ve MHP seçmeni de benzer eğilimler göstererek hemen hemen tüm alt konularda süreci eleştirmektedir. Ancak PKK, Abdullah Öcalan ve KCK'ya bakış ile nihai çözüm önerisi başlıklarında; AKP, CHP ve MHP seçmeninin görüşleri benzeşmekte ve BDP seçmeninin eğilimi bu üç partiden farklılaşmaktadır. Çalışma bulguları kapsamında, öğrenim düzeyi ve yaşanan bölgeye göre görüşlerin anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Buna göre, öğrenim düzeyi arttıkça çözüm sürecine destek azalmakta ve batı illerinden terörün yaşandığı illere doğru gidildikçe sürece verilen destek artmaktadır.

Türklerin ve Kürtlerin ortak bir geleceği olduğuna dair inanç, Türkiye genelinde tüm farklı toplum kesimlerinde yüksek düzeydedir. Bunun yanında, araştırma bulguları Abdullah Öcalan'a güvenin Kürtlerde son yıllarda arttığını ve bu konunun Türkler ve Kürtler arasında algılar temelinde yeni bir kırılma başlattığını göstermektedir.

1. YÖNTEM VE ÖRNEKLEM

Çözüm Sürecinde hükümete duyulan güven, PKK, Öcalan ve KCK'ya yönelik algılar, Çözüm Sürecine dair beklentiler, Kürt Meselesi için çözüm önerilerine yaklaşım, Çözüm Sürecine dair duyulan endişeler ve ortak geleceğe bakış gibi, sürece yönelik güncel tartışma konularındaki toplumsal algıları incelemek amacıyla başlatılan alan çalışmasına dayalı proje çerçevesinde Ek'te nihai şekli bulunan 29 soruluk anket formunun taslağı hazırlanmıştır. Uzman görüşlerinin alınması ve 20 kişilik pilot uygulamanın ardından anket formuna son şekli verilerek uygulama aşamasına geçilmiştir.

Hazırlanan anket "Sanoveri" tarafından internet tabanlı olarak uygulanmıştır. Anketler, internet kullanan ve e-postası olan 850 bin üye içinden, yaş, öğrenim durumu ve coğrafi bölge kriterleri de dikkate alınarak rastgele seçilen 65 bin kişiye anket linkinin e-posta yoluyla gönderilmesi yöntemi ile uygulanmıştır. Anket uygulaması 12 Mayıs 2013 tarihinde başlatılmış ve doldurulan 3157 anket yeterli görülerek 18 Mayıs tarihinde sonlandırılmıştır. Çalışmaya Türkiye'nin tüm illerinden katılım olması nedeniyle, TUİK tarafından belirlenen "Türkiye İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS)" il grupları temelinde temsili bir örnekleme ulaşılmıştır.

Anket cevaplarında farklı sorular arasında önemli çelişkiler tespit edilen 171 kişi ile anketi başlangıç düzeyinde terk eden 46 kişi silinerek örneklem 2940 kişiye indirilmiştir. Müteakiben, kişilerin kendilerini tanımladıkları etnik köken ve 2011 seçimlerinde oy verilen siyasi parti temelinde oransal rassal tabakalama yöntemi ile örneklem 2570 kişiye indirilmiş ve analizler bu örneklem üzerinden yapılmıştır. Bu uygulama sonucunda, 2570 kişilik veri ile, yaş, yaşanan il/coğrafi bölge, etnisite ve oy verilen siyasi parti temelinde Türkiye profiline çok yakın bir örneklem oluşturulmakla birlikte; çalışmanın interneti ve sosyal medyayı aktif olarak kullanan bir kitle üzerinde yapılmış olması nedeniyle, örneklemin öğrenim durumu Türkiye profilinin üzerindedir (ön lisans ve üzeri öğrenime sahip katılımcı oranı %78,4'tür). Örneklemdeki bu yanlılığı en az düzeye indirgemek amacıyla, tüm analizler 2012 TUİK 15+ yaş grubunun öğrenim durumu dağılımı temelinde ağırlıklandırılarak yapılmıştır. Ayrıca 2011 seçimlerinde oy verilen siyasi parti temelinde tabakalama yapılmasına rağmen BDP'ye oy verenlerin oranının %3,4 düzeyinde kalması nedeniyle, analizlerde BDP'ye oy veren kitlenin görüşleri "2" katsayısı ile ağırlıklandırılmıştır. Araştırma konusunun çözüm sürecine odaklı olması bu son düzeltmeyi özellikle gerekli kılmıştır.

Yapılan analizlerde, görüş ve algıların özellikle Türk-Kürt, oy verilen siyasi parti, yaşanan bölge ve öğrenim durumu temelinde önemli farklılaşmalar göstermesi nedeniyle tüm bulgular Türkiye ortalaması yanında bu değişkenlere göre de analiz edilerek raporda grafik olarak verilmiştir. Analizlerde, algı ve görüşlerin yaş grupları temelinde anlamlı bir farklılaşma göstermediği bulgulanmıştır. Örneklemin temel özelliklerini gösteren tablolar aşağıda verilmiştir.

Algı ve görüşlerin yaşanan bölgeye göre farklılaşması nedeniyle analizlerde "terörün yaşandığı iller" (Ağrı, Batman, Bitlis, Bingöl, Diyarbakır, Elazığ, Hakkâri, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak, Tunceli ve Van) ile terörden etkilenen "terör yaşanan bölgeye komşu iller" (Adıyaman, Erzincan, Erzurum, Gaziantep, Iğdır, Kars, Kahramanmaraş, Malatya ve Şanlıurfa) ayrı birer grup yapılarak, bu gruplarda yaşayan insanların algılarının Türkiye'nin diğer illerine göre farklılaşması ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anketlerin herhangi bir aracı olmaksızın doğrudan bu konudaki gönüllü kişilerce doldurulmuş olması, alan çalışması aşamasında oluşabilecek pek çok hatayı ortadan kaldırmış ve çalışma verilerinin geçerliliği ve güvenirliğini artırmıştır.

Uygulanan ve Ek'te verilen anket formundaki ilk 19 soruya ait görüşler 4'lü Likert ölçeğine göre değerlendirilmiş, analizlerde görüşlere katılan ve katılmayanlar ikili olarak yüzde olarak verilmiştir.

Anket formlarından elde edilen veriler SPSS programı marifetiyle değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Yapılan analizlerden elde edilen bilgiler en anlaşılır ve kısa şekilde kamuoyu ile nasıl paylaşılır düşüncesi ile değerlendirilerek rapor haline dönüştürülmüştür. Raporun teknik bir rapor olması nedeniyle, tablo değerlerinin istatistikî okuması ve kısa yorumları ile yetinilmiş ve analizlere ait istatistikî anlamlılık değerleri verilmemiştir.

Etnik Köken

		Sıklık	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)
Geçerli	Türk	2045	79,6	81,5
	Kürt	269	10,5	10,7
	Diğer	195	7,6	7,8
	Toplam	2509	97,6	100
Kayıp	Cevapsız	61	2,4	
Toplam		2570	100	

2011 Genel Seçimlerinde Oy Verilen Siyasi Parti

		Sıklık	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)
Geçerli	AKP	1031	40,1	51,5
	CHP	538	20,9	26,9
	MHP	269	10,5	13,4
	BDP	69	2,7	3,4
	Diğer	94	3,7	4,7
	Toplam	2001	77,9	100
Kayıp	Oy/geçerli oy kullanmadım	477	18,6	
	Cevapsız	92	3,6	
	Toplam	569	22,1	
Toplam		2570	100	

İkamet Edilen İl

		Sıklık	Yüzde (%)
Geçerli	Terörün yaşandığı iller	189	7,4
	Terörün yaşandığı bölgeye komşu iller	120	4,7
	Diğer iller	2261	88
	Toplam	2570	100

2. ÇÖZÜM SÜRECİNE DESTEK

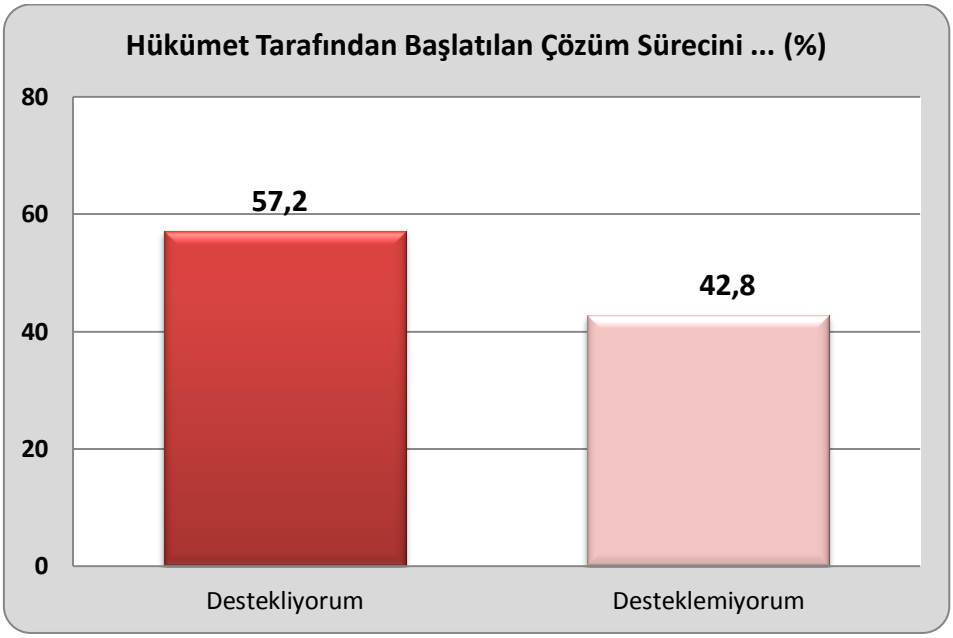

Bu bölümde "Hükümet tarafından başlatılan 'Çözüm Sürecini destekliyorum" görüşüne katılım durumu analiz edilmiştir. Bulgulara göre, katılımcılarının %57,2'si Çözüm Sürecini desteklerken, %42,8'i hükümet tarafından başlatılan Çözüm Sürecini desteklemediğini belirtmektedir. Bu bulguya göre, sürece destek %50'nin üzerinde olmakla birlikte, toplumun tüm kesimlerince desteklenen düzeyde de değildir.

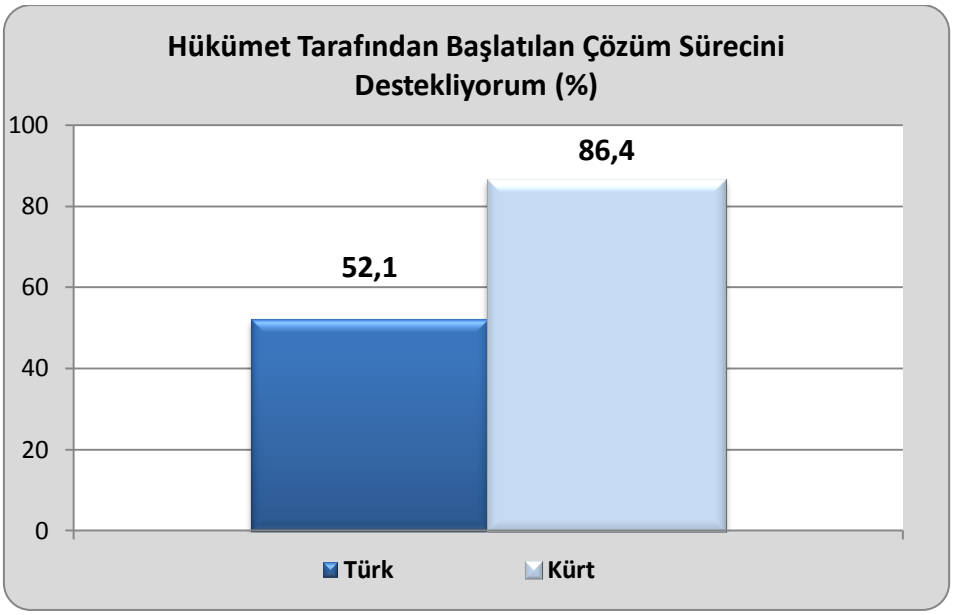

Çözüm Sürecine destek Kürtlerde Türklere göre daha fazladır. Süreci destekleyenlerin oranı Kürtlerde %86,4 iken, Türklerde bu oran %52,1 düzeyinde kalmaktadır.

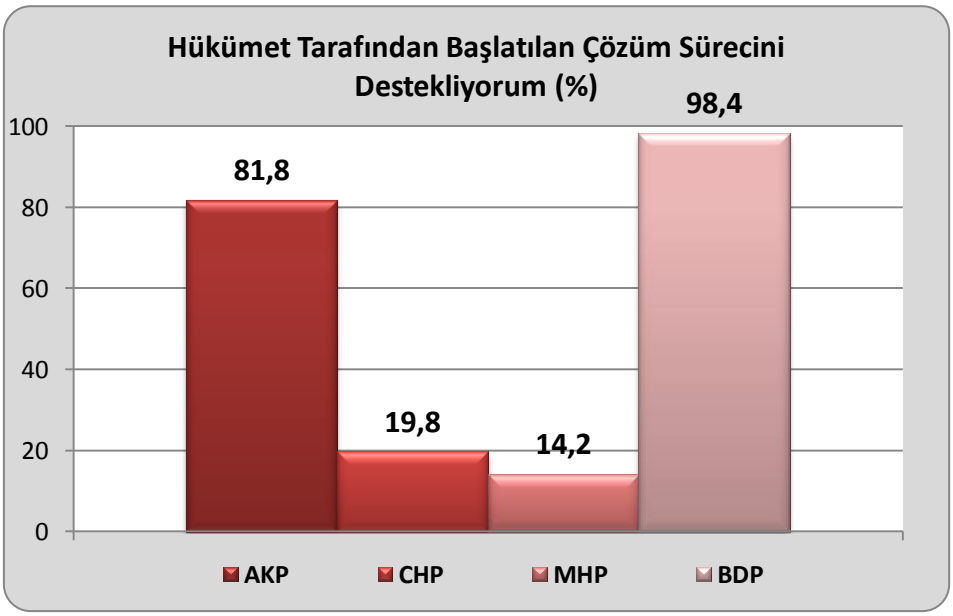

Çözüm Sürecine destek, oy verilen siyasi parti temelinde değişmektedir. BDP seçmeni %98,4 oranıyla süreci en çok destekleyen kesimdir. BDP seçmeninin ardından süreci en çok destekleyen %81,8 oranıyla AKP seçmenidir. CHP ve MHP seçmenleri arasında sürece verilen destek oldukça düşük düzeydedir. CHP seçmenlerinin sadece %19,8'i Çözüm Sürecini desteklerken, bu oran MHP seçmeni arasında %14,2 düzeyinde kalmaktadır.

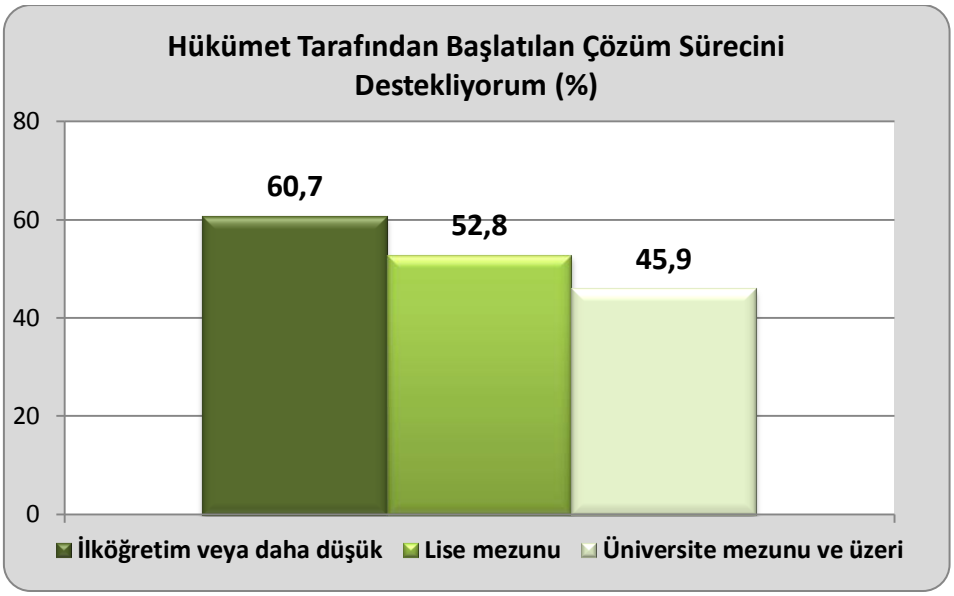

Hükümet tarafından başlatılan Çözüm Sürecini destekleme eğiliminin, öğrenim düzeyi arttıkça azaldığı gözlemlenmektedir. İlköğretim veya altında öğrenim düzeyine sahip katılımcıların %60,7'si süreci desteklerken, bu oran lise mezunları arasında %52,8'dir. Üniversite ve üzerinde eğitim gören katılımcıların ise %45,9'u bu süreci desteklemektedir.

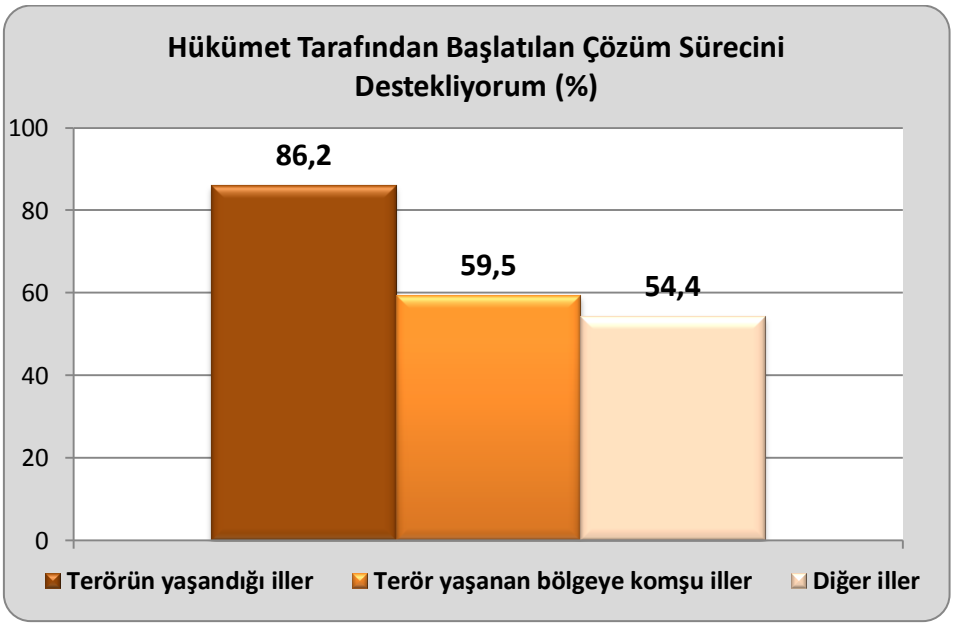

Çözüm Sürecine desteğin bölgelere göre farklılaştığı görülmektedir. Buna göre süreç, %86,2 ile en çok terörün yoğun olarak yaşandığı illerde destek görmektedir. Terörün yaşandığı bölgeye komşu illerde %59,5 olan destek düzeyi, diğer illerde %54,4 oranına gerilemektedir.

3. ÇÖZÜM SÜRECİNDE YÖNTEM

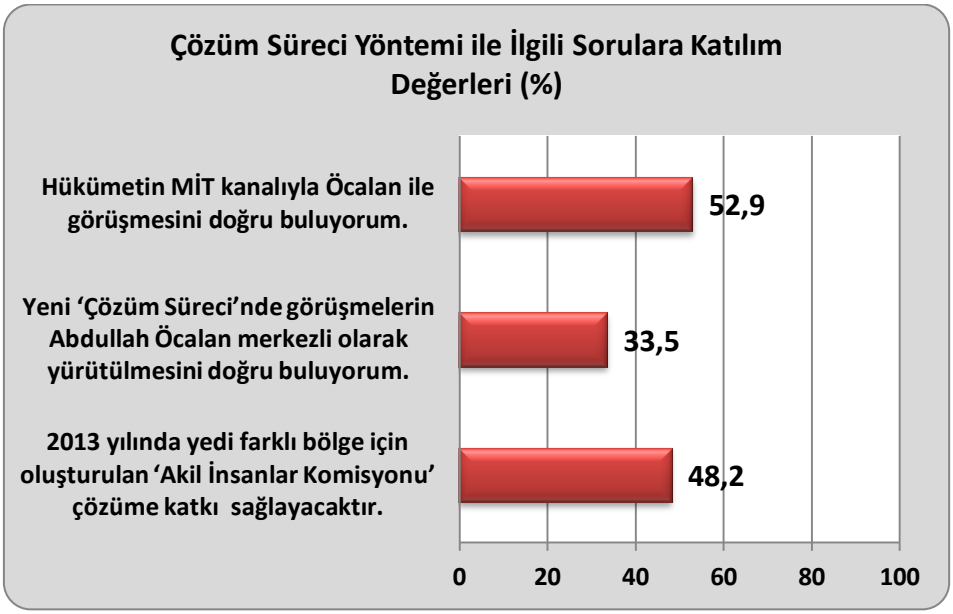

Bu bölümde Çözüm Sürecinde izlenen yöntem hakkındaki görüşler üç farklı soru ile ölçülmüş ve değerlendirilmiştir. Genel olarak bakıldığında; hükümetin Abdullah Öcalan ile Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) aracılığıyla görüşmesini doğru bulanların oranı %52,9'dur. Çözüm Süreci kapsamında görüşmelerin Abdullah Öcalan merkezli olarak yürütülmesini destekleyenlerin oranı ise %33,5 düzeyinde kalmıştır. Katılımcıların %48,2'si ise Akil İnsanlar Komisyonu'nun kurulmasının çözüme katkı sağlayacağına inandıklarını belirtmektedir.

Bu bulgular, Çözüm Sürecinde izlenen yöntemlerin Çözüm Sürecine verilen genel desteğe göre daha az kabul gördüğünü göstermektedir.

3.1 Görüşmelerin Abdullah Öcalan Merkezli Yürütülmesi

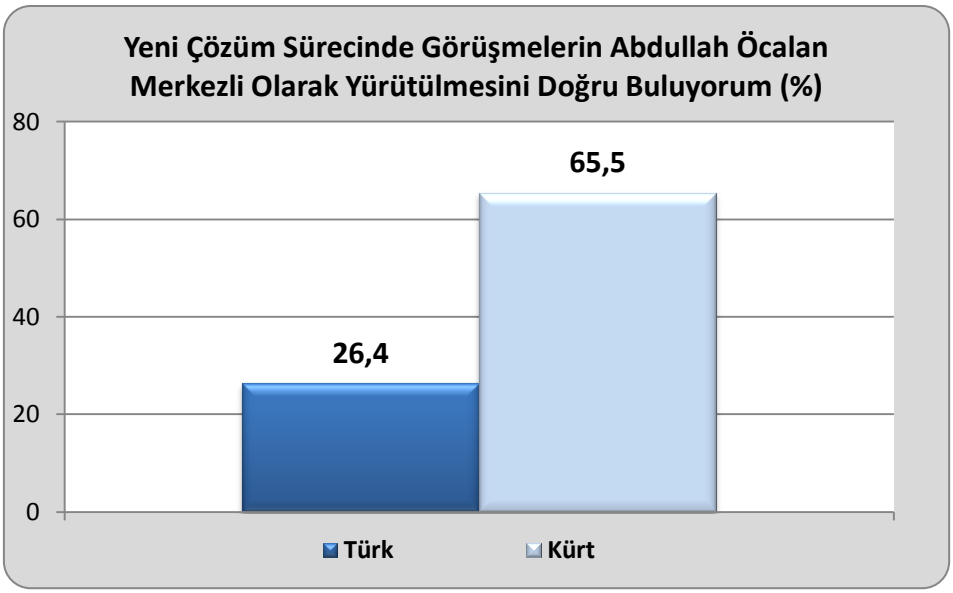

Çözüm Sürecinde görüşmelerin Abdullah Öcalan merkezli olarak yürütülmesini destekleyenlerin oranı Kürtlerde %65,5 düzeyindeyken, Türklerde bu oran %26,4 ile çok daha düşüktür. Bu bulgular, Öcalan'a Türkler arasında duyulan tepki ile birlikte Kürtlerde bir kesim tarafından beslenen sempatiyi de göstermektedir.

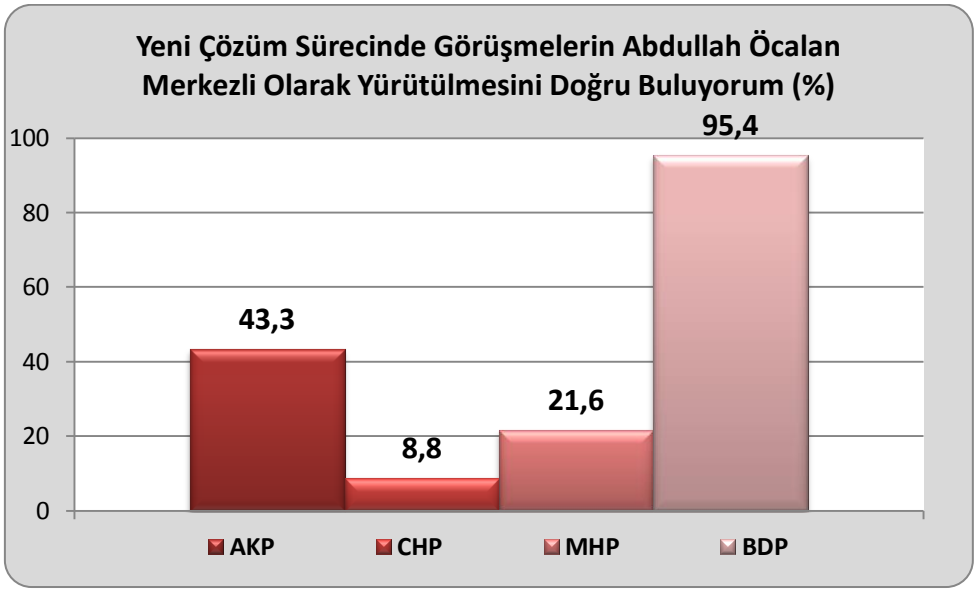

Çözüm Sürecinde görüşmelerin Abdullah Öcalan merkezli olarak yürütülmesine destek %95,4 ile en yüksek BDP seçmeni arasındadır. AKP seçmeni arasında bu oran %43,3 düzeyindedir. Görüşmelerin Abdullah Öcalan merkezli yapılmasını en az destekleyen ise %8,8 ile CHP seçmenidir. MHP seçmeni arasında ise bu destek oranı %21,6'da kalmaktadır.

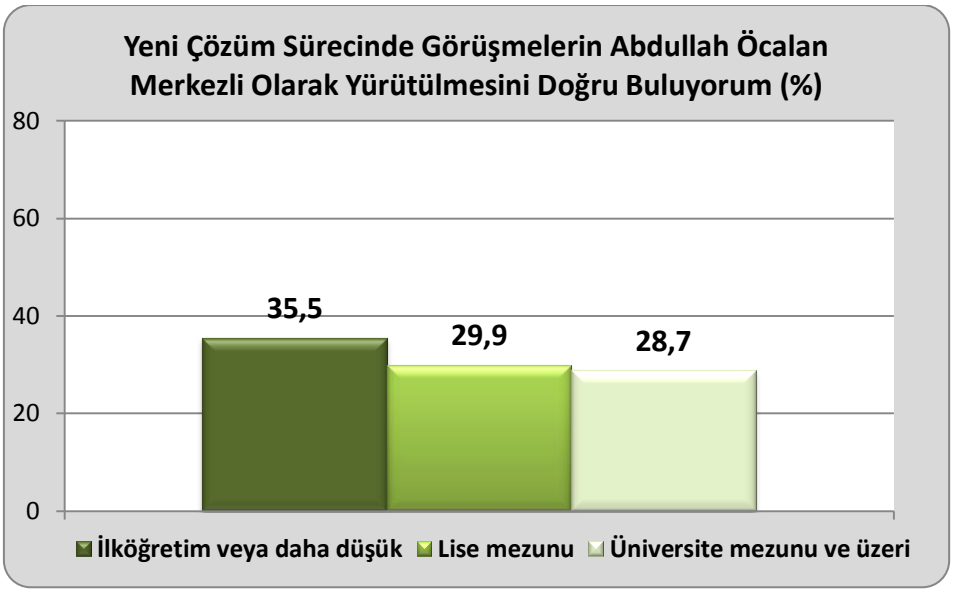

Yeni Çözüm Sürecinde görüşmelerin Abdullah Öcalan merkezli yapılmasına destek oranı öğrenim düzeyi yükseldikçe düşmektedir. Çözüm Sürecinde görüşmelerin Abdullah Öcalan merkezli yapılmasını doğru bulma oranı tüm öğrenim düzeylerinde düşük olmakla beraber, ilköğretim veya altında öğrenime sahip kişilerde destek oranı %35,5 iken, lise mezunlarında bu oran %29,9 ve üniversite mezunlarında %28,7'dir.

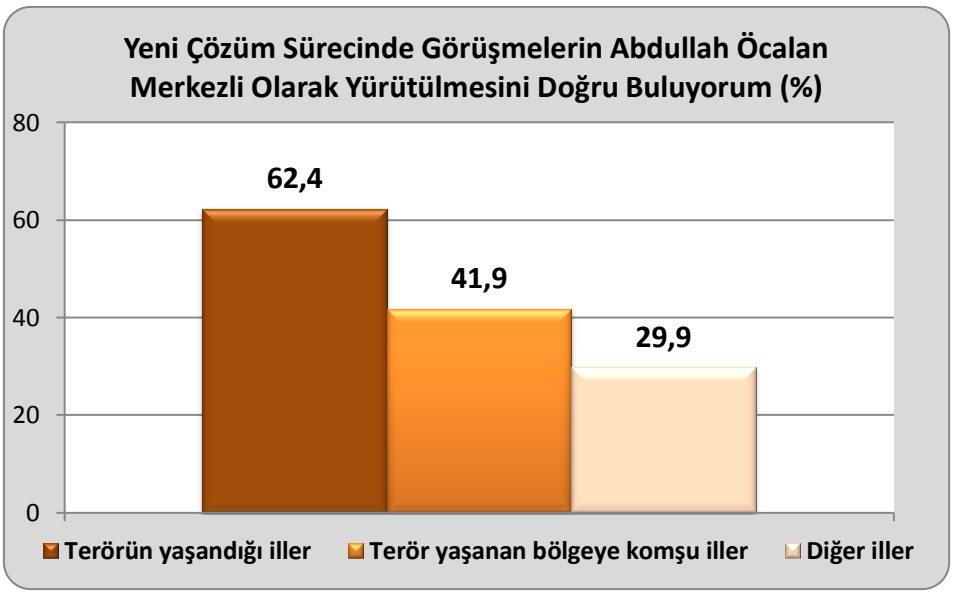

Çözüm Sürecinin Abdullah Öcalan merkezli olarak yürütülmesine destek, terörün yaşandığı illerden batı illerine gidildikçe azalmaktadır. Terör yaşanan illerde, Çözüm Sürecinin Abdullah Öcalan merkezli olarak yürütülmesini doğru bulanların oranı %62,4 ile diğer illerden daha yüksektir. Terör olaylarının yaşandığı bölgeye komşu illerde bu oran %41,9 iken, Türkiye'nin diğer illerinde %29,9'dur.

3.2 Görüşmelerin MİT Kanalıyla Yapılması

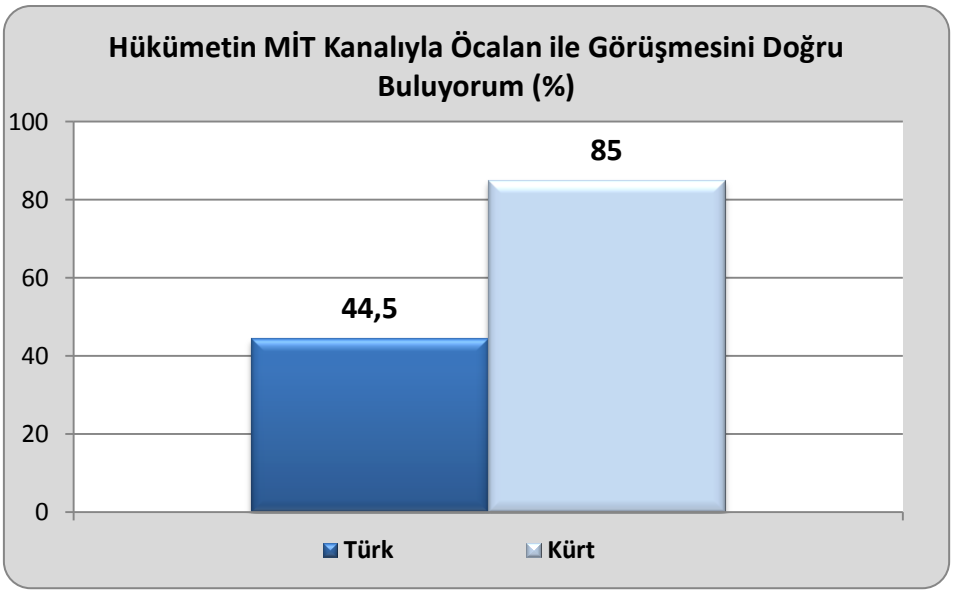

Hükümetin Abdullah Öcalan ile Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) kanalıyla görüşmesini doğru bulduğunu belirtenlerin oranı Kürtlerde %85 düzeyindeyken, Türklerde bu oran %44,5'tir.

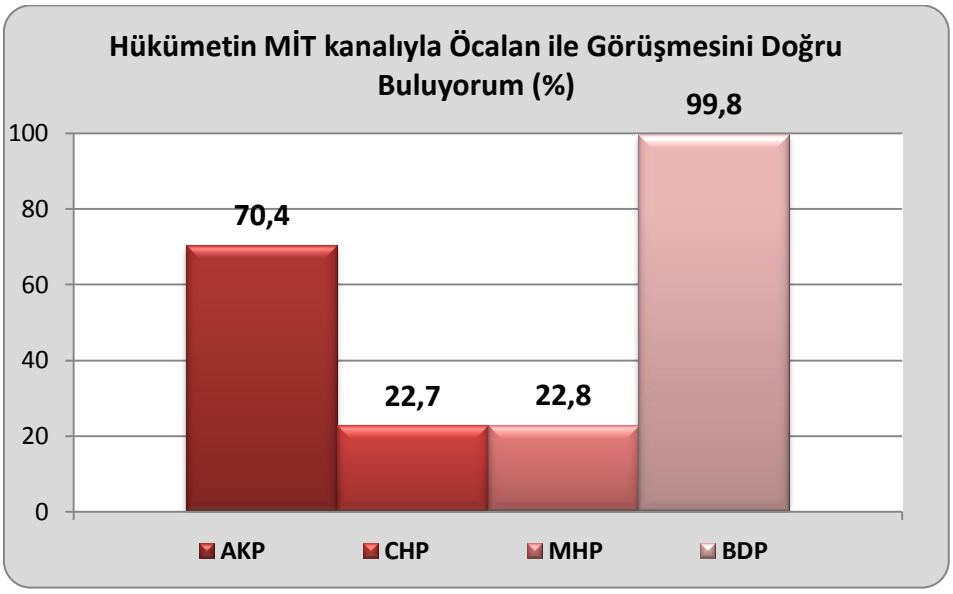

Hükümetin Abdullah Öcalan ile MİT aracılığıyla görüşmesini destekleme eğilimi oy verilen siyasi parti temelinde değişmektedir. BDP seçmeninin %99,8'i ve AKP seçmeninin %70,4'ü Öcalan ile görüşmelerin MİT aracılığıyla yürütülmesini doğru bulduğunu belirtmektedir. Bu oran CHP ve MHP seçmeni arasında %22 düzeyinde kalmakta ve bu yöntem her iki parti tarafından da desteklenmemektedir.

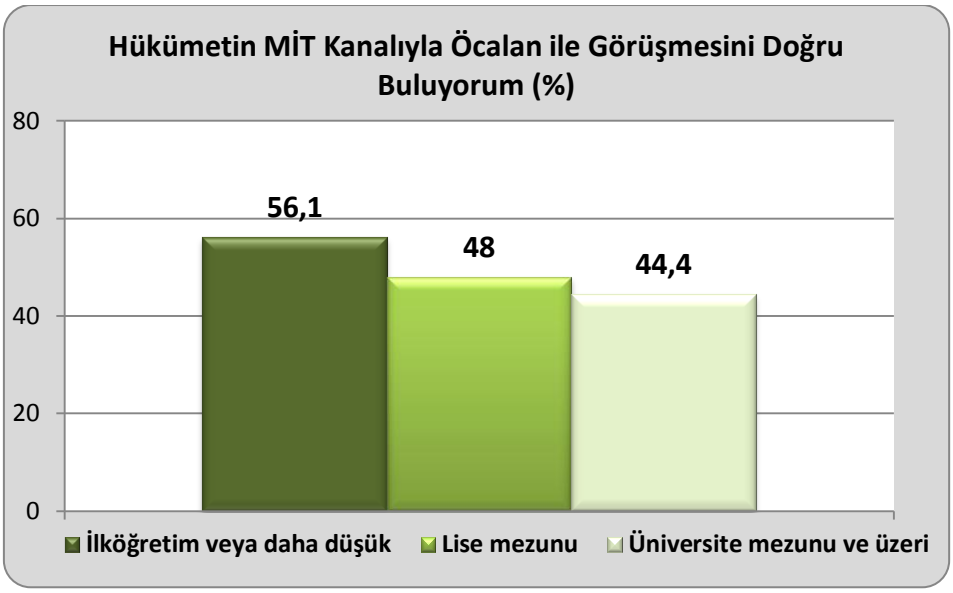

MİT kanalıyla Abdullah Öcalan ile görüşülmesini doğru bulanların oranı öğrenim düzeyi yükseldikçe düşmektedir. İlköğretim veya altında öğrenim düzeyine sahip katılımcıların %56,1'i, lise mezunlarının %48'i, üniversite ve üzerinde öğrenim düzeyine sahip katılımcıların ise %44,4'ü hükümetin MİT kanalıyla Abdullah Öcalan ile görüşmesini doğru bulduğunu belirtmektedir.

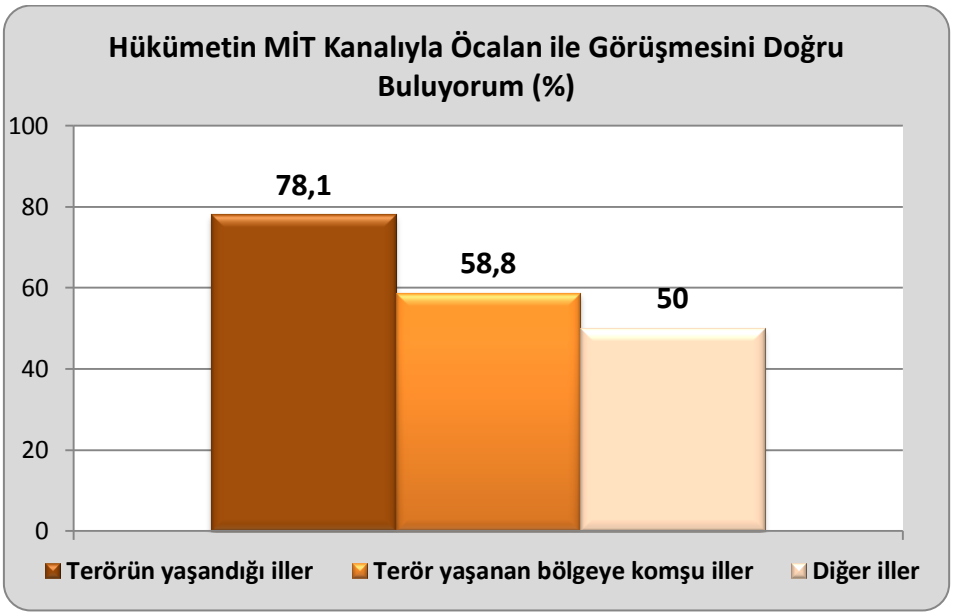

Hükümetin Öcalan ile MİT aracılığıyla görüşmesine destek terörün yaşandığı bölgeden batıya gidildikçe düşmektedir. Hükümetin Öcalan ile MİT aracılığıyla görüşmesine destek, terör olaylarının yoğunlukla yaşandığı illerde %78,1 düzeyindeyken, bu oran terörün yaşandığı bölgeye komşu ilerde %58,8, diğer illerde ise %50'dir.

3.3 Akil İnsanlar Komisyonunun Çözüme Katkısı

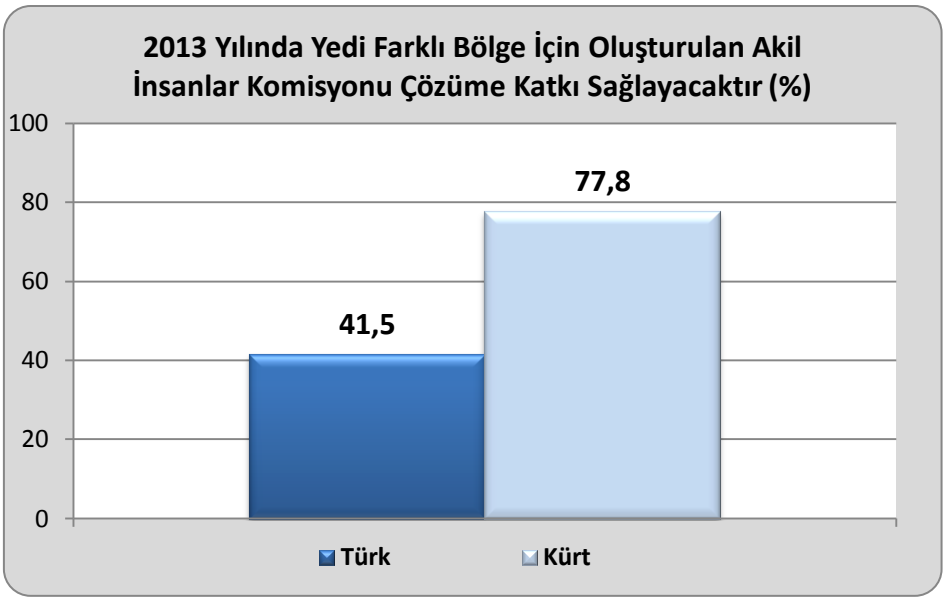

Yeni Çözüm Sürecinde kurulan Akil İnsanlar Komisyonunun çözüme katkısı olacağını düşünenlerin oranı Kürtlerde %77,8 iken, Türklerde bu oran %41,5'tir.

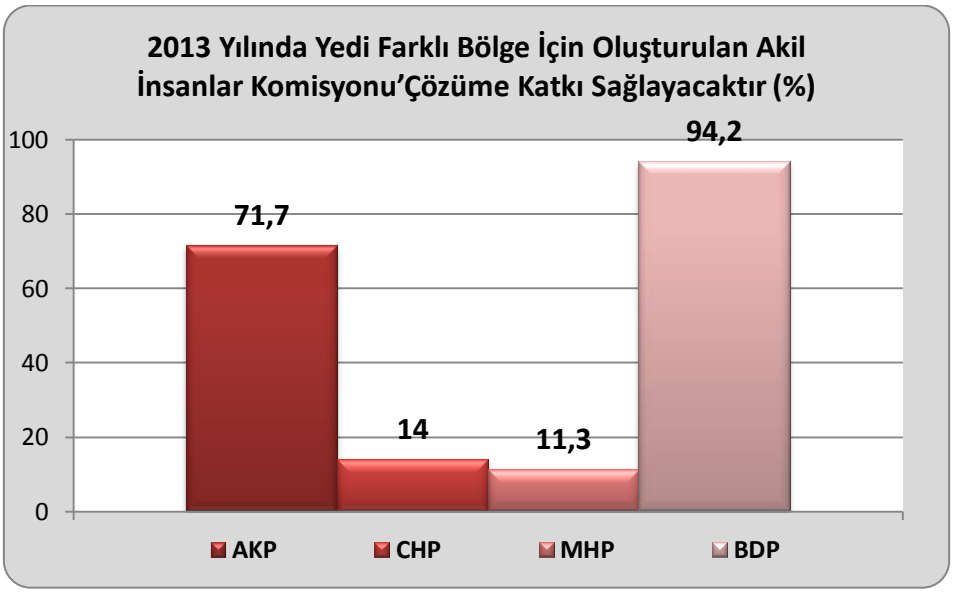

Tüm siyasi partiler arasında, Akil İnsanlar Komisyonu %94,2 oranıyla en çok BDP seçmeni tarafından desteklenmektedir. AKP seçmeninin ise %71,7'si komisyonu desteklemektedir. CHP seçmeni ile MHP seçmeninin komisyonun Çözüm Sürecine katkı sağlayacağına dair inancı çok daha düşüktür. CHP seçmeninin %14'ü, MHP seçmeninin ise sadece %11,3'ü komisyonun çözüme katkıda bulunacağına inanmaktadır.

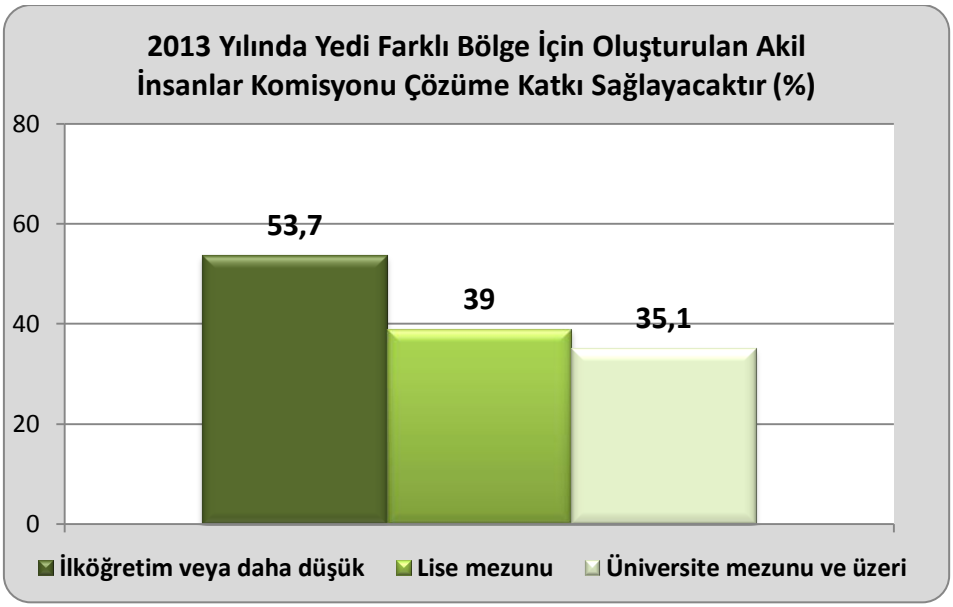

Öğrenim düzeyine göre sonuçlara baktığımızda ise, Akil İnsanlar Komisyonunun Çözüm Sürecine katkı sağlayacağına inanç öğrenim düzeyi yükseldikçe düşmektedir. Görüşe destek ilköğretim veya altında öğrenim düzeyine sahip katılımcılar arasında %53,7 iken, Lise mezunları arasında %39 ve üniversite mezunları arasında %35,1'dir.

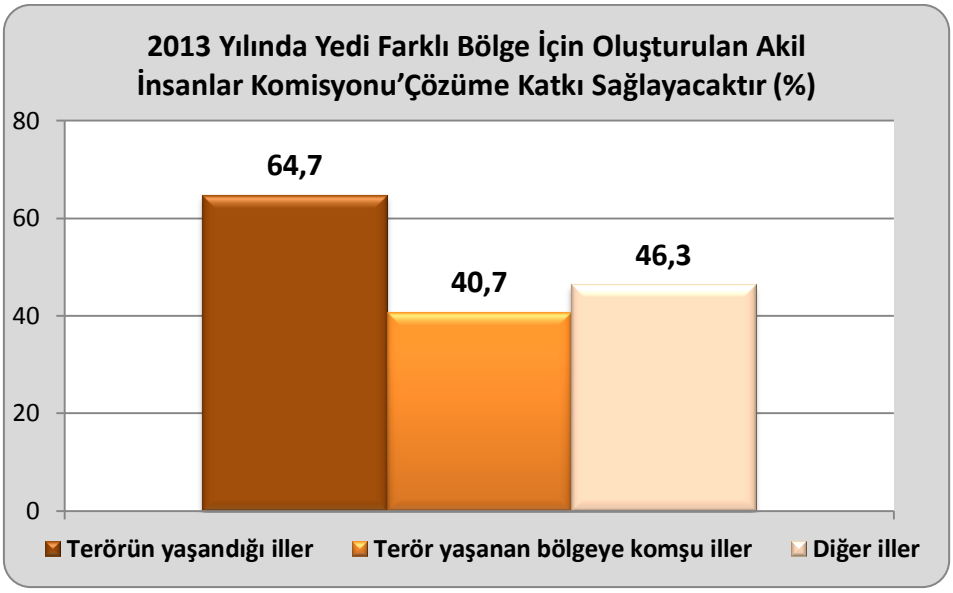

Akil İnsanlar Komisyonu'nun Çözüm Sürecine katkı sağlayacağına inanç, terör yaşanan illerde (%64,7) diğer illere göre (%40,7 ve %46,3) daha yüksektir.

4. ÇÖZÜM SÜRECİNDE HÜKÜMETE GÜVEN

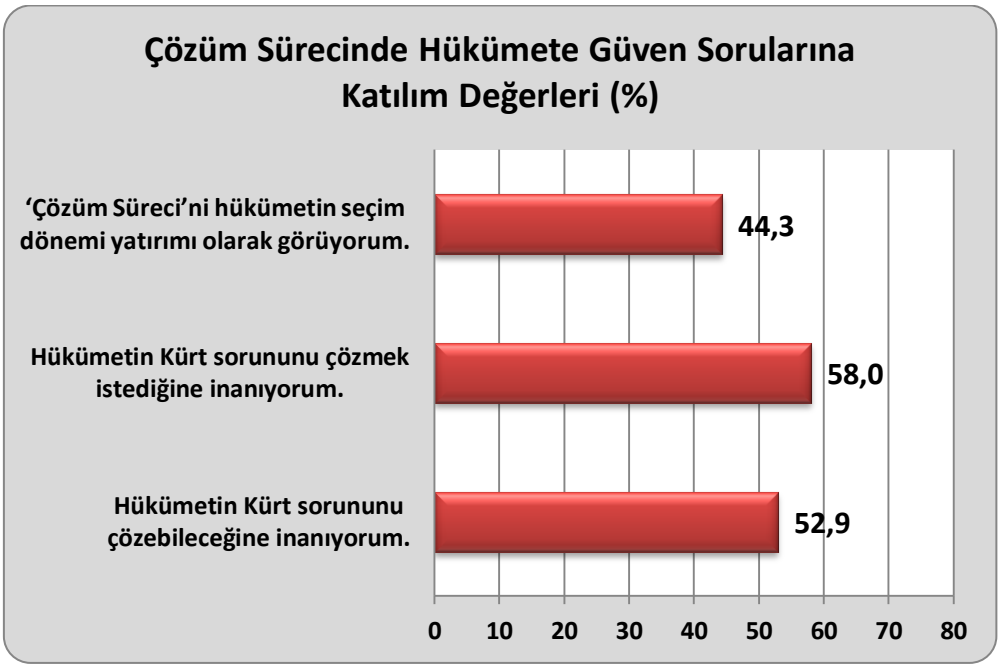

Bu bölümde hükümetin Kürt Meselesini çözme konusundaki kararlılığını ve yetkinliğini sorgulayan üç sorunun analizleri yer almaktadır. Bulgulara göre, Çözüm Sürecini hükümetin seçim yatırımı olarak görenlerin oranı %44 düzeyindedir. Hükümetin Kürt Meselesini çözmek istediğine inananların oranı %58 iken; sorunun hükümet tarafından çözülebileceğine inananların oranı %52,9'dur. Bu durum, hükümetin sorunu çözme konusundaki yetkinliğinin, istekliliğine göre daha düşük algılandığını göstermektedir.

4.1 Çözüm Sürecini Seçim Yatırımı Olarak Görme Eğilimi

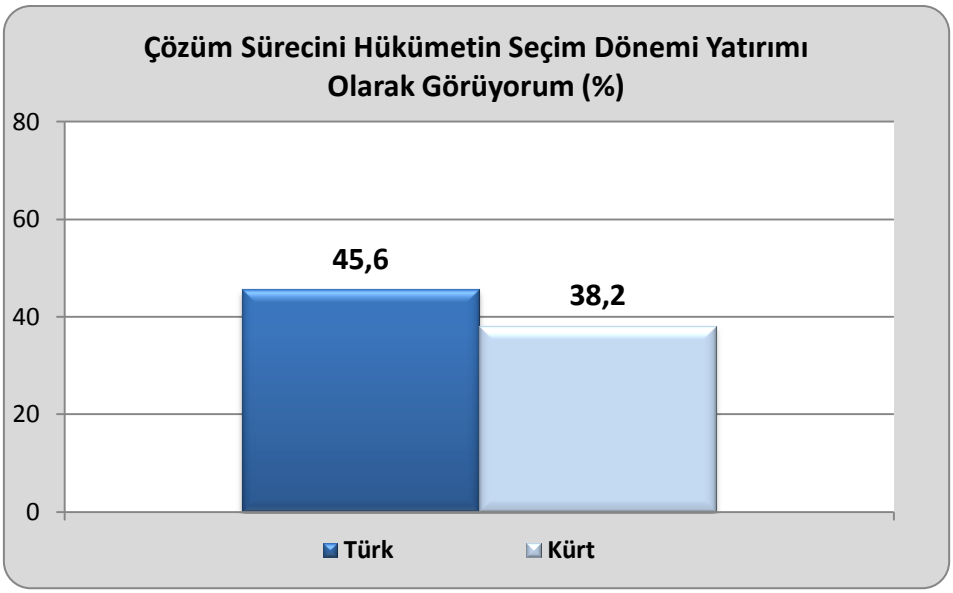

Çözüm Sürecini hükümetin seçim yatırımı olarak görme eğilimi Türklerde Kürtlere göre daha yüksektir. Türklerin %45,6'sı, Kürtlerin ise %38,2'si süreci seçim dönemi yatırımı olarak görmektedir.

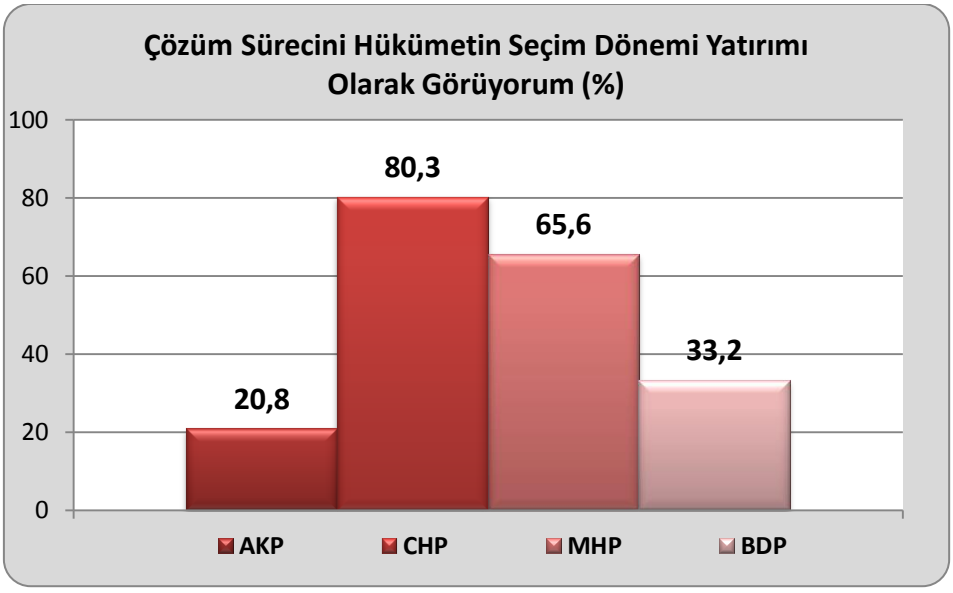

Çözüm Sürecini seçim yatırımı olarak görme durumu, siyasi parti tercihi temelinde farklılaşmaktadır. Süreci hükümetin seçim yatırımı olarak görme eğilimi en yüksek CHP seçmeni (%80,3), sonrasında MHP seçmeni (%65,6) arasındadır. Aynı görüşe destek, %20,8 ile AKP seçmeni arasında en düşük düzeydeyken BDP seçmeni arasında bu oran %33,2'dir.

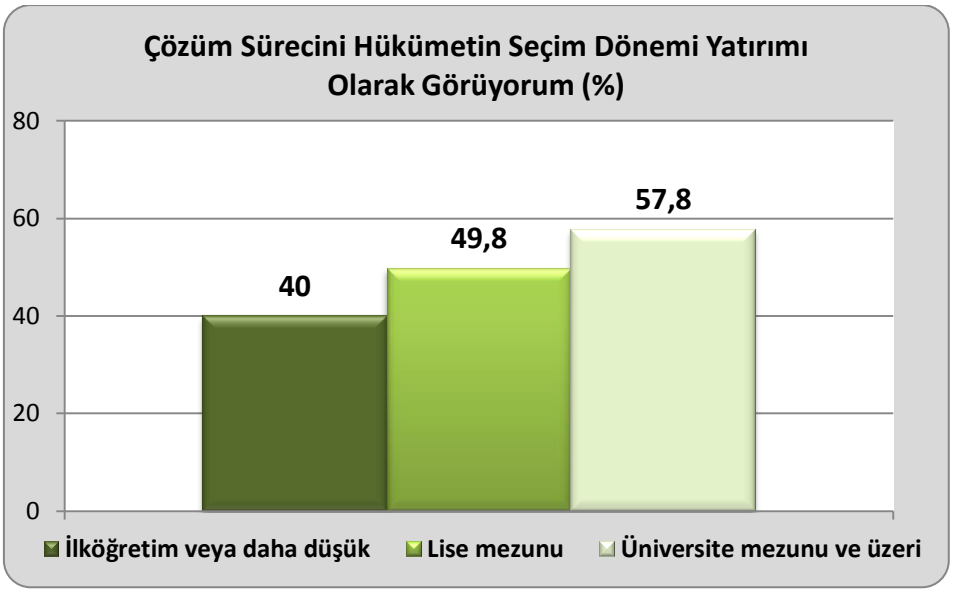

Çözüm Sürecini, hükümetin seçim dönemi yatırımı olarak görme eğilimi öğrenim düzeyi yükseldikçe artmaktadır. Üniversite mezunları arasında bu görüşe destek %57,8'i iken, aynı görüş lise mezunları arasında %49,8 ve ilköğretim ve altında öğrenime sahip kişiler arasında %40' düzeyindedir.

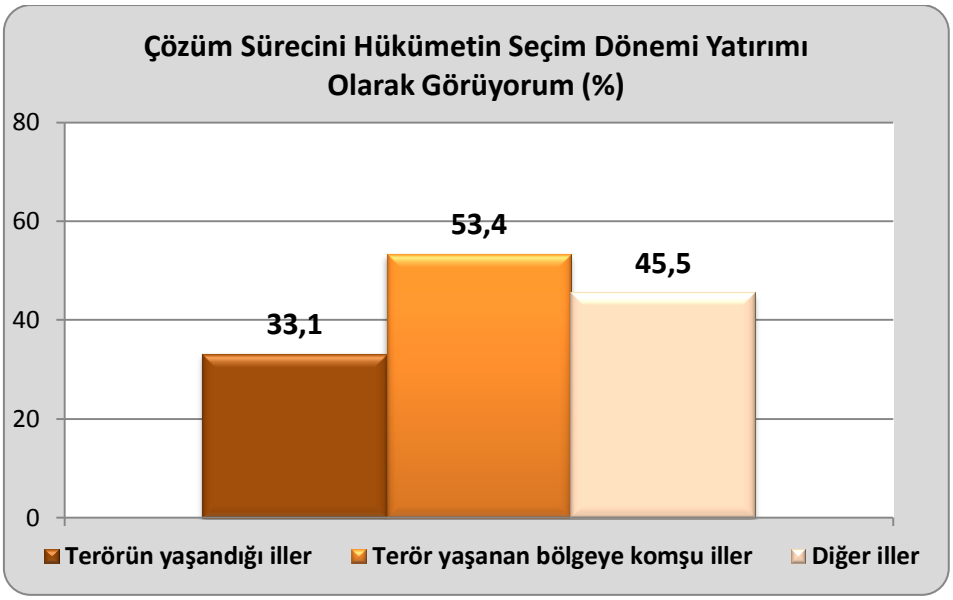

Aynı sorunun bulgularına bölgelere göre bakıldığında, terörün yaşandığı bölgeye komşu illerde süreci bir seçim yatırımı olarak görme eğiliminin diğer bölge ve illere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.2 Hükümetin Kürt Meselesini Çözme İstekliliği

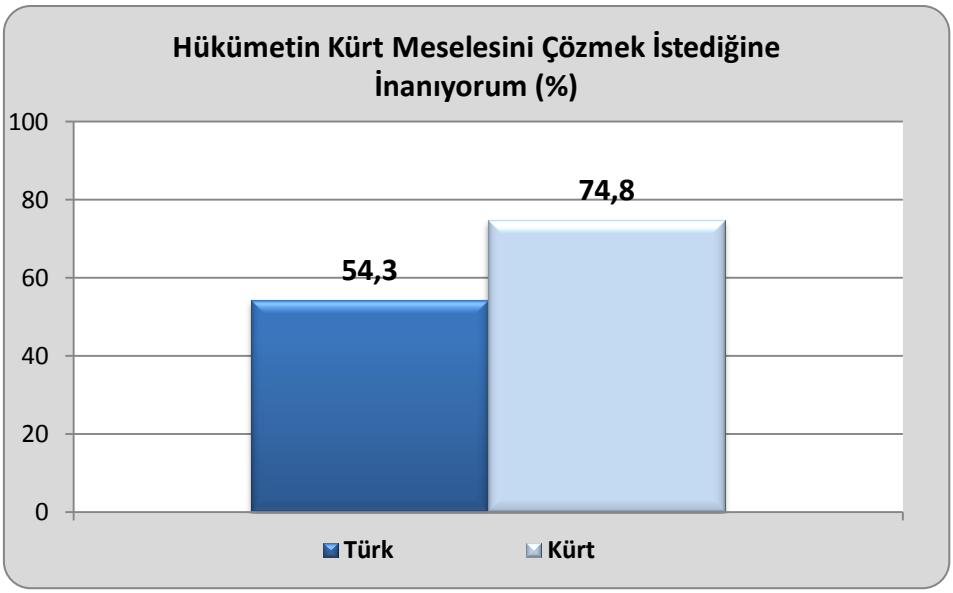

Bu bölümde hükümetin Kürt Meselesini çözme kararlılığına duyulan inanç analiz edilmektedir. Hükümetin Kürt Meselesini çözmek istediğine inananların oranı Kürtlerde Türklere göre daha yüksektir. Sonuçlara göre Kürtlerin %74,8'i ve Türklerin %54,3'ü hükümetin Kürt Meselesini çözmek istediğine inanmaktadır.

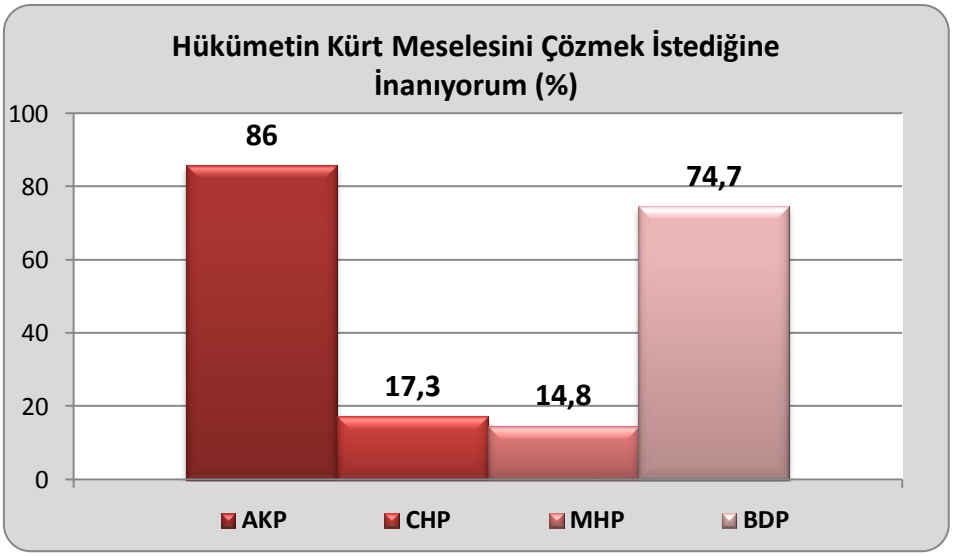

Hükümetin Kürt Meselesini çözme isteğine inanç düzeyi de oy verilen siyasi partiye göre farklılaşmaktadır. Bulgulara göre, hükümetin sorunu çözme istekliliğine inanç; AKP seçmeni arasında %86 oranı ile en yüksek düzeydeyken, aynı oran BDP seçmeninde de %74,7 ile oldukça yüksektir. Bunun yanında, aynı görüşe destek oranı CHP seçmeninde %17,3 ve MHP seçmeninde %14,8 ile oldukça düşük düzeydedir.

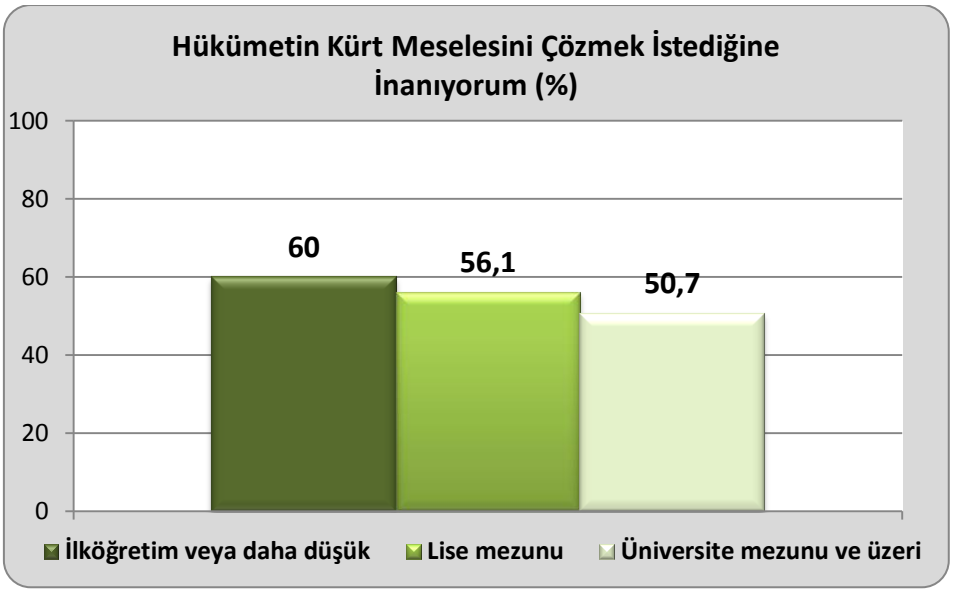

Hükümetin Kürt Meselesini çözmek istediğine dair inanç düzeyi öğrenim düzeyi yükseldikçe düşmektedir. İlköğretim veya altında öğrenim düzeyine sahip olanların %60'ı, Lise mezunlarının %56,1'i hükümetin Kürt Meselesini çözmek istediğine inanırken, bu oran üniversite mezunlarında %50,7 düzeyindedir.

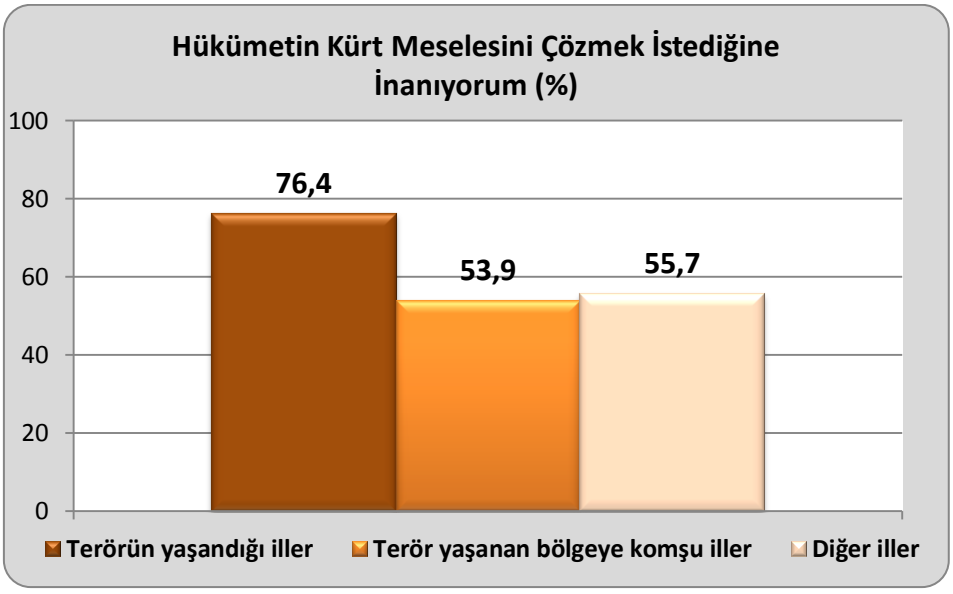

Hükümetin Kürt Meselesini çözmek istediğine dair inanç düzeyi terörün yaşandığı illerde (%76,4), diğer il ve bölgelere göre (%53,9 ve %55,7) daha yüksektir.

4.3 Hükümetin Kürt Meselesini Çözme Yetkinliği

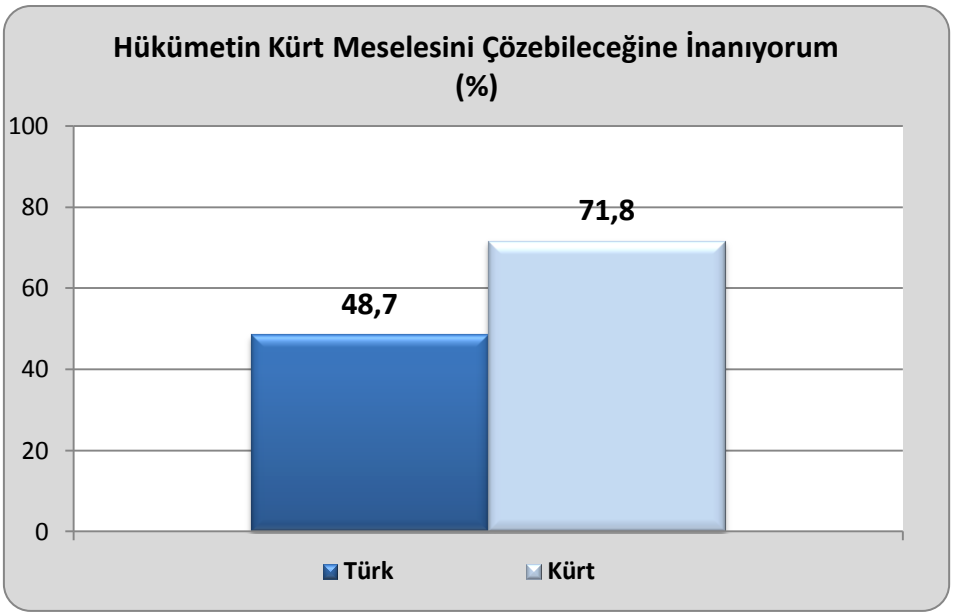

Kürt Meselesinin hükümet tarafından çözülebileceğine inananların oranı Kürtlerde %71,8 ile oldukça yüksektir ve bu oran %48,7 olan Türklere göre çok daha yüksektir.

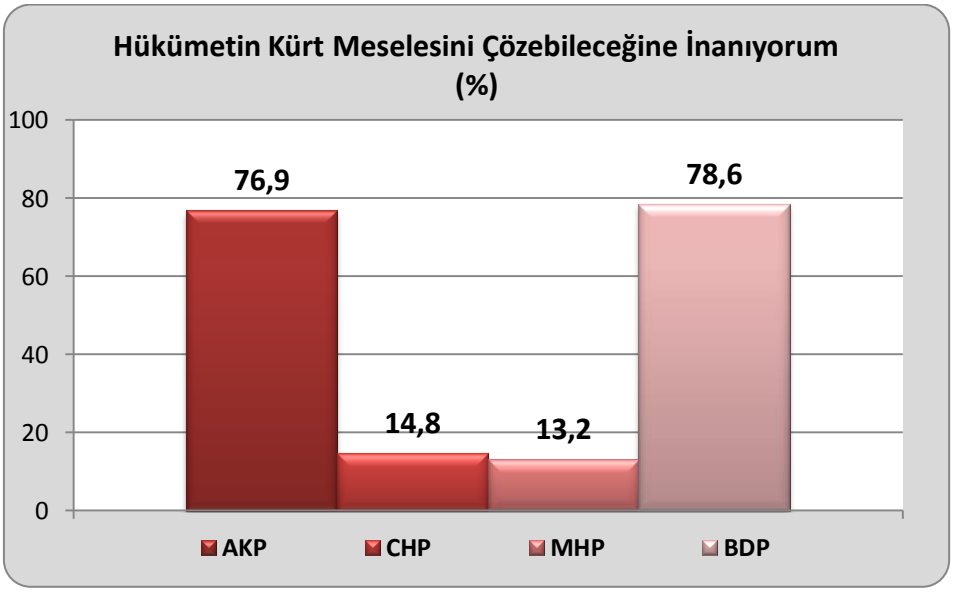

Hükümetin Kürt Meselesinin çözümünde yetkin olduğuna inananların oranı BDP (78,6) ve AKP (%76,9) seçmenleri arasında en yüksek düzeydedir. CHP seçmeninin sadece %14'8'i ve MHP seçmeninin %13,2'si hükümetin sorunu çözebileceğine inanmaktadır.

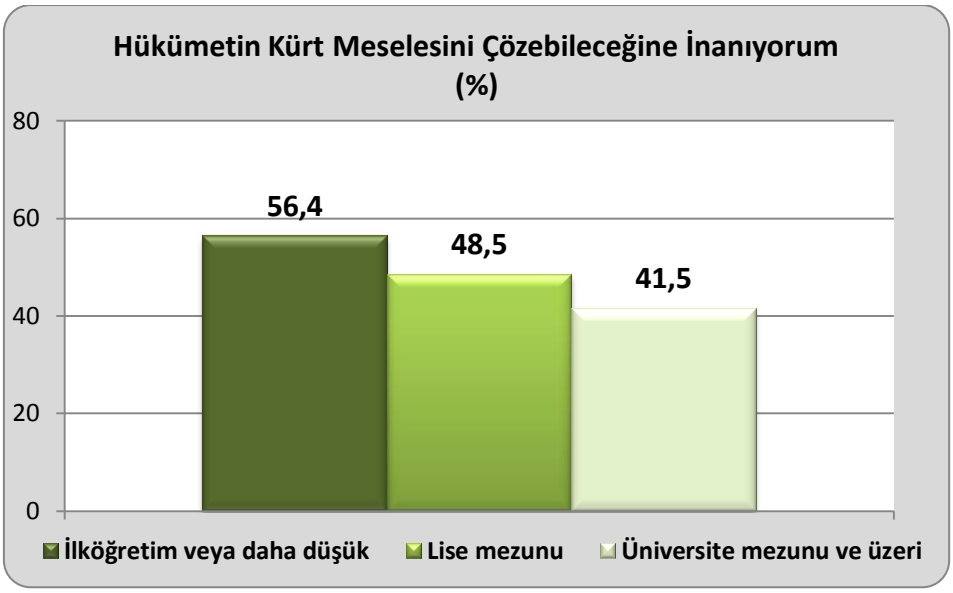

Hükümetin Kürt Meselesini çözebileceğine dair inanç öğrenim düzeyi yükseldikçe düşmektedir. Bulgulara göre, hükümetin sorunu çözmede yetkin olduğuna inanç ilköğretim veya altında öğrenime sahip kişilerde %56,4 iken, aynı oran lise mezunlarında %48,5'e ve üniversite mezunlarında %41,5'e düşmektedir.

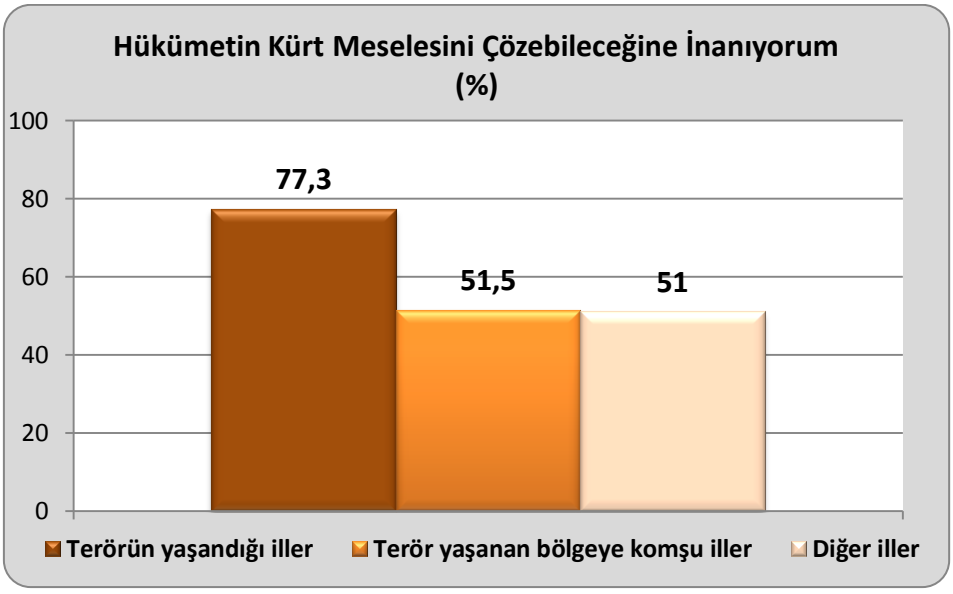

Bulgulara yaşanılan bölge temelinde bakıldığında, hükümetin Kürt Meselesini çözebileceğine inananlar terörün yaşandığı illerde %77,3 oranında iken, aynı oran diğer bölge ve illerde %50 düzeyiyle çok daha düşüktür.

5. ÇÖZÜM SÜRECİNDE PKK, ÖCALAN VE KCK'YA BAKIŞ

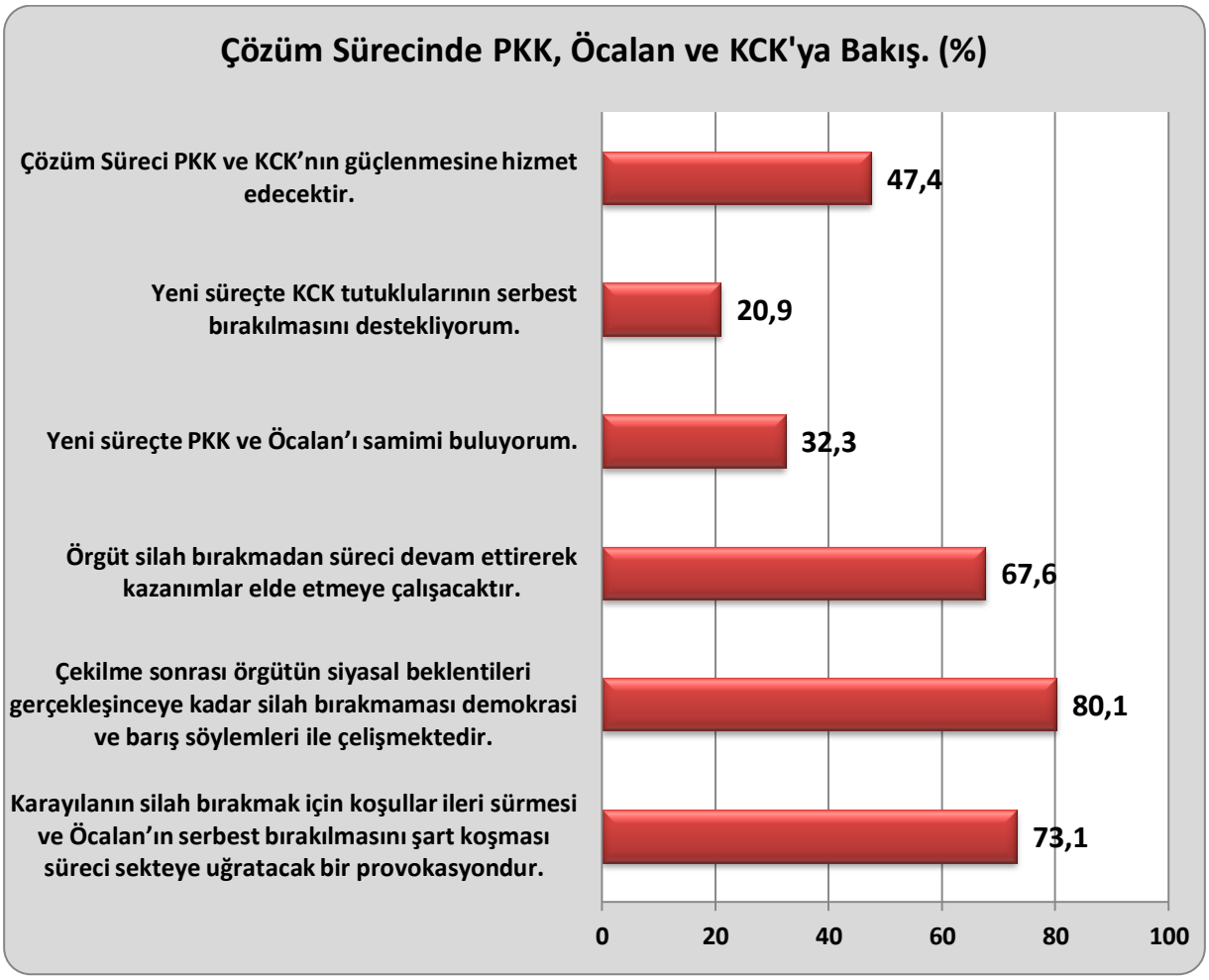
Çözüm Sürecinde PKK, Öcalan ve KCK'ya Bakış. (%)
Çözüm Süreci PKK ve KCK'nın güçlenmesine hizmet edecektir.
47,4
Yeni süreçte KCK tutuklularının serbest bırakılmasını destekliyorum.
20,9
Yeni süreçte PKK ve Öcalan'ı samimi buluyorum.
32,3
Örgüt silah bırakmadan süreci devam ettirerek kazanımlar elde etmeye çalışacaktır.
67,6
Çekilme sonrası örgütün siyasal beklentileri gerçekleşinceye kadar silah bırakmaması demokrasi ve barış söylemleri ile çelişmektedir.
80,1
Karayılanın silah bırakmak için koşullar ileri sürmesi ve Öcalan'ın serbest bırakılmasını şart koşması süreci sekteye uğratacak bir provokasyondur.
73,1
0
20
40
60
80
100

Bu bölümde, Çözüm Sürecinde PKK, Abdullah Öcalan ve KCK'ya dair görüşleri ortaya koymak amacıyla yöneltilen ve yukarıdaki grafikteki altı sorunun analizleri yer almaktadır.

"Çözüm Süreci PKK ve KCK'nın güçlenmesine hizmet edecektir" görüşünü destekleme oranı %47,4'dür. Yeni süreçte KCK tutuklularının serbest bırakılmasını destekleyenlerin oranı ise Çözüm Sürecine destek düzeyine göre çok daha düşük ve %20,9 oranındadır. Çözüm Sürecinde PKK ve Abdullah Öcalan'ı samimi bulanların oranı ise %32,3'dür.

Katılımcıların %67,6'sı süreç esnasında PKK'nın silah bırakmadan kazanım elde etmeye çalışacağına inanmaktadır. Katılımcıların %80,1'i ise örgütün siyasal beklentileri gerçekleşinceye kadar silah bırakmamasının barış söylemleriyle çeliştiğine inanmaktadır. Çözüm Sürecinde Murat Karayılan'ın PKK'nın silah bırakması için koşullar ileri sürmesini ve Abdullah Öcalan'ın serbest bırakılması şartını koşmasını provokasyon olarak değerlendirenlerin oranı ise %73,1'dir.

Bu bulgular, Çözüm Sürecine yönelik orta düzey desteğe rağmen; süreç, süreçten beklentiler ve sürece dönük örgütün söylemleri temelinde toplumda önemli şüphelerin olduğunu göstermektedir.

5.1 Çözüm Sürecinin PKK ve KCK'ya Hizmet Etmesi

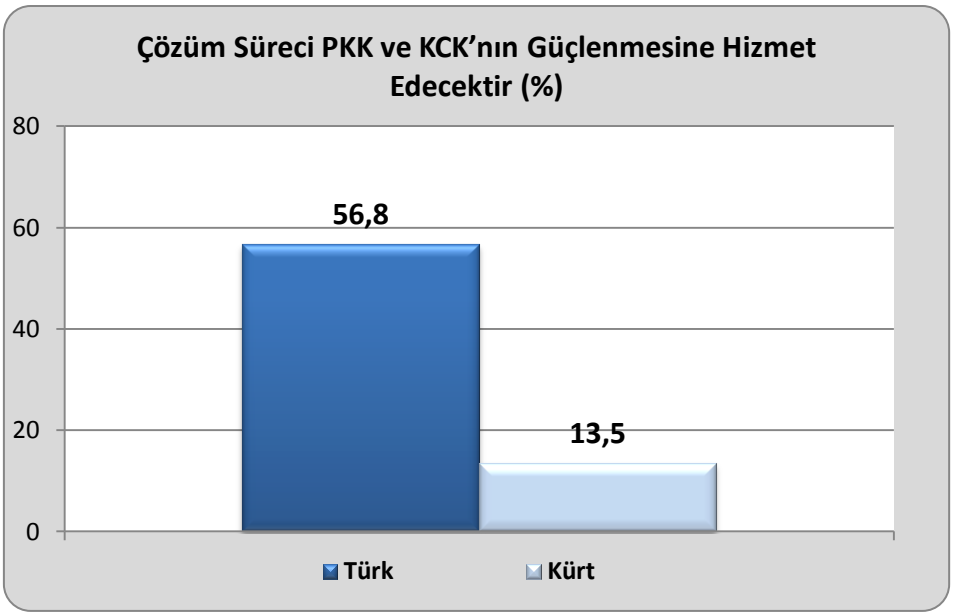

Bulgulara göre, Türklerin %56,8'i Çözüm Sürecinin PKK ve KCK'yı güçlendireceğine inanırken, Kürtler arasında bu görüşe destek %13,5 ile oldukça düşük düzeydedir.

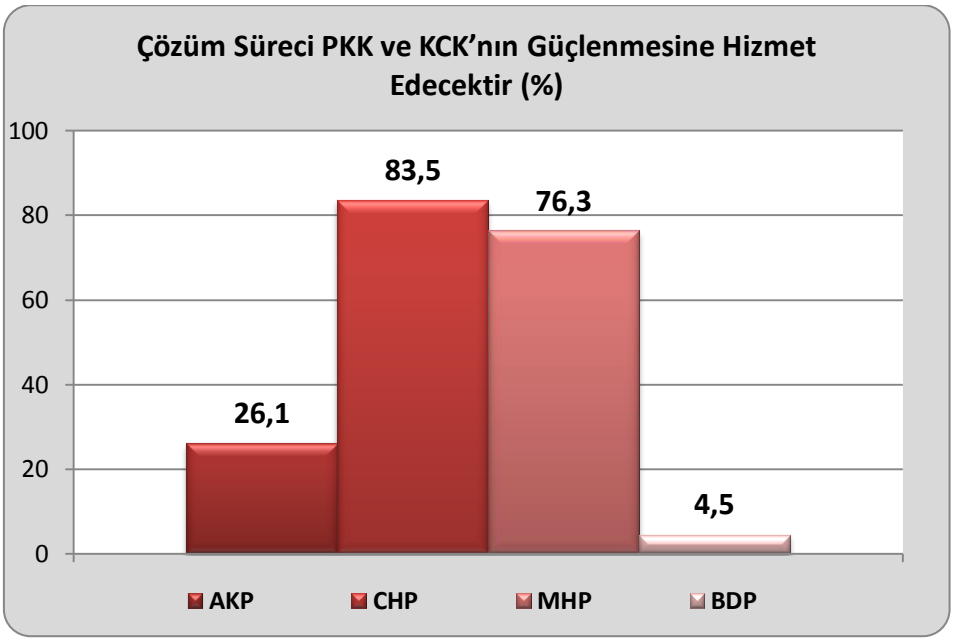

Çözüm Sürecinin PKK ve KCK'yı güçlendireceğine inananlar CHP (%83,5) ve MHP seçmeni (%76,3) arasında oldukça yüksek orandadır. AKP seçmeninin sadece %26,1'i bu görüşe katılırken, BDP seçmeni (%4,5) arasında çoğunluğun bu görüşe katılmadığı gözlemlenmektedir.

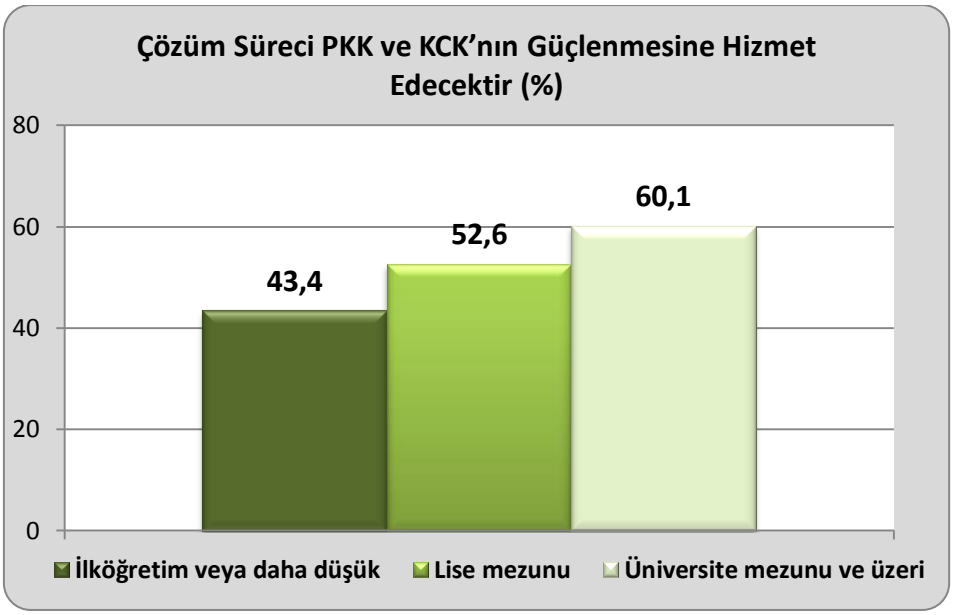

Çözüm Sürecinin PKK ve KCK'nın güçlenmesine hizmet edeceğine inananların oranı öğrenim düzeyi yükseldikçe artmaktadır. Bu görüş %60,1 ile en çok üniversite mezunlarında destek bulurken, Lise mezunlarındaki destek oranı %52,6, İlköğretim mezunu veya altında öğrenime sahipler arasında ise %43,4'dür.

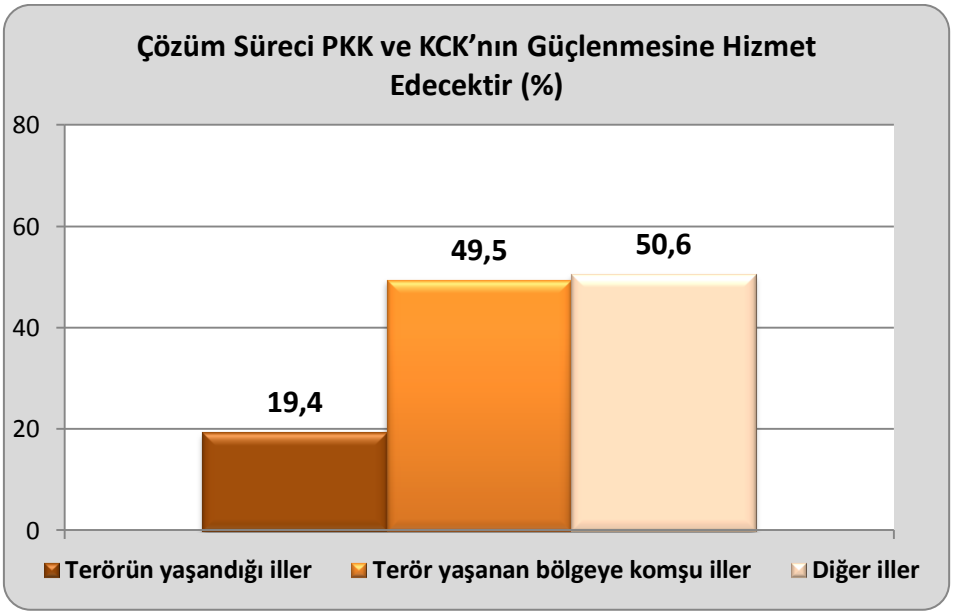

Bulgulara yaşanan bölgeye göre bakıldığında, PKK ve KCK'nın Çözüm Sürecinde güçleneceğine inananların oranı terörün yaşandığı illerde %19,4'tür ve bu oran diğer il ve bölgelere göre (%50) çok daha düşük kalmaktadır.

5.2 KCK Tutuklularının Serbest Bırakılması

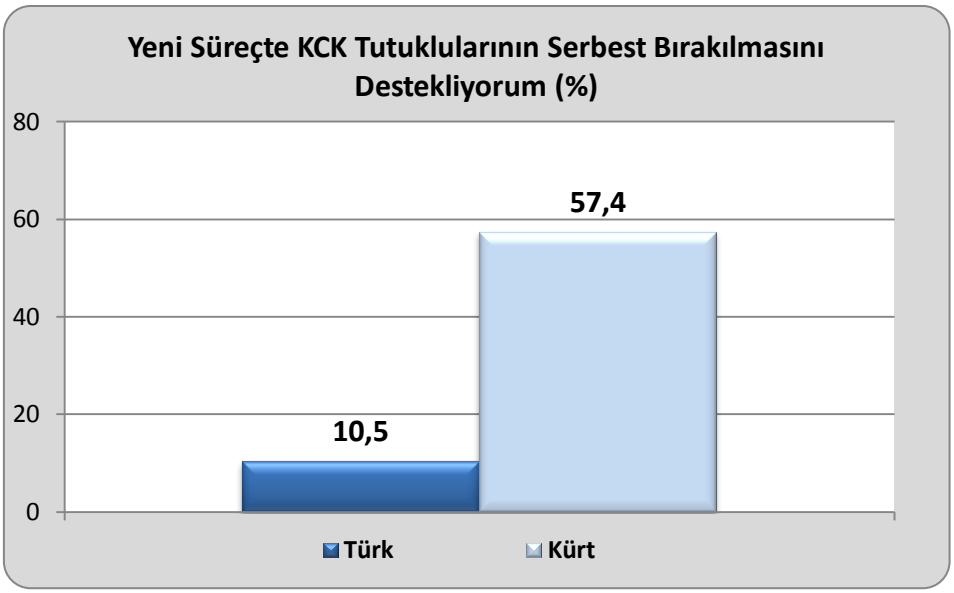

Yeni süreç kapsamında KCK tutuklularının serbest bırakılmasını Kürtlerin %57,4'ü, Türklerin ise %10,5'i desteklemektedir. Bulgular, pek çok kesimin söylemlerinin aksine, KCK tutuklularının serbest bırakılmasına desteğin Kürtler arasında bile çok yüksek olmadığını göstermektedir.

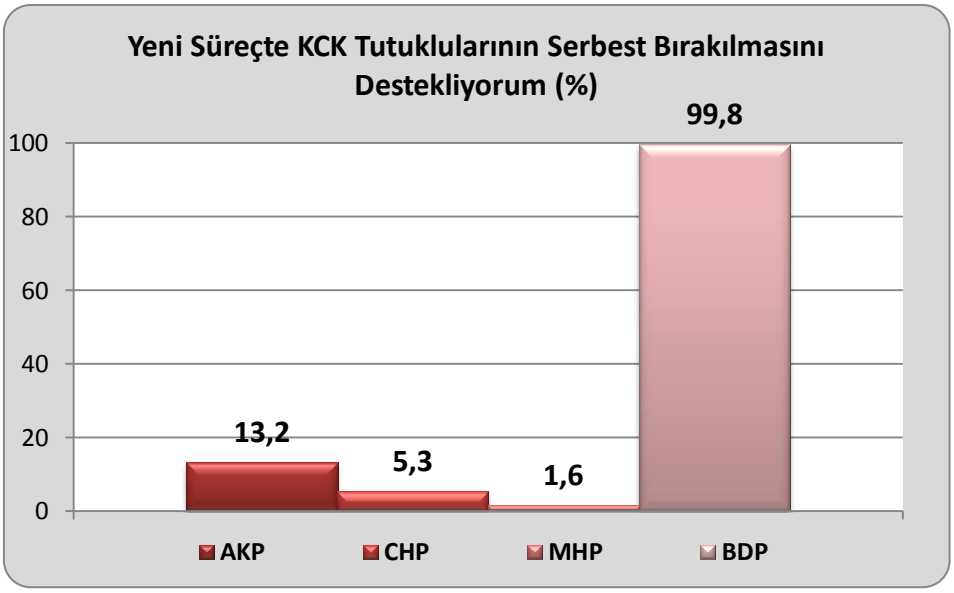

Bulgular oy verilen siyasi partiye göre analiz edildiğinde; KCK tutuklularının Çözüm Süreci kapsamında serbest bırakılmasını destekleme oranı tüm Kürtler arasında %57 iken, aynı oran BDP seçmeni arasında %100 düzeyine çıkmaktadır. Burada çarpıcı olan nokta BDP'ye oy vermeyen Kürtler arasında bu oranın %10 düzeyi ile Türklerle nerdeyse aynı olmasıdır. Yani BDP'ye oy vermeyen Kürtler KCK tutuklularının süreçte serbest bırakılmasını desteklememekte ve tehdit olarak görmektedir. Öte yandan, yeni süreçte KCK tutuklularının serbest bırakılmasını destekleyenlerin oranı AKP seçmeni içinde %13,2, CHP seçmeni içinde %5,3 ve MHP seçmeni içinde %1,6'dır.

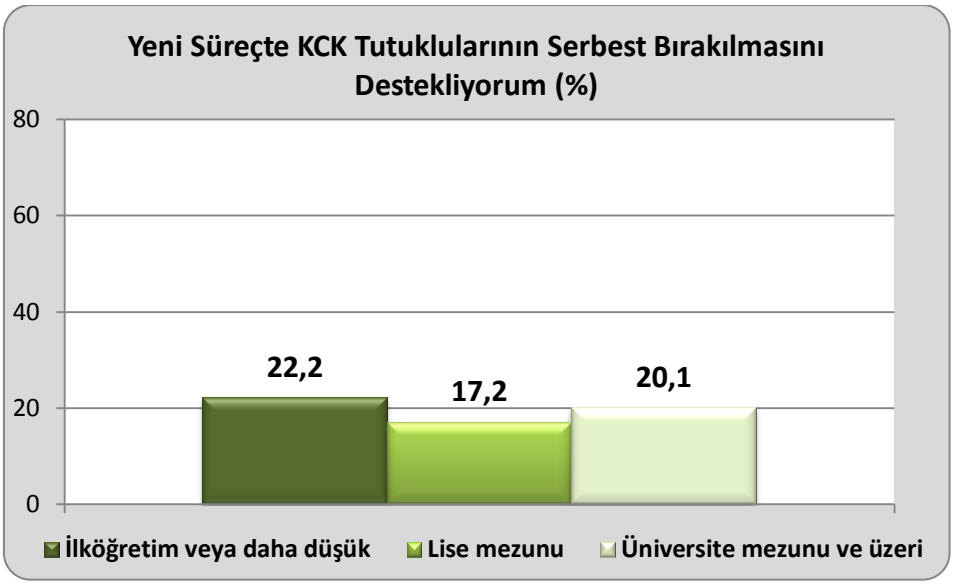

Öğrenim düzeyi temelinde bakıldığında, yeni süreçte KCK tutuklularının serbest bırakılmasını destekleme eğiliminin kişilerin öğrenim durumuna göre farklılaşmadığı görülmektedir. Görüşe destek tüm öğrenim gruplarında %17-22 aralığında ve Türkiye ortalaması düzeyindedir.

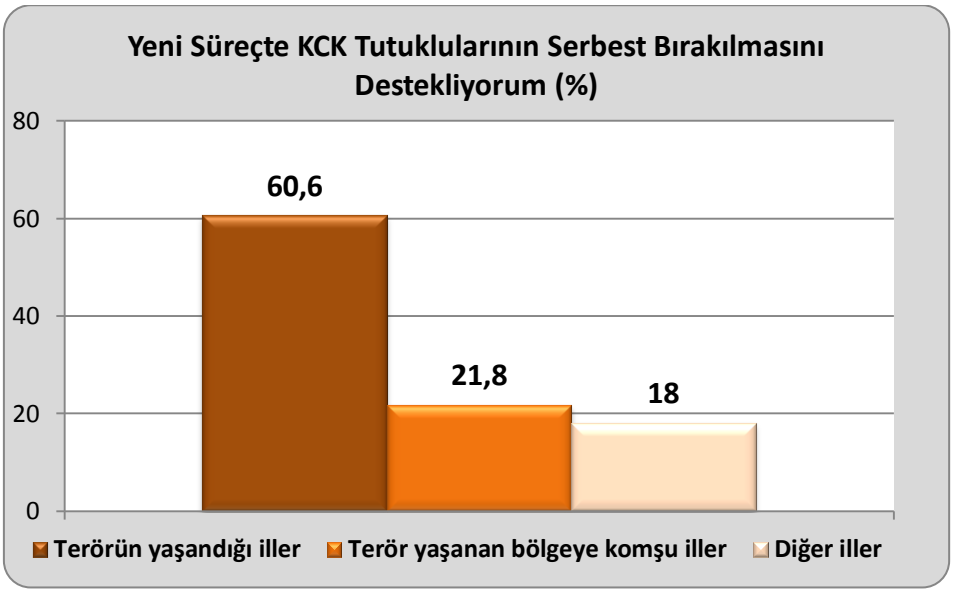

KCK tutuklularının süreç kapsamında serbest bırakılmasına destek, terör olaylarının yoğun yaşandığı illerde %60,6 oranı ile diğer il ve bölgelere göre (%18-21) çok daha yüksektir. Bu durum, terörün yaşandığı illerde BDP oylarının diğer bölgelere göre çok daha yüksek olması ile açıklanabilir.

5.3 Yeni süreçte PKK ve Öcalan'ın Samimiyeti

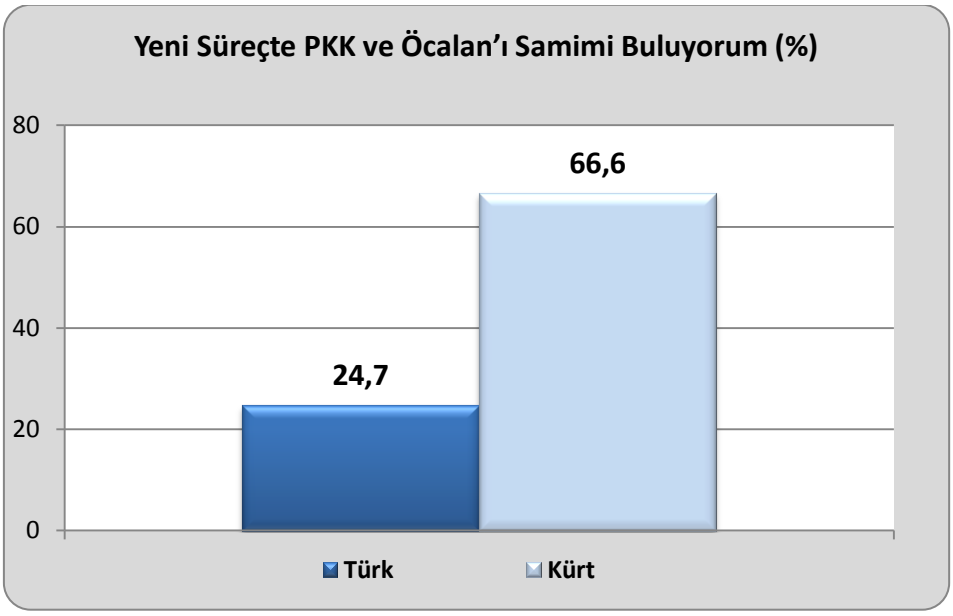

Yeni Süreçte PKK ve Abdullah Öcalan'ı samimi bulduğunu belirtenlerin oranı Kürtler arasında %66,6 iken, Türkler arasında bu oran %24,7 düzeyindedir.

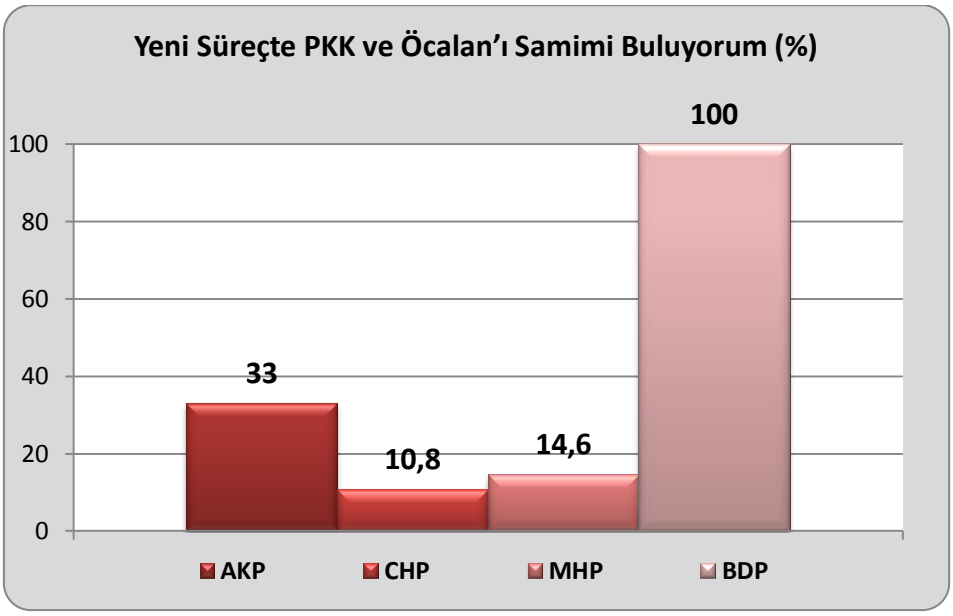

"Yeni süreçte PKK ve Abdullah Öcalan'ı samimi buluyorum" görüşüne BDP seçmeninin tamamı, AKP seçmeninin %33'ü, MHP seçmeninin %14,6'sı ve CHP seçmeninin sadece %10,8'i katılmaktadır.

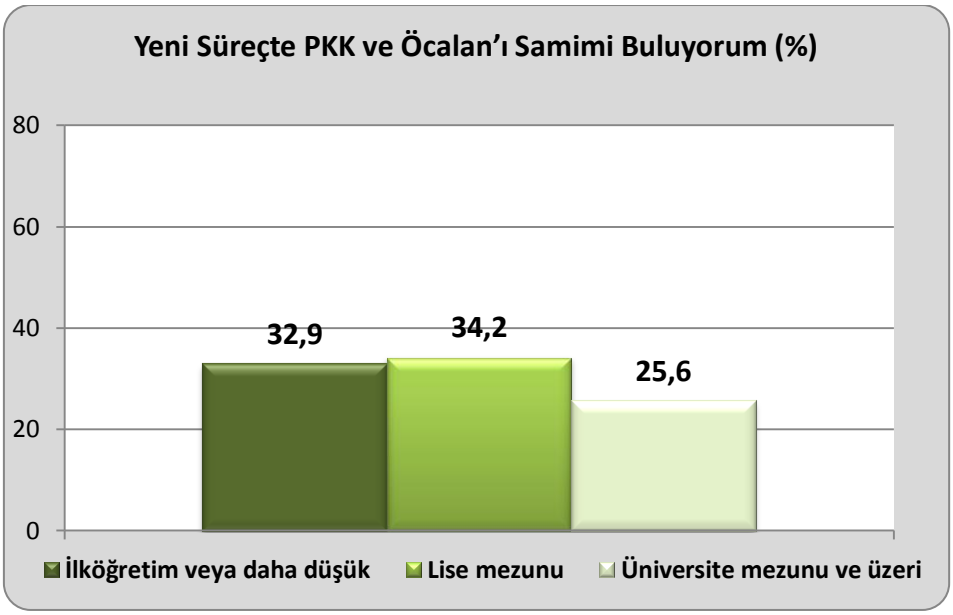

Bulgulara öğrenim düzeyi temelinde bakıldığında, yeni süreçte PKK ve Öcalan'ı samimi bulma oranının üniversite mezunları arasında (%25,6) diğer öğrenim düzeylerine göre (%33-34) daha düşük olduğu görülmektedir.

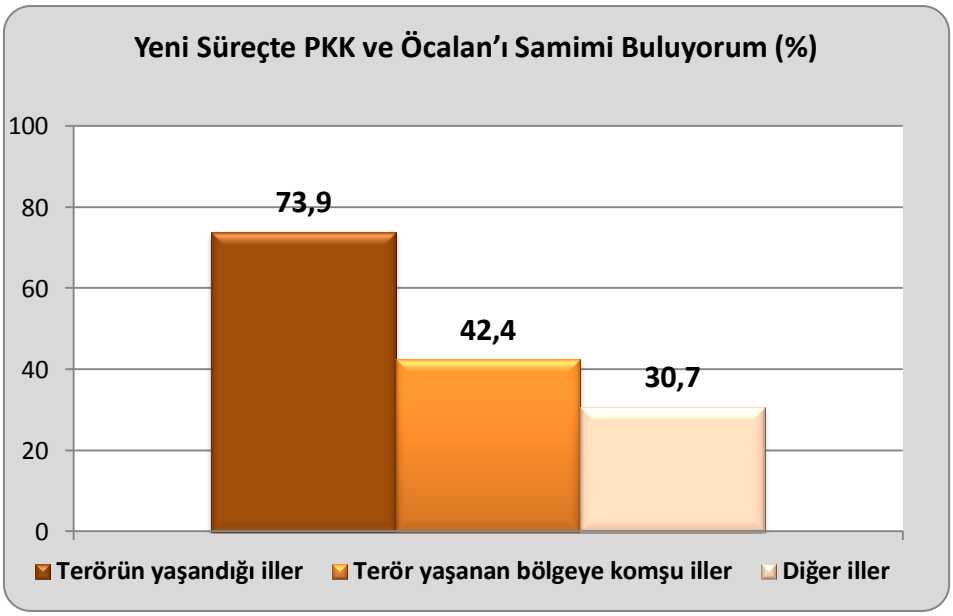

"Çözüm Sürecinde PKK ve Abdullah Öcalan'ı samimi buluyorum" görüşü terörün yaşandığı illerde %73,9 oranı ile en yüksek desteği bulurken, aynı görüşe destek terörün yaşandığı bölgeye komşu illerde %42,4 oranına ve diğer illerde %30,7 oranına düşmektedir.

5.4 Örgütün Silah Bırakma Pazarlığı

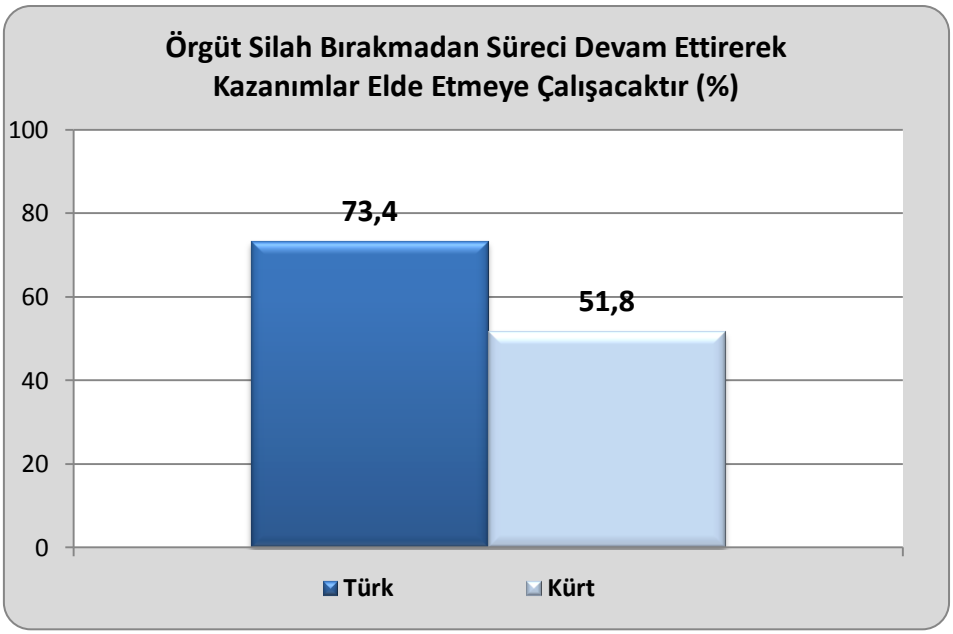

"Örgüt silah bırakmadan süreci devam ettirerek kazanımlar elde etmeye çalışacaktır" görüşü Türkler arasında %73,4, Kürtler arasında %51,8 oranında destek bulmaktadır.

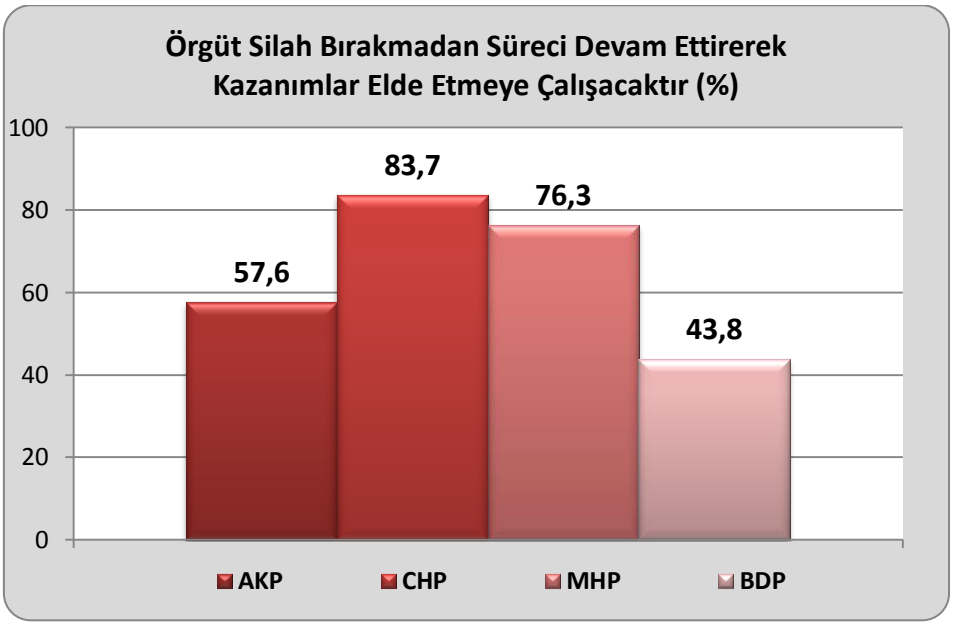

Örgütün silah bırakmadan süreci devam ettirerek kazanımlar elde etmeye çalışacağı görüşüne oy verilen siyasi parti temelinde bakıldığında; CHP ve MHP seçmeninin bu görüşü %80'ler düzeyinde desteklediği görülmektedir. AKP seçmenine bakıldığında bu oran %57,6, BDP seçmeni arasında ise %43,8'dir.

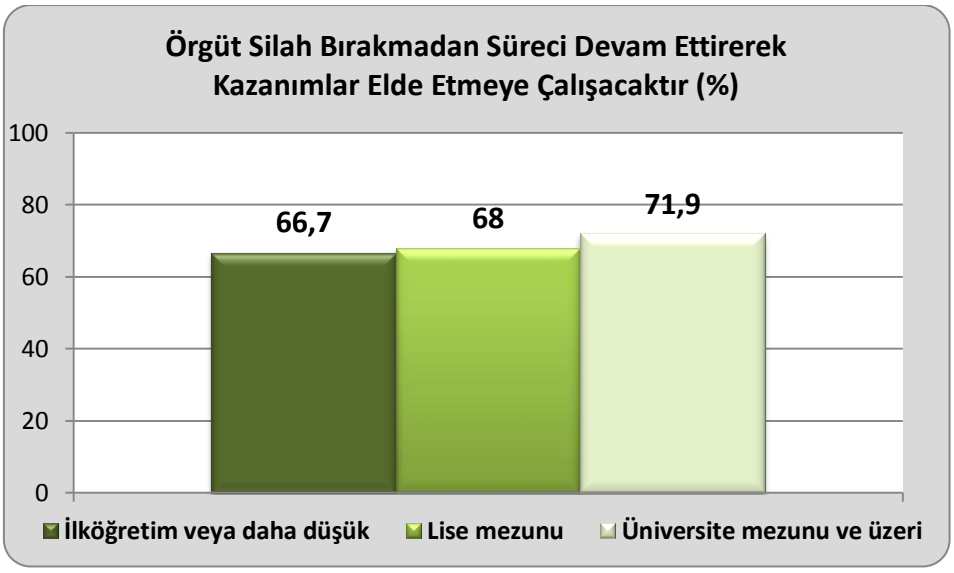

Bulgulara öğrenim düzeyi temelinde bakıldığında, örgütün silah bırakmadan süreci devam ettirerek kazanımlar elde etmeye çalışacağı görüşünün üç farklı öğrenim düzeyinde de %67-72 aralığında yakın değerde destek bulduğu ve en yüksek desteğin %71,9 ile üniversite mezunları arasında olduğu görülmektedir.

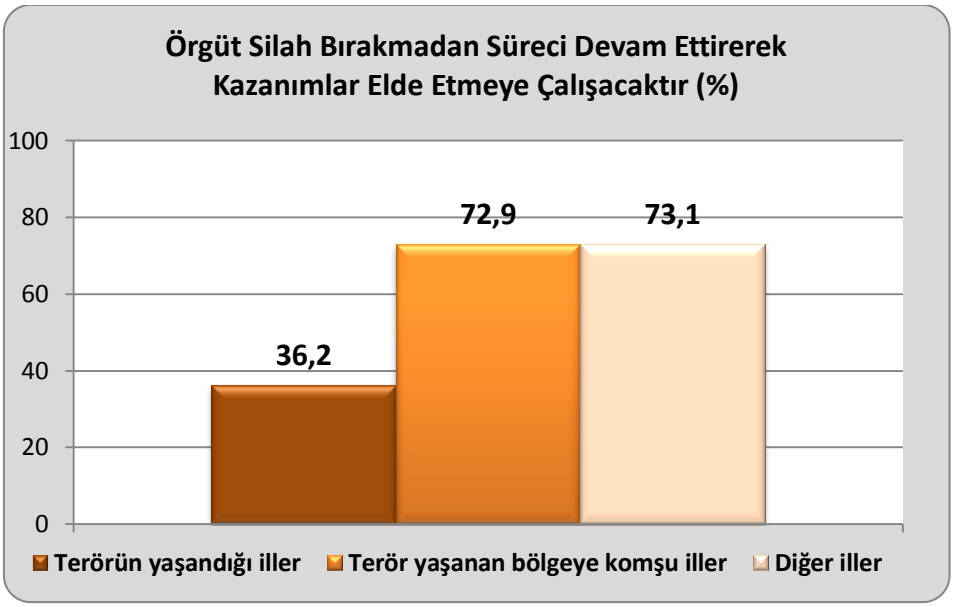

Örgütün silah bırakmadan süreci devam ettirerek kazanımlar elde etmeye çalışacağı görüşü, terörün yaşandığı bölgeye komşu iller ile diğer illerde %70'ler seviyesinde destek bulurken, terörün yaşandığı illerde görüşe destek %36,2'ye düşmektedir.

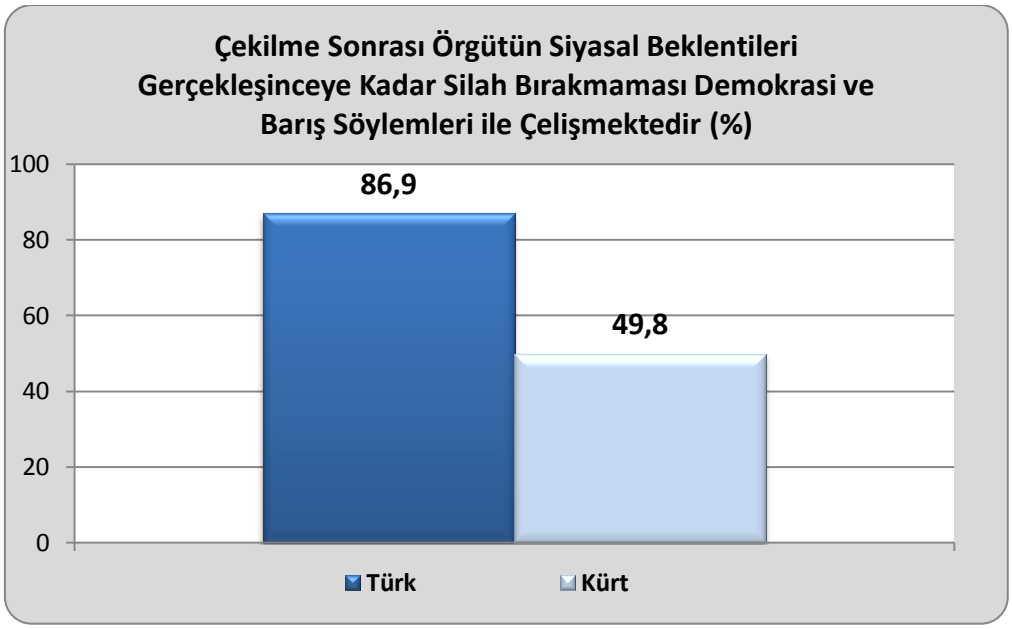

Çekilme sonrası örgütün siyasal beklentileri gerçekleşinceye kadar silah bırakmamasının demokrasi ve barış söylemleri ile çeliştiği görüşü Türkler arasında %86,9 oranında destek görürken, Kürtlerin %49,8'i görüşe katıldığını belirtmektedir.

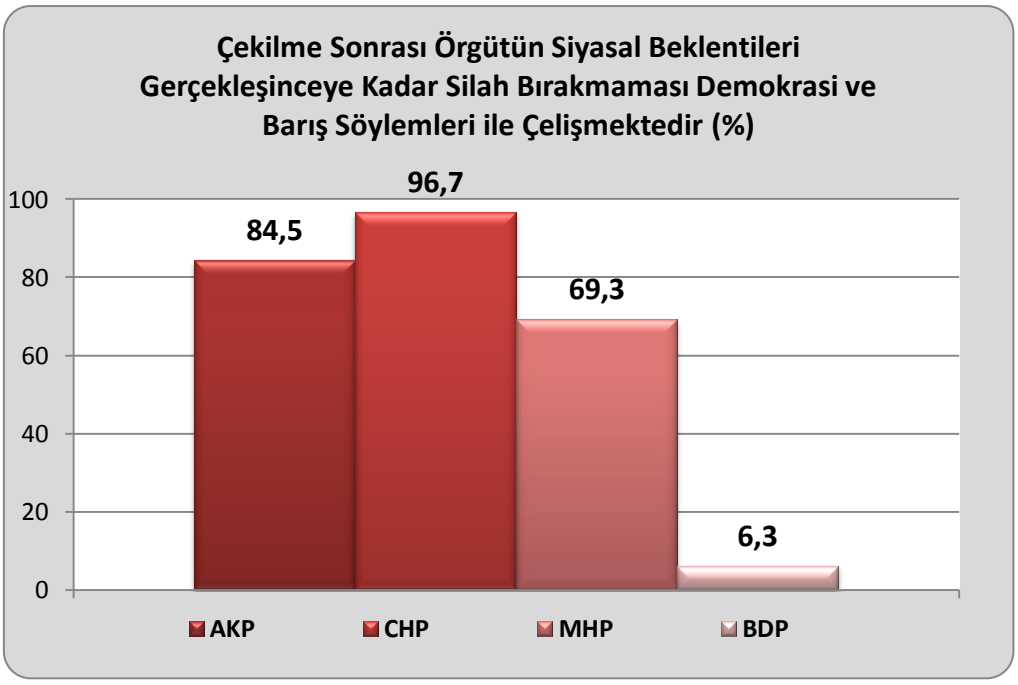

Bulgulara oy verilen siyasi parti temelinde bakıldığında, "Çekilme sonrası örgütün siyasal beklentileri gerçekleşinceye kadar silah bırakmaması demokrasi ve barış söylemleri ile çelişmektedir" görüşü en yüksek desteği %96,7 ile CHP seçmeninde bulmaktadır. AKP seçmeninde bu destek %84,5 ve MHP seçmeninde %69,3 iken, BDP seçmeninde %6,3'e düşmektedir.

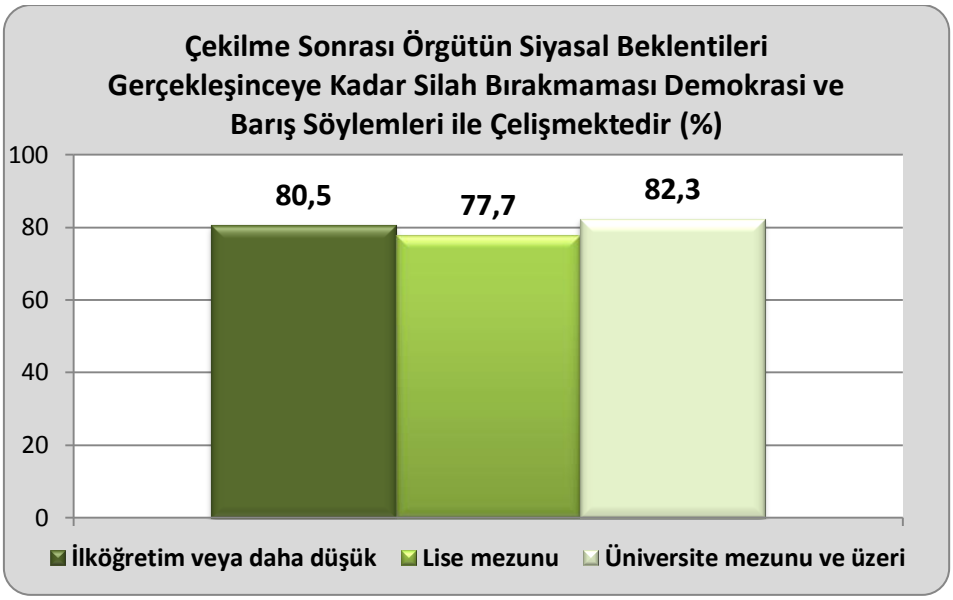

"Çekilme sonrası örgütün siyasal beklentileri gerçekleşinceye kadar silah bırakmaması demokrasi ve barış söylemleri ile çelişmektedir" görüşüne destek üç farklı öğrenim düzeyinde de %78-82 aralığında birbirine oldukça yakın olmakla birlikte, görüş en yüksek desteği %82,3 ile üniversite mezunlarında görmektedir.

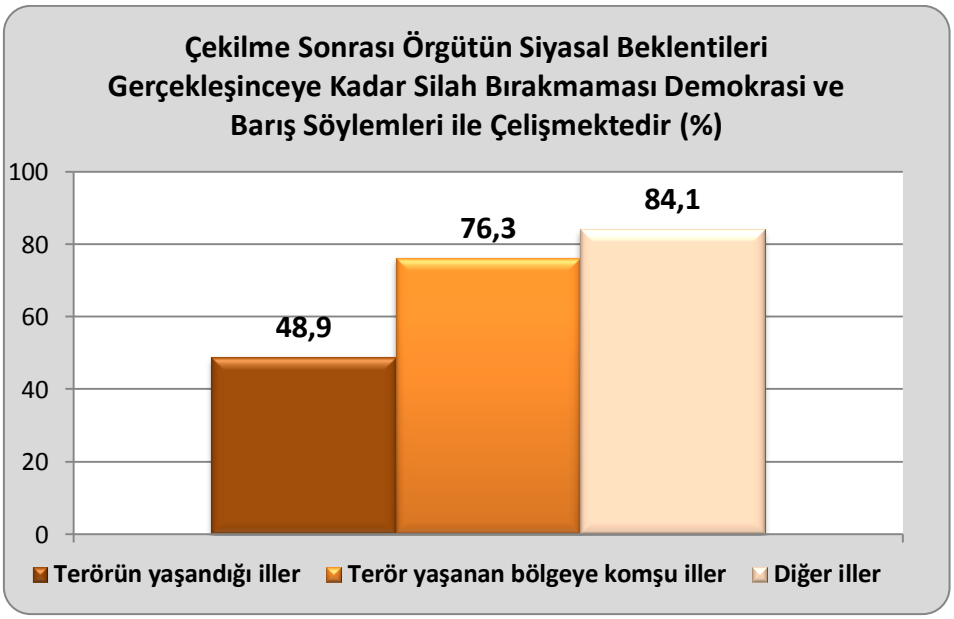

"Çekilme sonrası örgütün siyasal beklentileri gerçekleşinceye kadar silah bırakmaması demokrasi ve barış söylemleri ile çelişmektedir" görüşüne destek terörün yaşandığı bölgeden batıya doğru gidildikçe artmaktadır. Görüşe en düşük destek %48,9 ile terörün yaşandığı illerde iken, aynı destek teröre uzak olan diğer illerde %84,1 ile en yüksek düzeydedir.

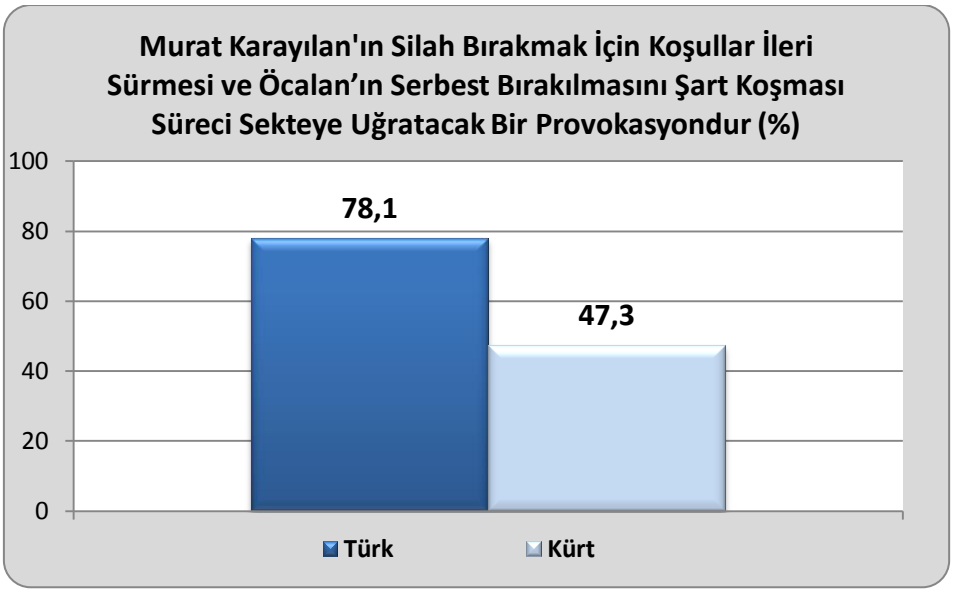

"Murat Karayılan'ın PKK'nın silah bırakması için koşullar ileri sürmesi ve Abdullah Öcalan'ın serbest bırakılmasını şart koşması süreci sekteye uğratacak bir provokasyondur" görüşüne destek Türkler arasında %78,1 iken, Kürtler arasında %47,3'tür.

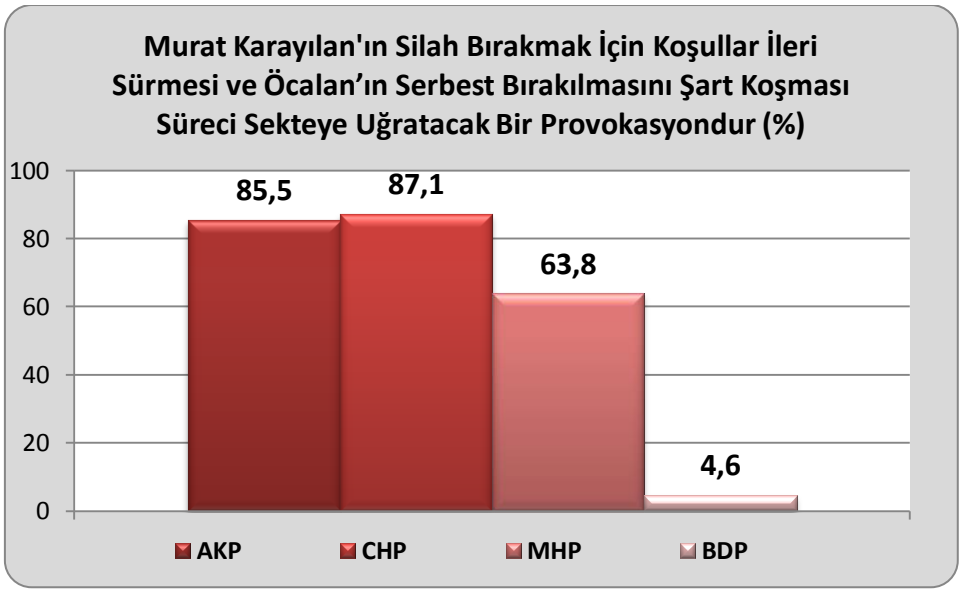

"Murat Karayılan'ın PKK'nın silah bırakması için koşullar ileri sürmesi ve Abdullah Öcalan'ın serbest bırakılmasını şart koşması süreci sekteye uğratacak bir provokasyondur" görüşüne oy verilen siyasi parti temelinde bakıldığında, CHP seçmeninde %87,1 ile ve AKP seçmeninde %85,5 ile bu görüşe destek en yüksek düzeydeyken, MHP seçmeninde destek %63,8'dir. Aynı görüşe destek oranı, BDP seçmeni ise %4,6 ile en düşük düzeydedir.

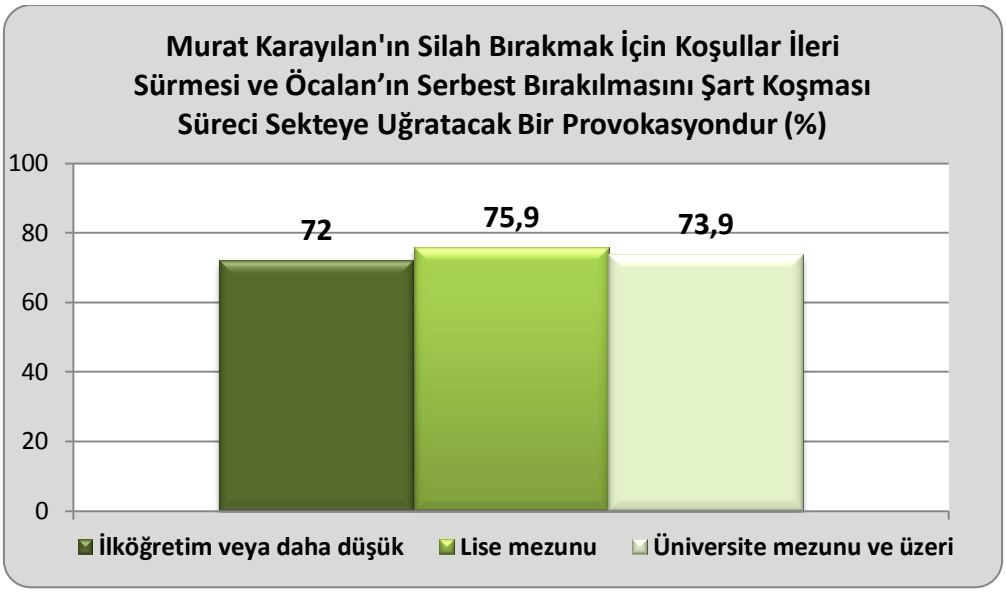

"Murat Karayılan'ın PKK'nın silah bırakması için koşullar ileri sürmesi ve Abdullah Öcalan'ın serbest bırakılmasını şart koşması süreci sekteye uğratacak bir provokasyondur" görüşüne katılım oranı üç farklı öğrenim düzeyinde de %72-76 aralığında bir birine oldukça yakındır.

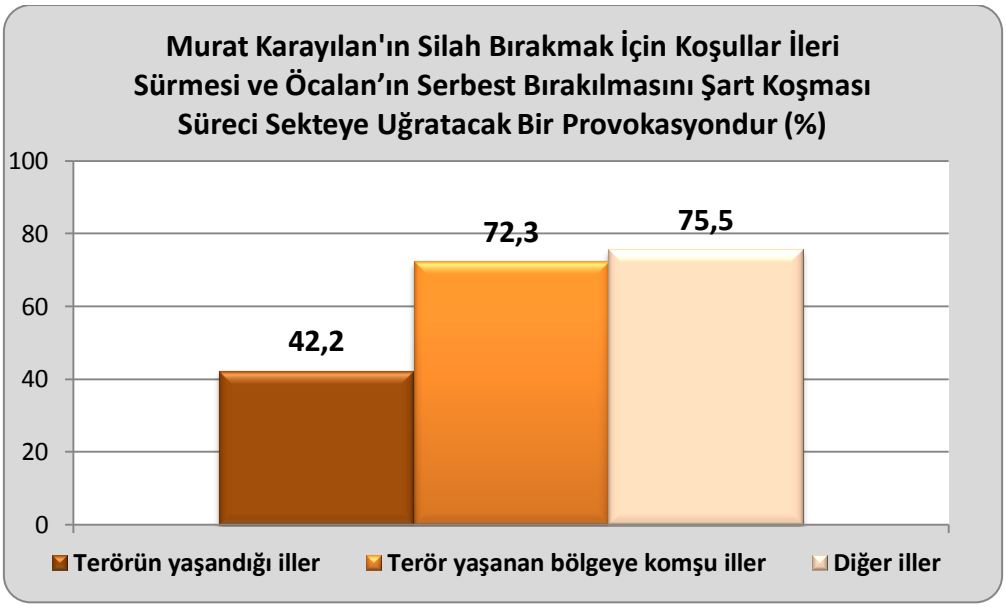

Murat Karayılan'ın örgütün silah bırakması için koşullar ileri sürmesini ve Abdullah Öcalan'ın serbest bırakılması şartını koşmasını Çözüm Sürecini sekteye uğratacak bir provokasyon olarak görenlerin oranı %42,2 ile en düşük terörün yaşandığı illerde iken, diğer illerde ve bölgelerde bu oran %72-75 düzeyinde ve çok daha yüksektir.

6. ÇÖZÜM SÜRECİNDEN BEKLENTİLER

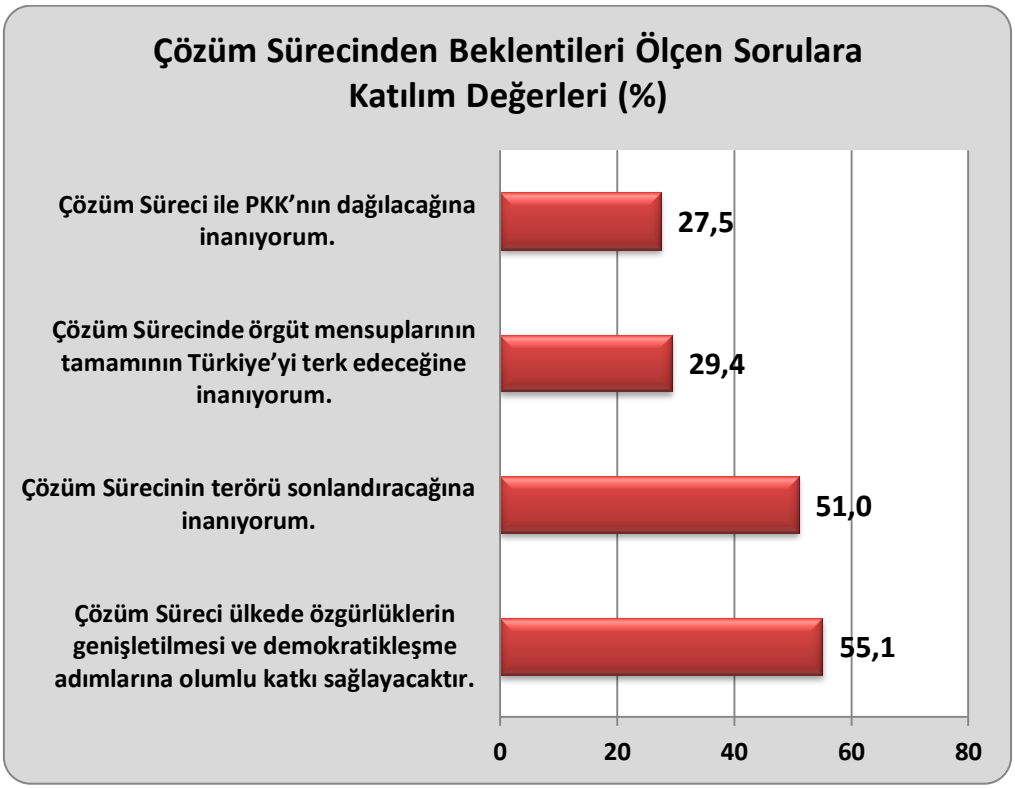

Çözüm Sürecinden beklentiler yukarıda verilen dört farklı soru ile ölçülmüştür. Çözüm Sürecinden en fazla beklenti, özgürlüklerin genişleyeceği ve demokratikleşme adımlarına olumlu katkı sağlayacağı yönündedir. Katılımcıların %55,1'i bu görüşü desteklemiştir. Çözüm Sürecinin terörü sonlandıracağına inananların oranı ise % 51'dir. Aynı soru grubunda, Çözüm Sürecinde örgüt mensuplarının tamamının Türkiye'yi terk edeceğine inananların oranı %29,4 iken, Çözüm Süreci ile PKK'nın dağılacağına inanların oranı %27,5 olmuştur.

Bulgular, insanların Çözüm Süreci sonunda terörün bitmesi ve demokratikleşme adımları temelinde önemli beklentilerinin olduğunu göstermekle birlikte, PKK'nın Türkiye'yi terk etmesi ve dağılması noktasında çok da umutlu olmadığını göstermektedir.

6.1 Çözüm Sürecinde Örgütün Türkiye'yi Terk Etmesi ve Dağılması

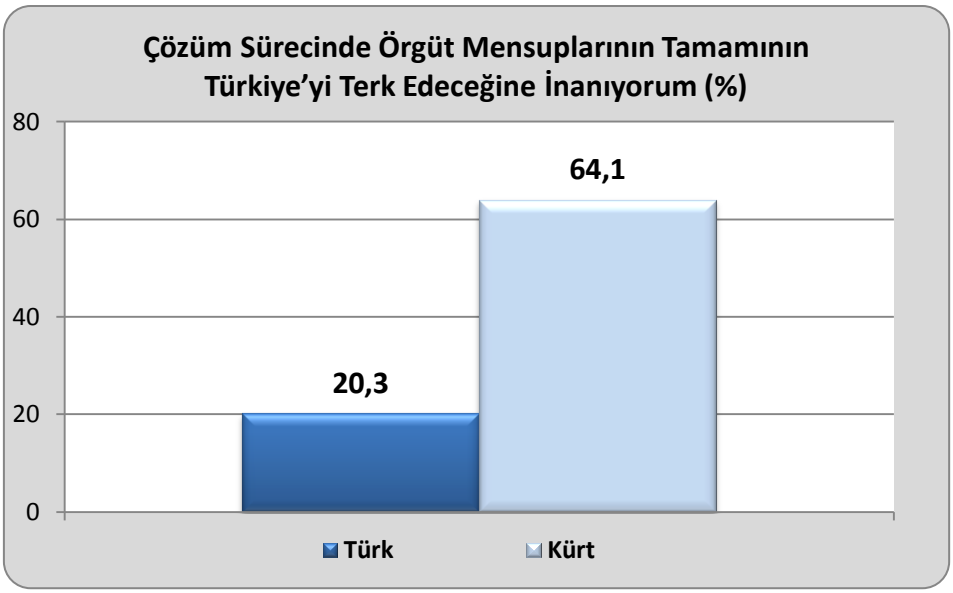

"Çözüm Sürecinde örgüt mensuplarının tamamının Türkiye'yi terk edeceğine inanıyorum" görüşüne katılım oranı %64,1 ile Kürtler arasında Türklerdeki %20,3 oranına göre çok daha yüksektir. Bu anlamda, süreçte örgüt mensuplarının Türkiye'yi terk edeceği noktasında Türkler arasında şüphelerin çok daha yüksek olduğu görülmektedir.

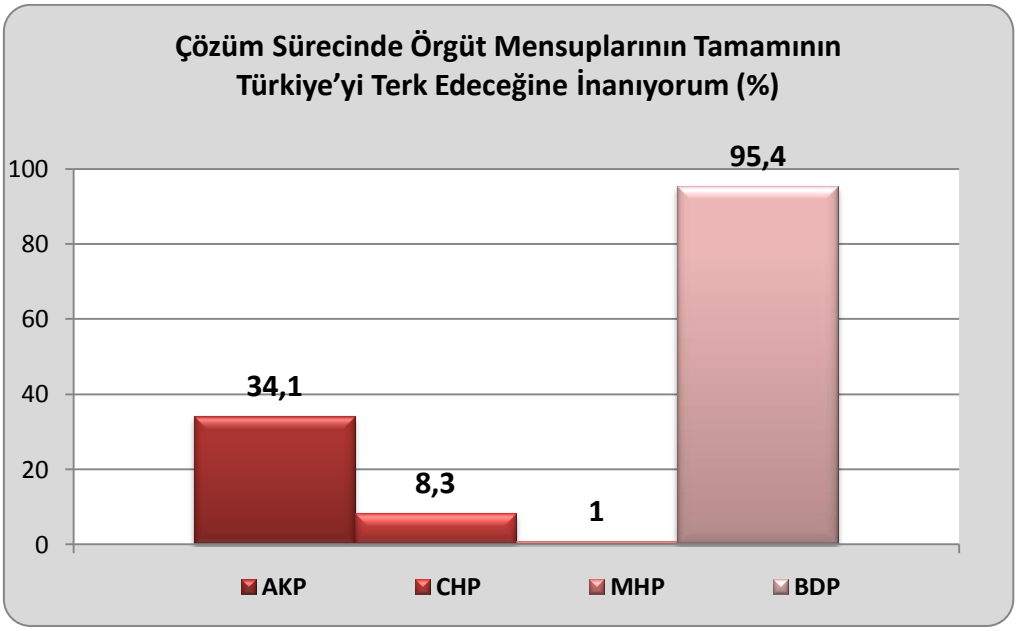

Meclisteki dört partinin seçmenlerinin görüşlerine göre Çözüm Sürecinde örgüt mensuplarının Türkiye'yi tamamen terk edeceğine inananların oranı değerlendirildiğinde, bu görüşe en fazla desteği %95,4 ile BDP seçmeninin verdiği görülmektedir. Diğer üç parti seçmeninin bu görüşe katılım oranları BDP'ye göre oldukça düşük kalmakla birlikte, katılım oranı AKP'de % 34,1, CHP'de %8,3 ve MHP'de sadece %1'dir.

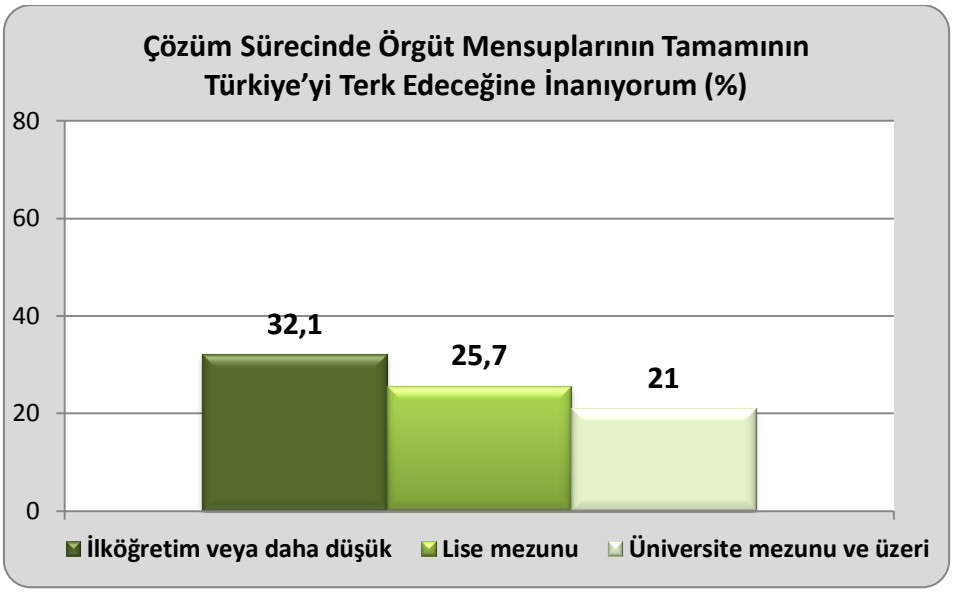

Aynı görüş üzerinden öğrenim düzeyleri arasındaki fark incelendiğinde; örgüt mensuplarının Türkiye'yi, terk edeceğine inananların oranı öğrenim düzeyi yükseldikçe düşmektedir. Görüşe en fazla katılım %32,1 ile ilköğretim veya daha düşük eğitim seviyesine sahip katılımcılarda iken, bu oran lise mezunlarında % 25,7 ve üniversite mezunlarından %21'dir.

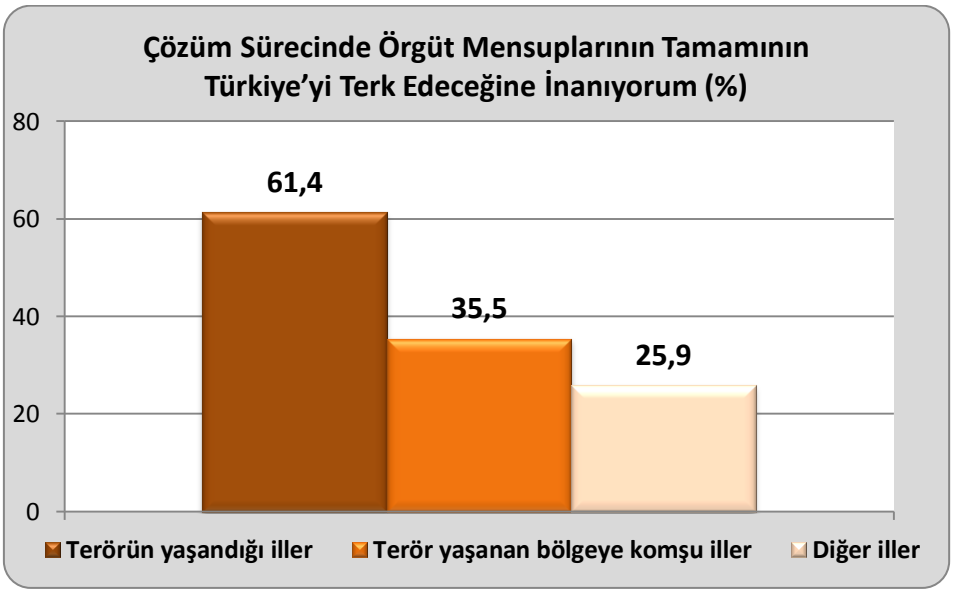

"Çözüm Sürecinde örgüt mensuplarının tamamının Türkiye'yi terk edeceğine inanıyorum" görüşüne katılım oranı, terörün yaşandığı iller, terörün yaşandığı bölgeye komşu iller ve diğer iller olmak üzere üç farklı bölge temelinde ölçülmüştür. Görüşe katılım oranı terörün yaşandığı bölgeden batı illerine doğru gidildikçe düşmektedir. Görüş terörün yaşandığı illerde %61,4 oranında bir katılım bulurken, terörün yaşandığı bölgeye komşu illerde bu oran % 35,5, diğer illerde ise % 25,9'dur.

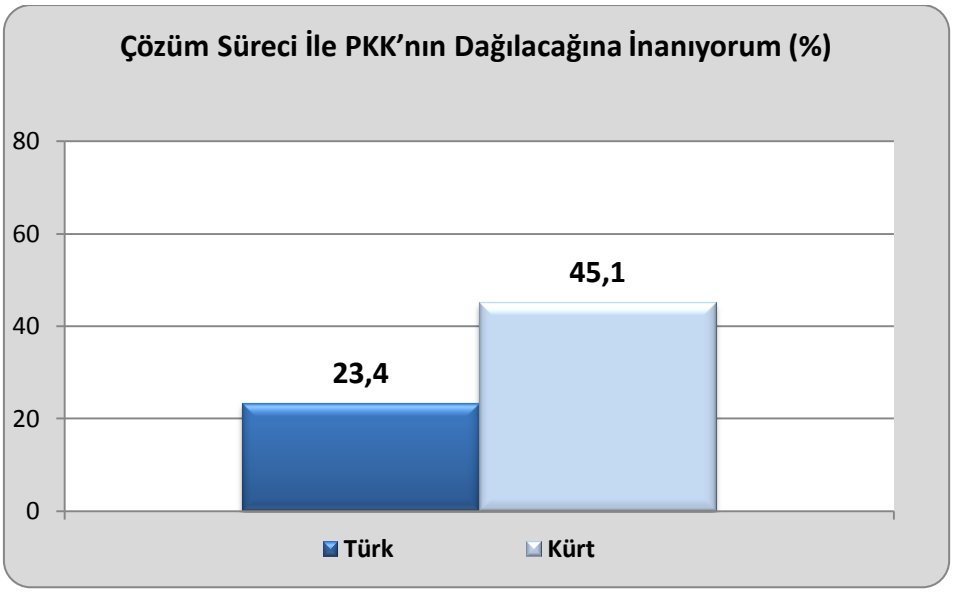

Türk ve Kürt katılımcılar arasında Çözüm Süreci ile PKK'nın dağılacağına inananların oranı Kürtlerde %45,1 iken; bu oran Türklerde % 23,4'tür. Bulgular, her iki kesimin de örgütün dağılacağına çok fazla inanmadığını göstermektedir.

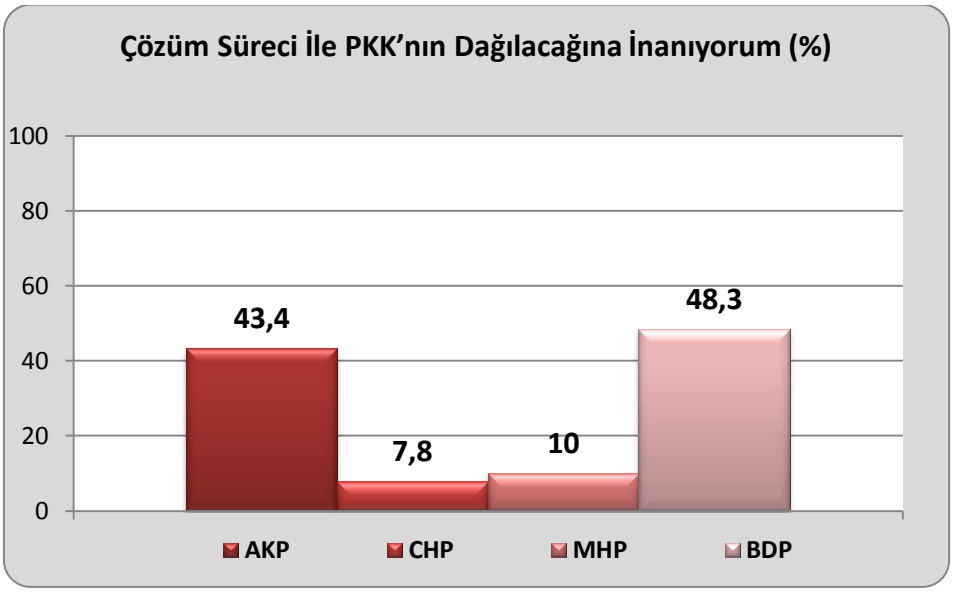

Siyasi partiler bazında Çözüm Süreciyle PKK'nın dağılacağına inananların oranına bakıldığında iki farklı bloğun oluştuğu görülmektedir. AKP ve BDP seçmeni %43,4 ve %48,3 oranları ile süreç sonunda PKK'nın dağılacağına CHP (%7,8) ve MHP (%10) seçmenine göre çok daha fazla inanmaktadır.

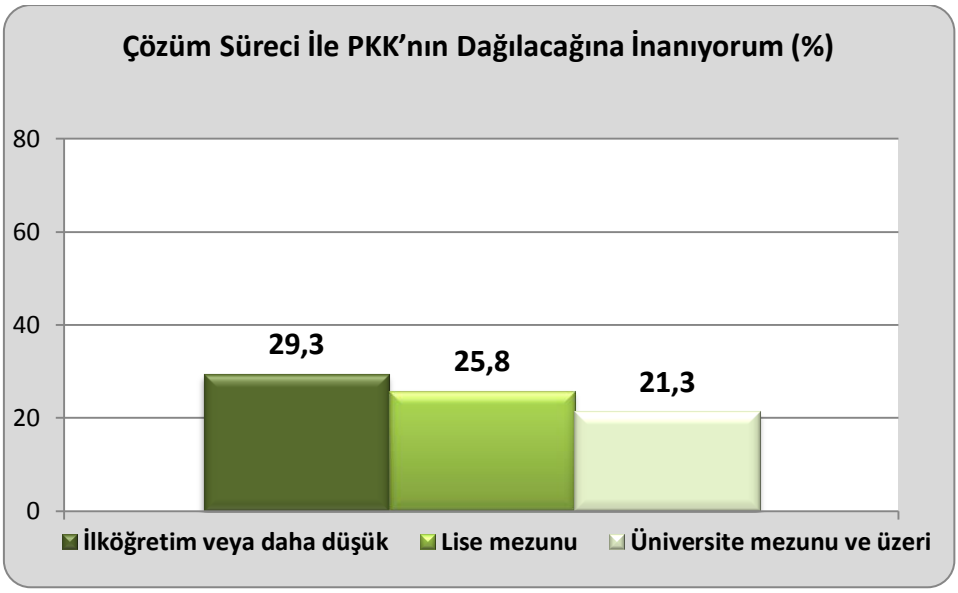

Çözüm Süreci ile PKK'nın dağılacağına inananların oranı öğrenim düzeyi yükseldikçe düşmektedir. Yüzdeler üç farklı öğrenim düzeyinde birbirine yakın olmakla birlikte, en yüksek oran %29,3 ile ilköğretim veya daha düşük öğrenim düzeyine sahip gruba aittir. Örgütün dağılacağına inananlar lise mezunları arasında % 25,8 iken; üniversite mezunlarında % 21,3'tür.

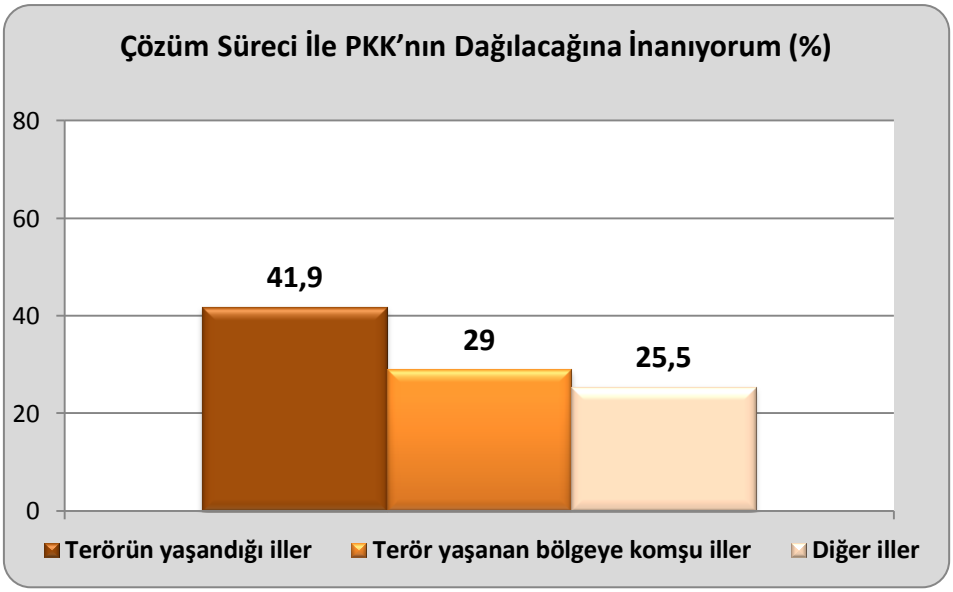

Çözüm Süreci ile PKK'nın dağılacağına inananların oranı terörün yaşandığı illerden batı illerine doğru gidildikçe düşmektedir. Örgütün dağılacağına inananların oranı terörün yaşandığı illerde %41,9 iken, aynı oran terörün yaşandığı bölgeye komşu illerde %29 ve diğer illerde % 25,5'tir.

6.2 Çözüm Sürecinin Terörü Sonlandırması

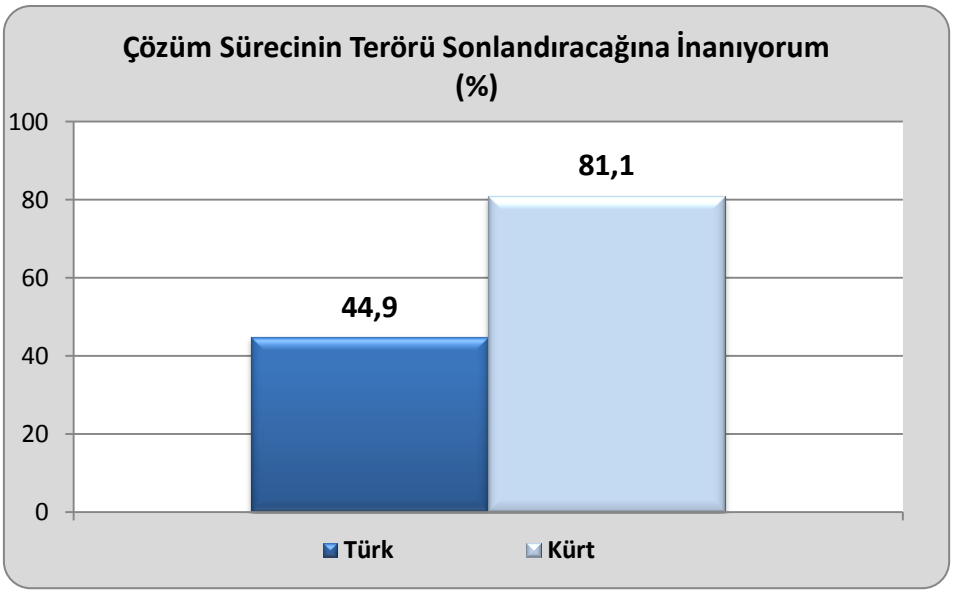

Çözüm Süreci sonunda terörün biteceğine inananların oranı Kürtler arasında Türklere göre çok daha yüksektir. Bu durum aynı zamanda Kürtlerde iyimser temeldeki beklentiyi de ortaya koymaktadır. Kürtler arasında terörün sonlanacağına inananların oranı %81,1 iken, bu oran Türkler arasında %44,9'da kalmaktadır.

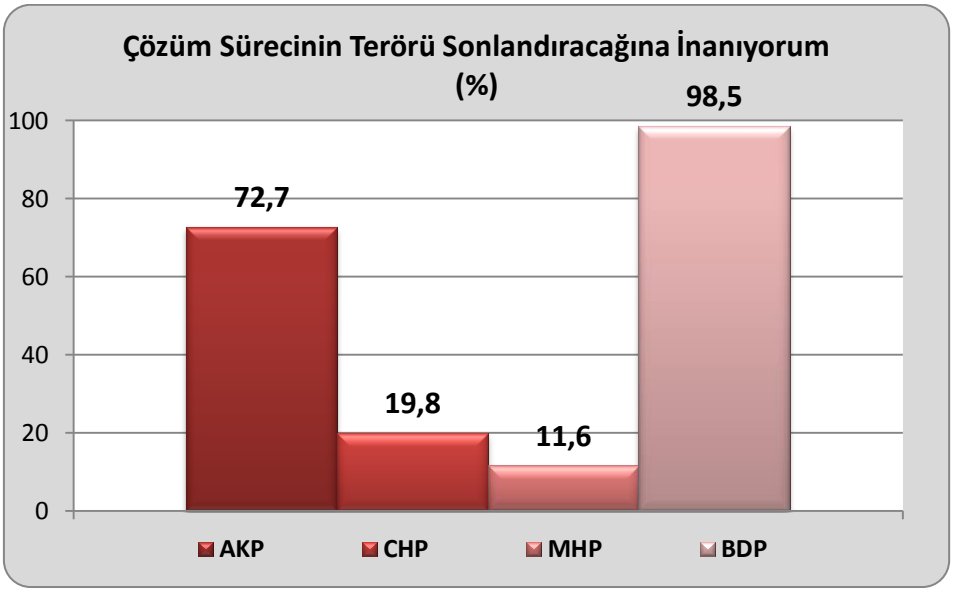

Çözüm Süreci sonunda terörün biteceğine inanma durumuna oy verilen siyasi parti temelinde bakıldığında; terörün biteceğine en yüksek inanç %98,5 oranı ile BDP seçmeni arasındayken, AKP seçmeni arasında bu oran %72,7 ile yine oldukça yüksektir. CHP seçmeninde bu oran %19,8'e düşerken, MHP seçmeninde %11,6 ile en düşük düzeydedir.

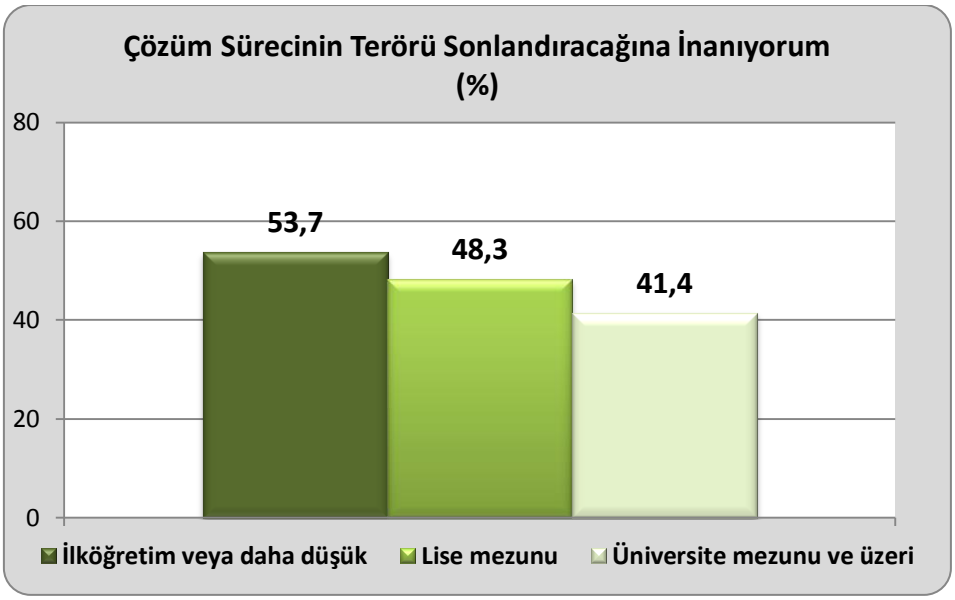

Çözüm Sürecinin terörü sonlandıracağına inananların oranı öğrenim düzeyi yükseldikçe düşmektedir. Bu görüşe en yüksek katılım oranı %53,7 ile ilköğretim veya daha düşük öğrenime sahip kişilerdeyken, lise mezunlarında katılım oranı %48,3 ve üniversite mezunlarında %41,4'tür.

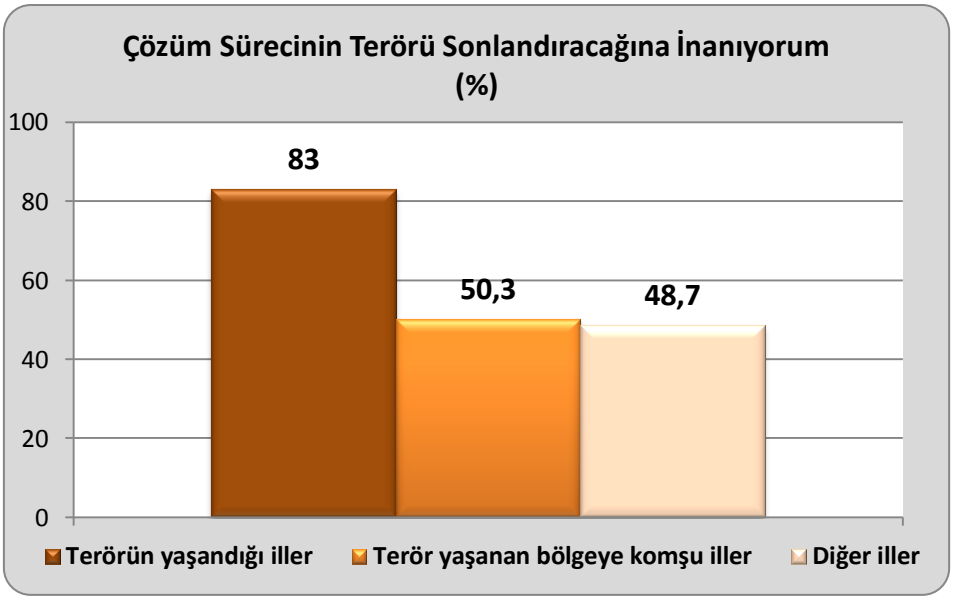

"Çözüm Sürecinin terörü sonlandıracağına inanıyorum" görüşüne katılım oranı terörün yaşandığı illerde %83 ile diğer il gruplarına göre çok daha yüksektir. Terörün yaşandığı bölgeye komşu illerde ve diğer illerde terörün sonlanacağına inananların oranı ise sırasıyla %50,3 ve %48,7'dir.

6.3 Çözüm Sürecinin Özgürlüklere ve Demokratikleşmeye Katkısı

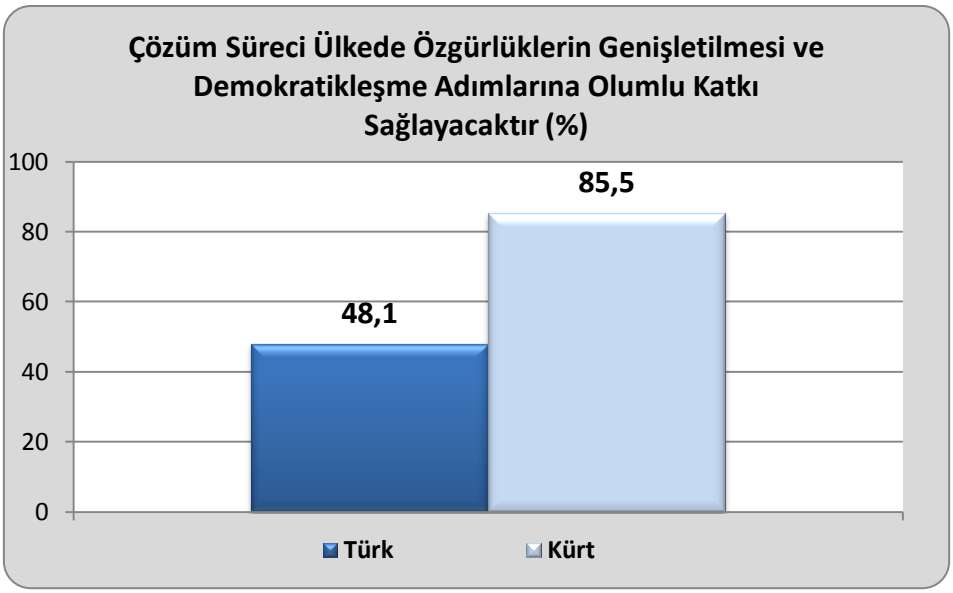

"Çözüm Süreci ülkede özgürlüklerin genişletilmesi ve demokratikleşme adımlarına olumlu katkı sağlayacaktır" görüşüne katılım Türkiye genelinde %55 düzeyindeyken, Kürtlerde bu oran %85,5'e çıkmaktadır. Aynı görüşe katılım oranı Türklerde ise %48,1'dir.

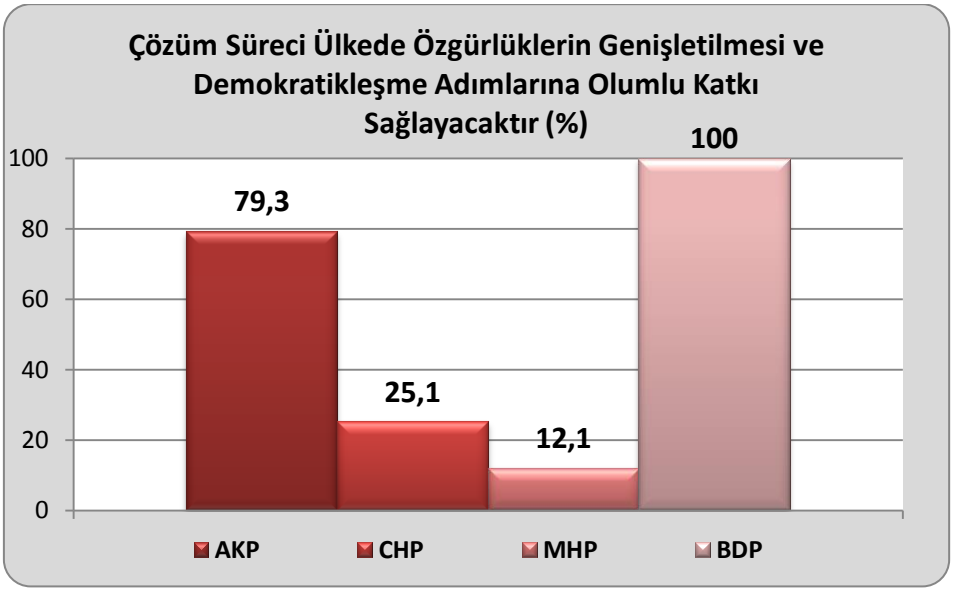

Çözüm Sürecinin ülkede özgürlüklerin genişletilmesi ve demokratikleşme adımlarına olumlu katkı sağlayacağına inanların oranına oy verilen siyasi parti temelinde bakıldığında, BDP'li seçmenlerin tamamının bu görüşe katıldığı görülmektedir. Aynı görüşe katılım, AKP seçmeninde de %79,3 ile oldukça yüksek iken, CHP ve MHP seçmeninde katılım %25,1 ve %12,1 oranlarıyla oldukça düşüktür. Bu bulgular, diğer bazı sorularda olduğu gibi AKP-BDP ve CHP-MHP seçmenlerinin görüşlerinin daha fazla benzeştiğini göstermektedir.

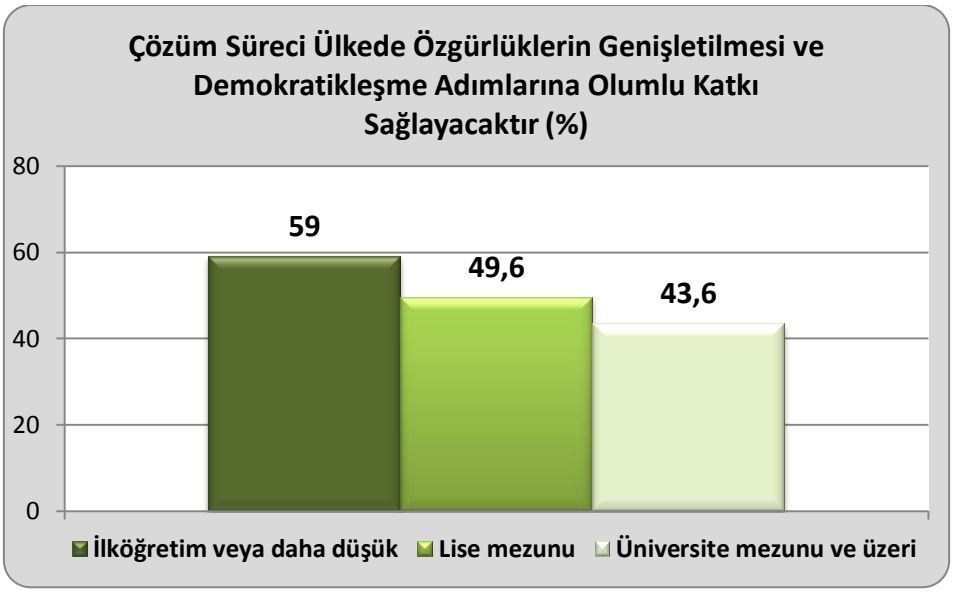

Çözüm Sürecinin ülkede özgürlüklerin genişletilmesi ve demokratikleşme adımlarına olumlu katkı sağlayacağı görüşüne katılım oranı öğrenim düzeyi yükseldikçe düşmektedir. İlköğretim veya daha düşük öğrenim düzeyindeki kişilerin %59'u bu görüşü desteklerken, lise mezunlarında bu oran %49,6 ve üniversite mezunlarında %43,6'dır.

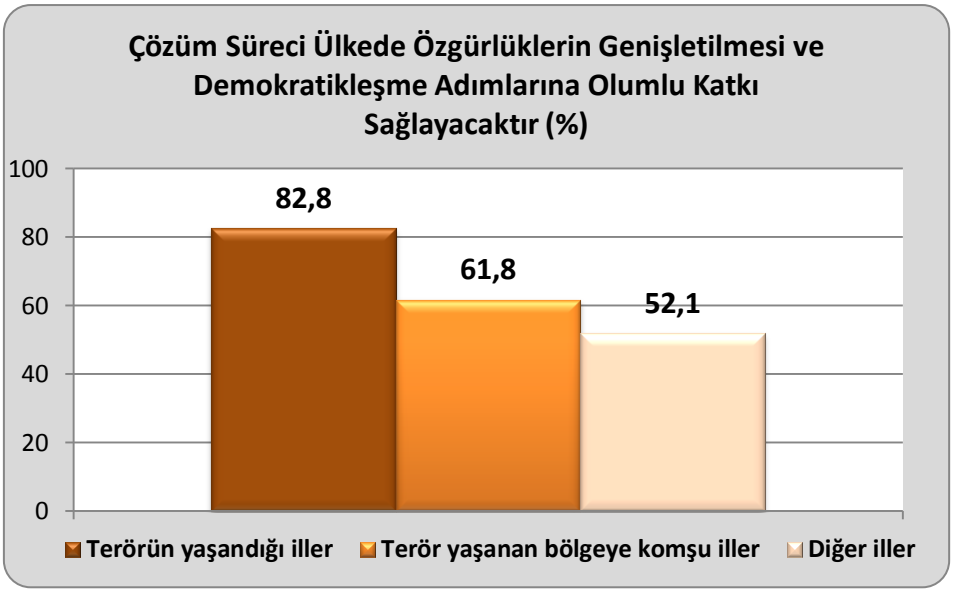

"Çözüm Süreci ülkede özgürlüklerin genişletilmesi ve demokratikleşme adımlarına olumlu katkı sağlayacaktır" ifadesine katılım oranı, terörün yaşandığı illerden batı illerine doğru gidildikçe düşüş göstermektedir. Bu görüşe en yüksek katılım %82,8 ile terörün yaşandığı illerden gelirken, aynı oran terörün yaşandığı bölgeye komşu illerde %61,8, diğer illerde ise %52,1'dir.

7. KÜRT MESELESİ İÇİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

7.1 Kürt Meselesinde Çözüm Önerilerine Katılım

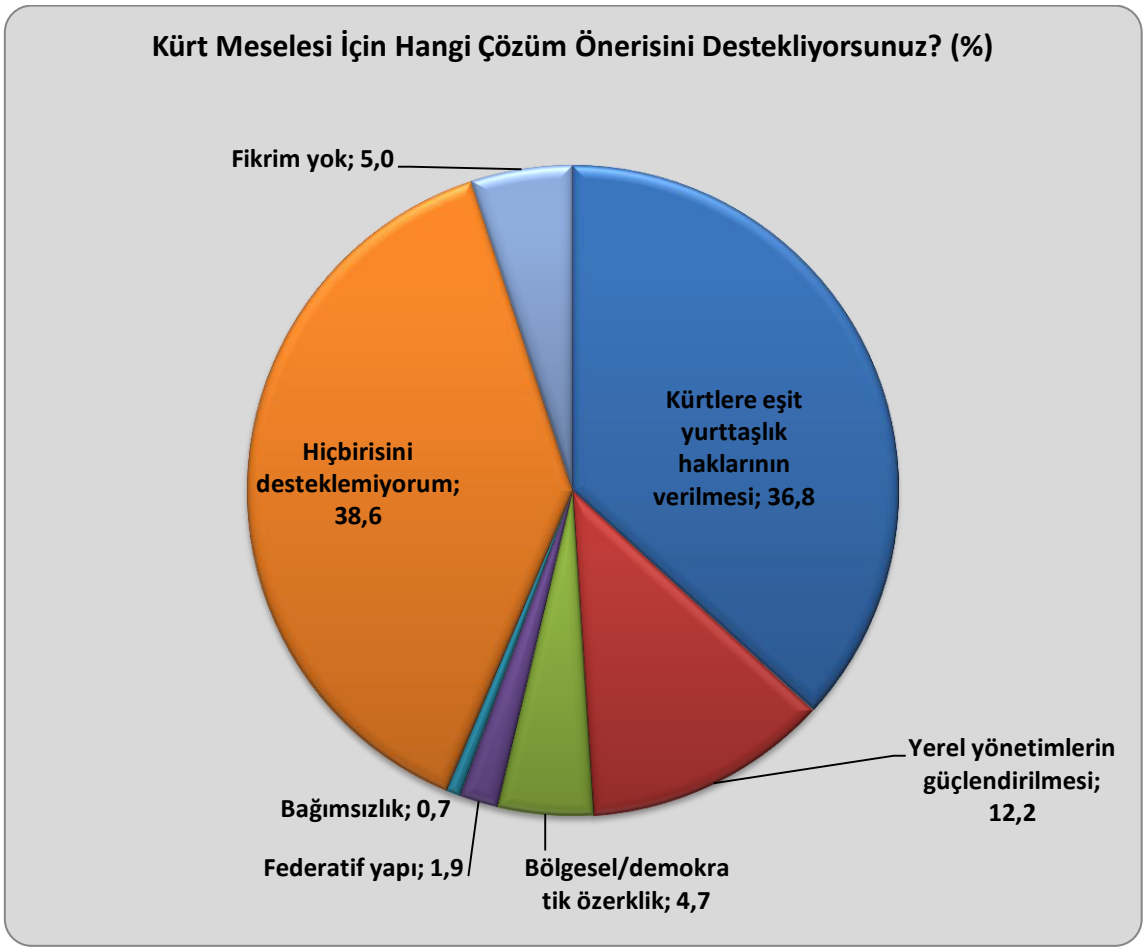
Kürt Meselesi İçin Hangi Çözüm Önerisini Destekliyorsunuz? (%)
Fikrim yok; 5,0
Kürtlere eşit yurttaşlık haklarının verilmesi; 36,8
Hiçbirisini desteklemiyorum; 38,6
Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi; 12,2
Bağımsızlık; 0,7
Federatif yapı; 1,9
Bölgesel/demokratik özerklik; 4,7

Katılımcıların "Kürt meselesi için hangi çözüm önerilerini desteklediği" yukarıda grafikte verilen seçenekler ile ölçülmüştür. Bulgular, Türkiye genelinde, %38,6 gibi önemli bir kesimin çözüm önerilerinin hiçbirisini desteklemediğini ve bir anlamda bu önerilere tepkili olduğunu göstermektedir. Kürtlere eşit yurttaşlık haklarının verilmesini destekleyenlerin oranı %36,8 iken yerel yönetimlerin güçlendirilmesini çözüm önerisi olarak destekleyenlerin oranı %12,2'dir. Daha çok ayrılıkçı çözüm önerilerinden birisi olarak bakılan bölgesel/demokratik özerkliği çözüm önerisi olarak destekleyenlerin oranı %4,7, federatif yapıyı destekleyenlerin oranı %1,9 ve Kürtlerin bağımsızlığını destekleyenlerin oranı %0,7'dir.

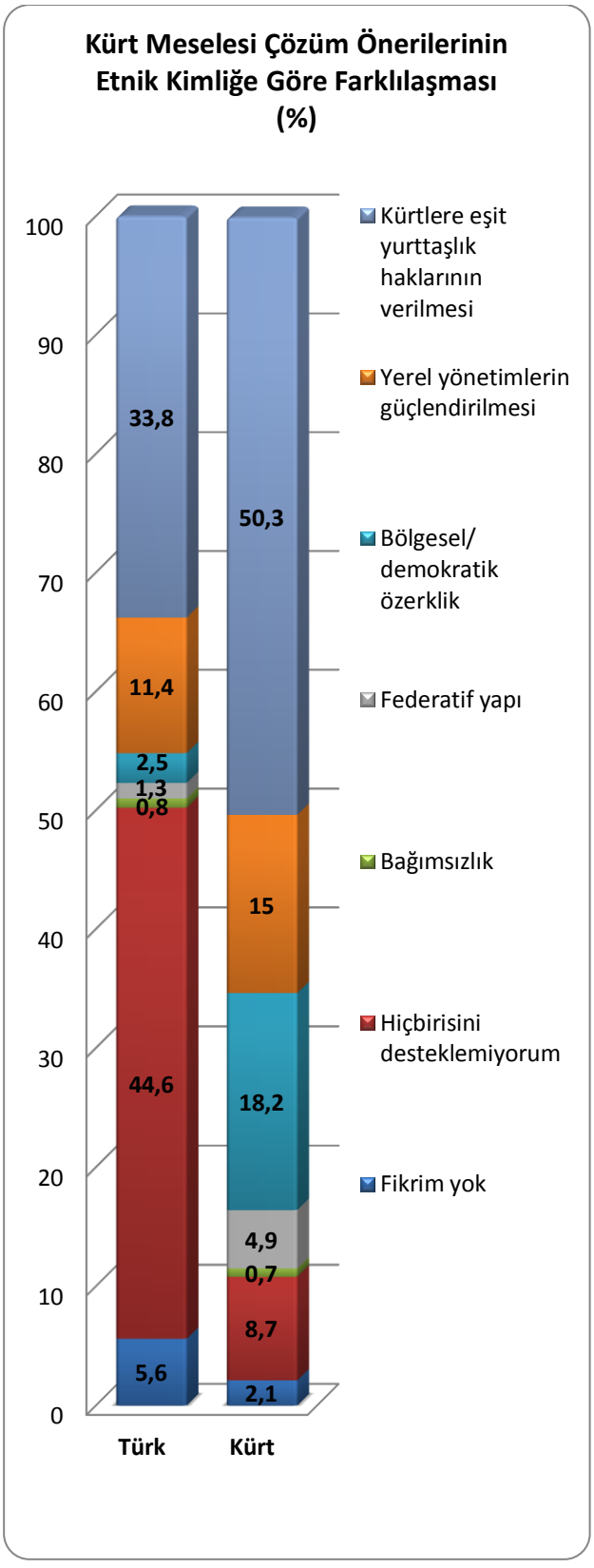

Kürt meselesi için desteklenen çözüm önerilerinin Türkler ve Kürtler arasında önemli derecede farklılaştığı görülmektedir. "Kürtlere eşit yurttaşlık haklarının verilmesi" çözüm önerisi Kürtler arasında %50,3 oranı ile en yüksek desteği alırken, aynı çözüm önerisine Türkler arasındaki destek %33,8'dir. Temel farklılaşmalardan bir diğeri ise Türkler arasında %44,6 oranında bir kesimin sorgulanan çözüm önerilerinin hiçbirisini desteklememesidir. Bu durumu sorgulanan çözüm önerilerinin tamamına tepki olarak yorumlamak da mümkündür. Kürtlerde "bölgesel/demokratik özerkliği" Kürt meselesi için çözüm olarak görenlerin oranı %18,2, Türklerde ise %2,5'tir. Türklerin ve Kürtlerin oransal olarak birbirlerine yaklaştıkları çözüm önerisi ise, Kürtlerde %15 Türklerde %11,4 oranında destek bulan "yerel yönetimlerin güçlendirilmesi" adımıdır. "Federatif yapıyı" çözüm için gerekli görenlerin oranı Kürtlerde %4,9, Türklerde ise %1,3'tür. Hem Kürtlerde hem de Türklerde çözüm önerisi olarak en düşük düzeyde destek bulan görüş ise %0,7-0,8 oranıyla Kürtlerin bağımsızlığıdır. Demokratik özerklik, federatif yapı ve bağımsızlık talep edenlerin Kürtler içindeki toplam oranı %24 düzeyindedir.

Kürt Meselesi Çözüm Önerilerinin Etnik Kimliğe Göre Farklılaşması (%)

	Türk	Kürt
Kürtlere eşit yurttaşlık haklarının verilmesi	33,8	50,3
Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi	11,4	15,0
Bölgesel/demokratik özerklik	2,5	18,2
Federatif yapı	1,3	4,9
Bağımsızlık	0,8	0,7
Hiçbirisini desteklemiyorum	44,6	8,7
Fikrim yok	5,6	2,1
Toplam	100	100

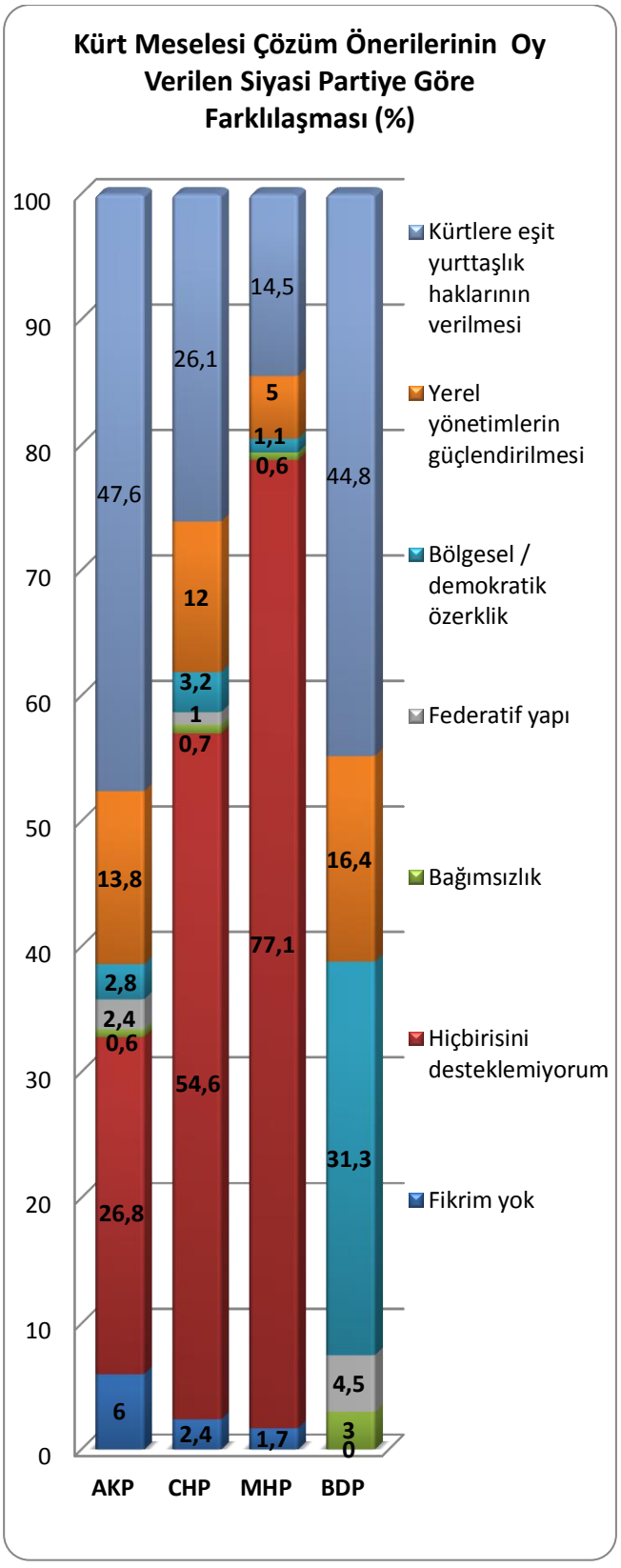

Kürt meselesi için desteklenen çözüm önerilerinin oy verilen siyasi partiye göre farklılaştığı görülmektedir. "Kürtlere eşit yurttaşlık haklarının verilmesi" çözüm önerisi AKP seçmeninde %47,6 ve BDP seçmeninde %44,8 oranında destek alırken, aynı çözüm önerisi CHP ve MHP seçmeninde %26,1 ve %14,5 oranında destek almaktadır. MHP seçmeninde %77,1'lik bir kesimin sorgulanan çözüm önerilerinin hiçbirisini desteklemediği görülmektedir. Aynı konu CHP seçmeninde %54,6 ve AKP seçmeninde %26,8'dir. Kürtlerde "bölgesel/demokratik özerkliği" Kürt meselesi için çözüm olarak görenlerin oranı %18,2, iken, bu oran BDP seçmeninde %31,3'e çıkmaktadır. Federatif yapıyı çözüm için gerekli görenlerin oranı BDP seçmeni arasında %4,5 iken, bağımsızlığı çözüm olarak görenler sadece %3 oranındadır. Daha çok ayrılıkçı talepler olarak görülen demokratik özerklik, federatif yapı ve bağımsızlık taleplerinden birisini çözüm olarak görenler Kürtler içindeki %24 iken, bu oran BDP seçmeni arasında %36 düzeyine çıkmaktadır.

Kürt Meselesi Çözüm Önerilerinin Oy Verilen Siyasi Partiye Göre Farklılaşması (%)

	AKP	CHP	MHP	BDP
Kürtlere eşit yurttaşlık haklarının verilmesi	47,6	26,1	14,5	44,8
Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi	13,8	12,0	5,0	16,4
Bölgesel/demokratik özerklik	2,8	3,2	1,1	31,3
Federatif yapı	2,4	1,0	0	4,5
Bağımsızlık	0,6	0,7	0,6	3
Hiçbirisini desteklemiyorum	26,8	54,6	77,1	0
Fikrim yok	6,0	2,4	1,7	0
Toplam	100	100	100	100

7.2 Abdullah Öcalan ile İlgili Beklentiler

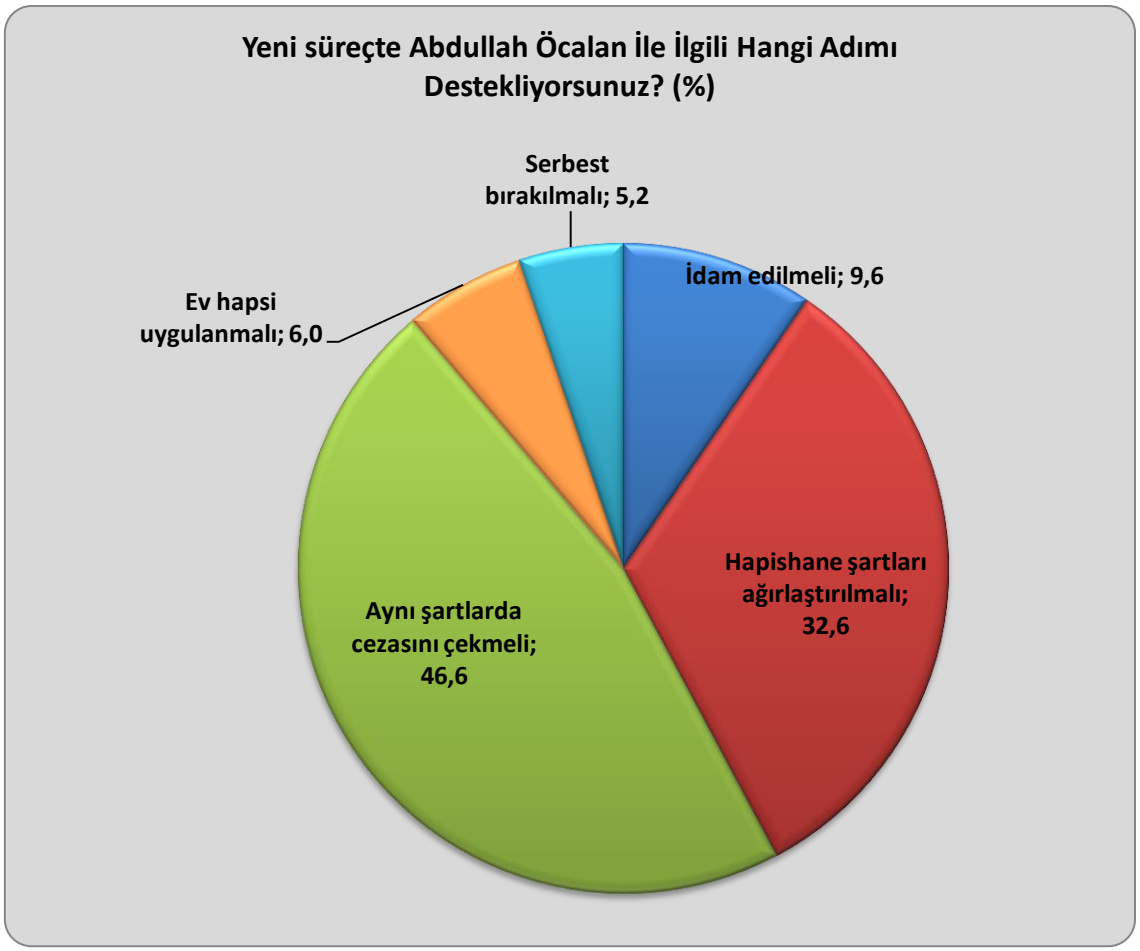
Yeni süreçte Abdullah Öcalan İle İlgili Hangi Adımı Destekliyorsunuz? (%)
Serbest bırakılmalı; 5,2
İdam edilmeli; 9,6
Ev hapsi uygulanmalı; 6,0
Hapishane şartları ağırlaştırılmalı; 32,6
Aynı şartlarda cezasını çekmeli; 46,6

Yeni süreçte Abdullah Öcalan ile ilgili hangi adımların desteklendiği sorusu ve cevap dağılımı yukarıda grafik olarak verilmiştir. Bu sorudaki beş şıktan "idam edilmeli" dışındaki dört şık kapalı uçlu olarak sunulmuş ve ayrıca "diğer" seçeneği açık uçlu olarak bırakılmıştır. Diğer seçeneği içindeki cevaplardan öne çıkan "idam edilmeli" cevapları oranın yüksekliği nedeniyle soru şıkları arasına dahil edilmiştir.

Abdullah Öcalan aynı şartlarda cezasını çekmeli diyenlerin oranı %46,6 iken, hapishane şartlarının ağırlaştırılmasını isteyenlerin oranı %32,6 ve idam edilmeli diyenlerin oranı %9,6'dır. Bunun yanında, Öcalan'a "ev hapsi" uygulanmasını isteyenler %6 ve serbest bırakılmasını destekleyenler %5,2 oranındadır. Yani toplamda %11'lik bir kesim Öcalan'ın mevcut infaz şartlarını ağır bulurken, %42'lik kesim daha da ağırlaştırılmasını veya idam edilmesini desteklemektedir.

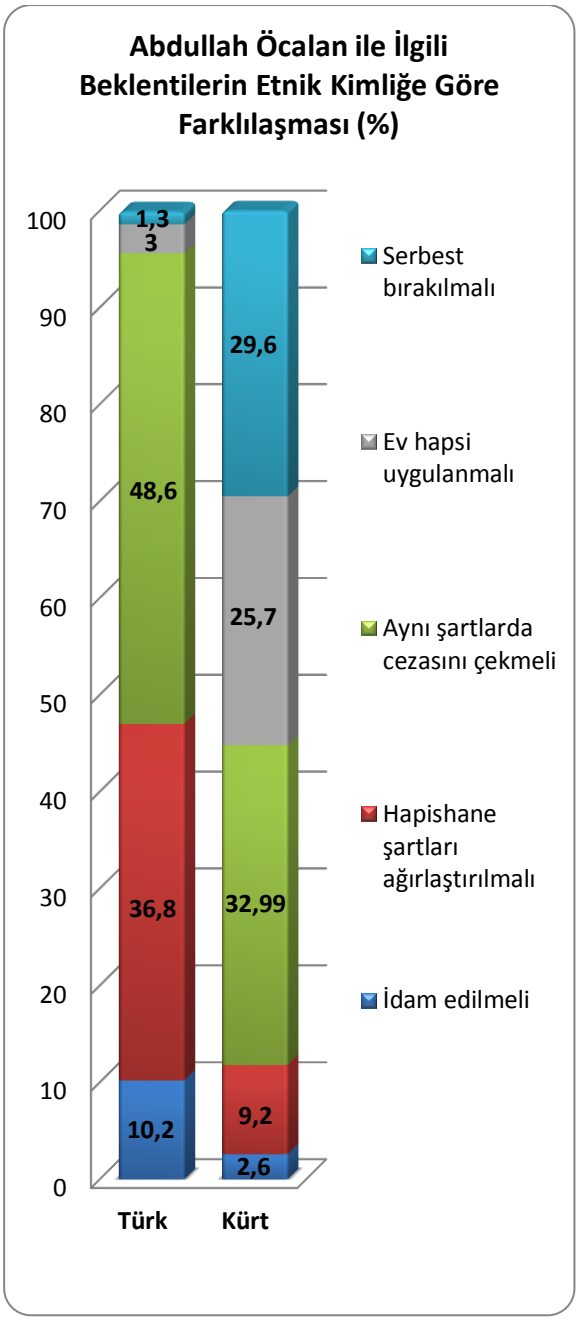

Öcalan'ın hapishane şartlarının ağırlaştırılmasını isteyenlerin oranı genelde %32,6 iken, bu oran Türklerde %36,8 çıkmakta, Kürtlerde ise %9,2'ye düşmektedir. İdam edilmeli diyenlerin oranı ise genelde %9,6 iken, Türklerde %10,2'ye çıkmakta ve Kürtlerde %2,6'ya düşmektedir. Bunun yanında, Öcalan için "ev hapsi" uygulanmasını isteyenler genelde %6 iken, bu oran Kürtlerde %25,7'ye çıkmaktadır. Benzer şekilde, Öcalan'ın serbest bırakılmasını destekleyenler genelde %5,2 oranındayken bu oran Kürtlerde %29,6'ya çıkmaktadır. Benzer şıklar birlikte düşünüldüğünde; genelde %11'lik bir kesim Öcalan'ın mevcut infaz şartlarını ağır bulurken, bu oran Kürtlerde %55'e yükselmekte ve bu insanlar Öcalan'ın serbest bırakılmasını veya cezasının ev hapsine çevrilmesini desteklemektedir. Öcalan'ın cezasının ağırlaştırılmasını veya idam edilmesini destekleyenler genelde %42 iken, bu oran Türklerde %47'ye çıkmakta, Kürtlerde ise %12'ye düşmektedir.

Abdullah Öcalan ile İlgili Beklentilerin **Etnik Kimliğe Göre Farklılaşması (%)**

	Türk	Kürt
İdam edilmeli	10,2	2,6
Hapishane şartları ağırlaştırılmalı	36,8	9,2
Aynı şartlarda cezasını çekmeli	48,6	32,99
Ev hapsi uygulanmalı	3,0	25,7
Serbest bırakılmalı	1,3	29,6
Toplam	100	100

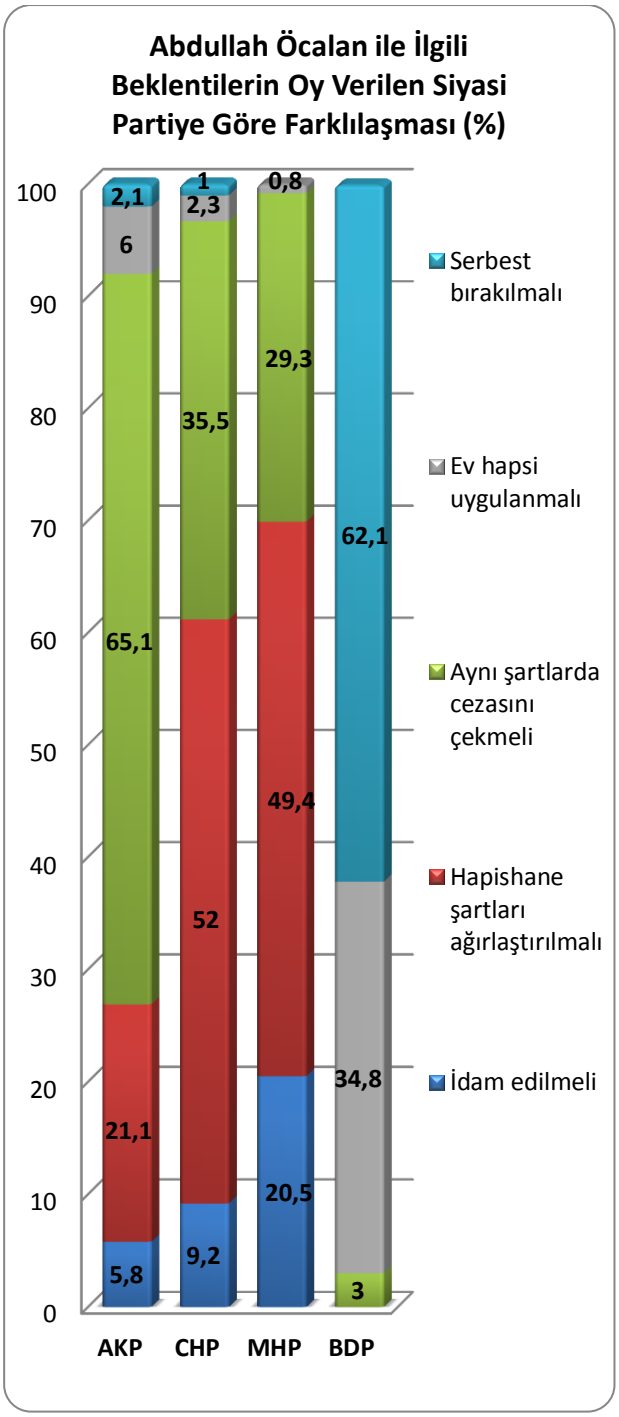

Öcalan'ın hapishane şartlarının ağırlaştırılmasını isteyenlerin oranı genelde %32,6 iken, bu oran MHP seçmeninde %49'a, CHP seçmeninde ise %52'ye yükselmektedir. İdam edilmeli diyenlerin oranı ise genelde %9,6 iken, bu oran MHP seçmeninde %20,5'e yükselmektedir. Bunun yanında, Öcalan için "ev hapsi" uygulanmasını isteyenler genelde %6 ve Kürtlerde %25,7 iken, bu oran BDP seçmeninde %34,8'e çıkmaktadır. Benzer şekilde, Öcalan'ın serbest bırakılmasını destekleyenler genelde %5,2 ve Kürtlerde %29,6 iken, bu oran BDP seçmeninde %62,1 oranına yükselmektedir. Benzer şıklar birlikte düşünüldüğünde; genelde %11'lik bir kesim Öcalan'ın mevcut infaz şartlarını ağır bulurken, bu oran Kürtlerde %55'e ve BDP seçmeninde %97'ye yükselmektedir. Öcalan'ın cezasının ağırlaştırılmasını veya idam edilmesini destekleyenler ise genelde %42 ve Türklerde %47 iken, bu oran CHP seçmeninde %61'e ve MHP seçmeninde %70'e yükselmektedir. Bu bulgular farklı kesimler arasındaki görüş farklılığını da net olarak ortaya koymaktadır.

Abdullah Öcalan ile İlgili Beklentilerin Oy Verilen Siyasi Partiye **Göre Farklılaşması (%)**

	AKP	CHP	MHP	BDP
İdam edilmeli	5,8	9,2	20,5	0
Hapishane şartları ağırlaştırılmalı	21,1	52,0	49,4	0
Aynı şartlarda cezasını çekmeli	65,1	35,5	29,3	3,0
Ev hapsi uygulanmalı	6,0	2,3	0,8	34,8
Serbest bırakılmalı	2,1	1,0	0	62,1
Toplam	100	100	100	100

7.3 Nihai Çözüm Olarak Görülen Adımlar

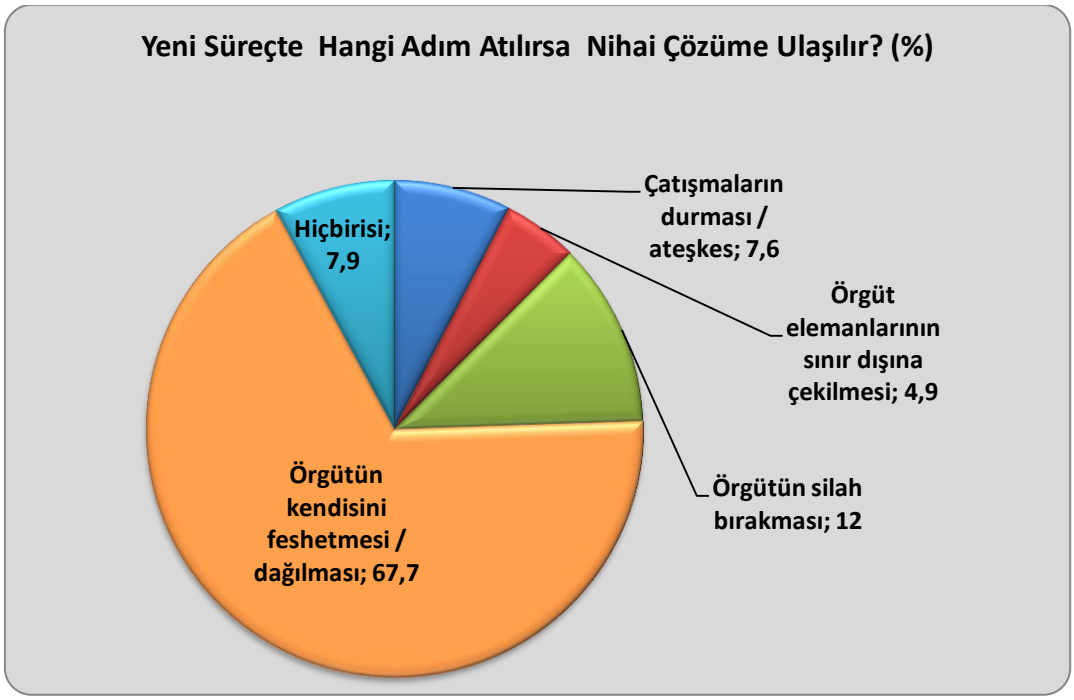
Yeni Süreçte Hangi Adım Atılırsa Nihai Çözüme Ulaşılır? (%)
Çatışmaların durması / ateşkes; 7,6
Örgüt elemanlarının sınır dışına çekilmesi; 4,9
Örgütün silah bırakması; 12
Örgütün kendisini feshetmesi / dağılması; 67,7
Hiçbirisi; 7,9

Yeni süreçte kişilerin nihai çözüm adına hangi adımların atılmasını desteklediği dört seçenekli bir soru ile ölçülmüş ve soru değerleri yukarıdaki grafikte verilmiştir. Bulgulara göre, en etkili nihai çözüme %67,7 ile "örgütün kendisini feshetmesi/ dağılması" ile ulaşılacağına inanılmaktadır. Diğer taraftan, "çatışmaların durması", "örgüt elemanlarının sınır dışına çekilmesi" ve "örgütün silah bırakması" adımlarından birinin nihai çözüm olacağına inananların oranı toplamda %25 düzeyinde kalmaktadır. Bununla birlikte, katılımcıların %7,9'u belirtilenlerden hiçbirisini nihai çözüm adımı olarak görmemektedir.

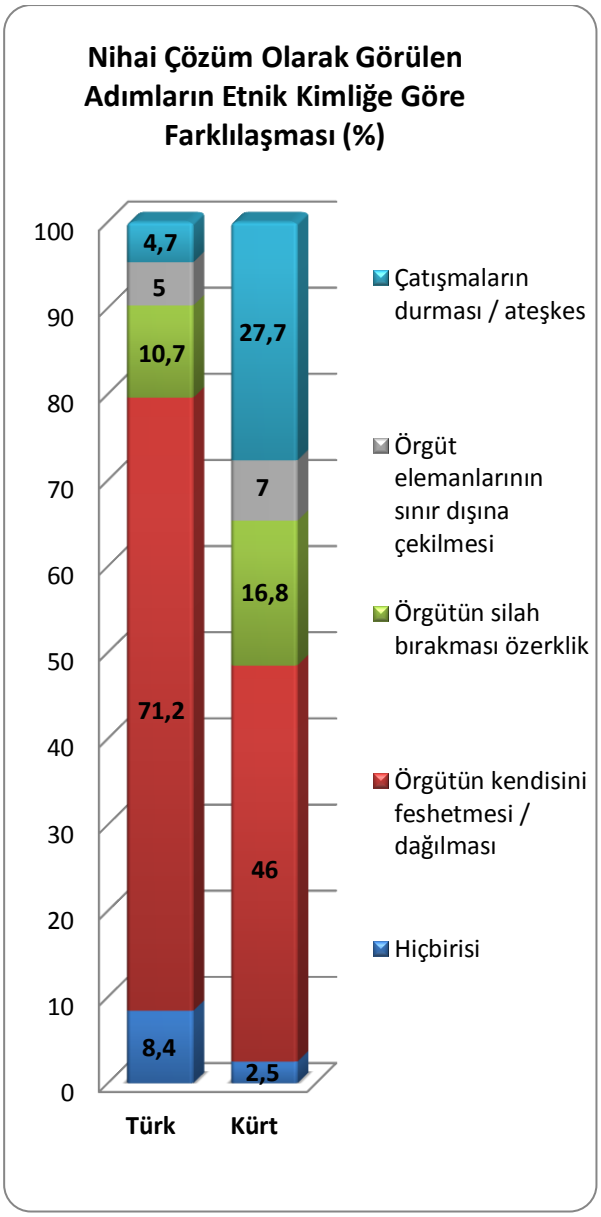

Grafikte de görüldüğü gibi hem Kürt hem de Türk katılımcılar nihai çözüm için en doğru adımı "örgütün kendisini feshetmesi/ dağılması" olarak görmektedir. Çözüm için gerekli görülen bu adım genel ortalamada %68 oranında bir destek bulurken, bu destek Türklerde %71,2'ye çıkmaktadır. Bunun yanında çatışmaların durması yönündeki gelişmeye çözüm için Kürtler tarafından (%27,7) Türklere göre (%4,7) daha fazla anlam yüklendiği görülmektedir.

Nihai Çözüm Olarak Görülen Adımların Etnik Kimliğe Göre Farklılaşması (%)		
	Türk	Kürt
Çatışmaların durması / ateşkes	4,7	27,7
Örgüt elemanlarının sınır dışına çekilmesi	5,0	7,0
Örgütün silah bırakması	10,7	16,8
Örgütün kendisini feshetmesi / dağılması	71,2	46
Hiçbirisi	8,4	2,5
Toplam	100	100

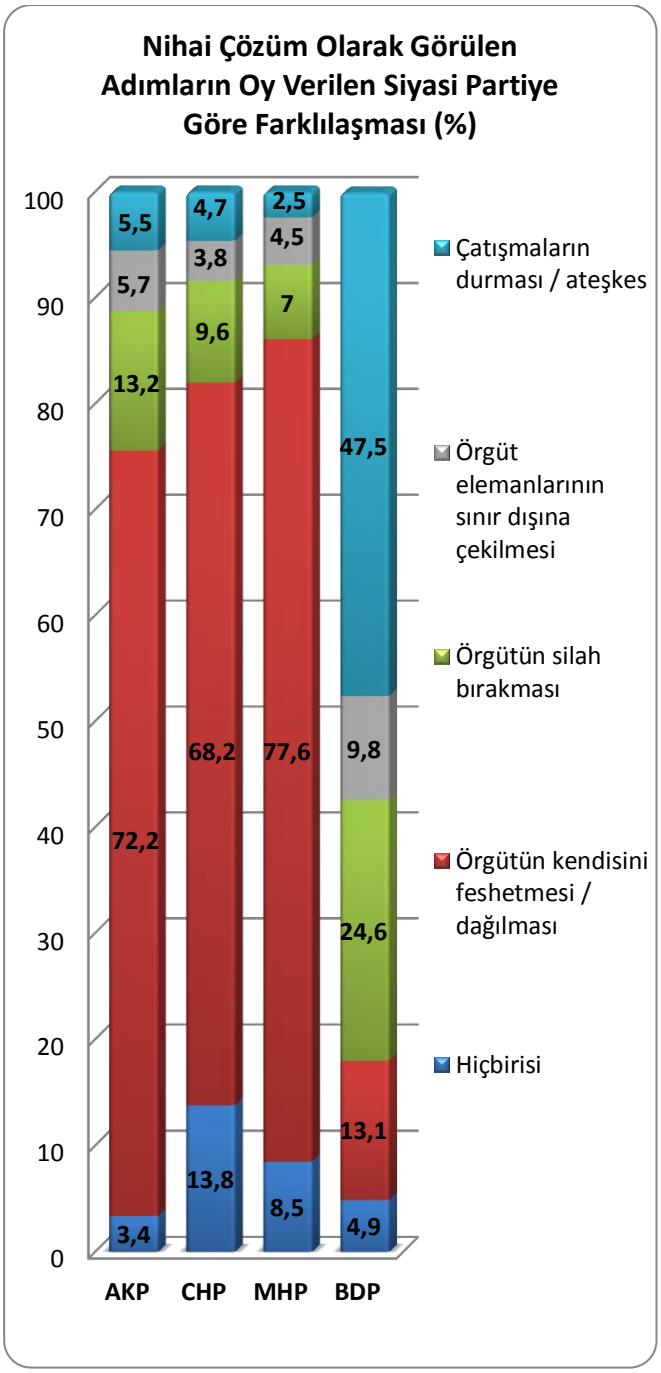

Hem Kürt hem de Türk katılımcıların nihai çözüm için en doğru adım olarak gördüğü "örgütün kendisini feshetmesi/ dağılması" önerisi AKP, CHP ve MHP seçmeninde %68-77 aralığında oldukça yüksek düzeyde destek bulurken bu oran BDP seçmeninde %13,1'e düşmektedir. Bunun yanında, çatışmaların durması yönündeki gelişmeye çözüm için Kürtler tarafından verilen önem %28 düzeyindeyken, bu oran BDP seçmeninde %47,5 ile en çok desteklenen adım olarak öne çıkmaktadır.

Bu bulgulardan yola çıkarak hem Türkler hem de Kürtler arasında BDP seçmeni dışında tüm kesimlerin örgütün dağılmasını nihai çözüm olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bunun yanında Kürtlerin ve BDP seçmeninin çatışmaların durmasına, Türklere ve AKP, CHP ve MHP seçmenine göre çok daha fazla önem verdiği görülmektedir.

Nihai Çözüm Olarak Görülen Adımların Oy Verilen Siyasi Partiye Göre Farklılaşması (%)

	AKP	CHP	MHP	BDP
Çatışmaların durması / ateşkes	5,5	4,7	2,5	47,5
Örgüt elemanlarının sınır dışına çekilmesi	5,7	3,8	4,5	9,8
Örgütün silah bırakması	13,2	9,6	7,0	24,6
Örgütün kendisini feshetmesi / dağılması	72,2	68,2	77,6	13,1
Hiçbirisi	3,4	13,8	8,5	4,9
Toplam	100	100	100	100

8. ÇÖZÜM SÜRECİ İLE İLGİLİ BÖLÜNME ENDİŞESİ

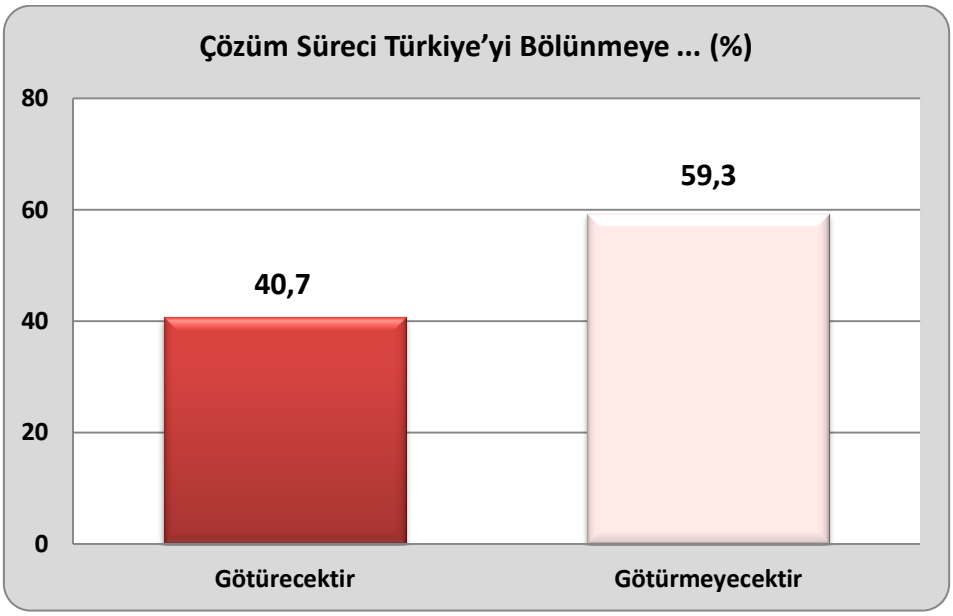

Kişilerin "Çözüm Sürecinin Türkiye'yi bölünmeye götürüp götürmeyeceği" yönündeki görüşleri sorgulandığında, %40,7'lik bir kesimin sürecin ülkeyi bölünmeye götüreceğine inandığı görülmektedir.

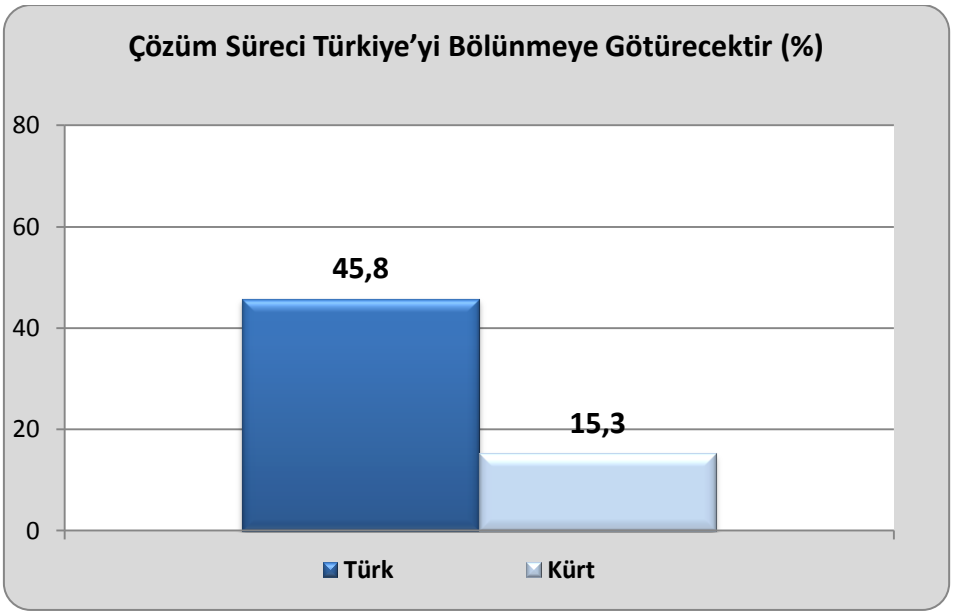

"Çözüm Sürecinin ülkeyi bölünmeye götüreceği" sorusunun bulguları Kürtlere ve Türklere göre değerlendirildiğinde Türklerin bu konuda daha endişeli olduğu görülmektedir. Türklerin % 45,8'i Çözüm Süreci ile birlikte ülkenin bölünmeye gideceğini belirtirken, Kürtlerde bu oran %15,3'dür.

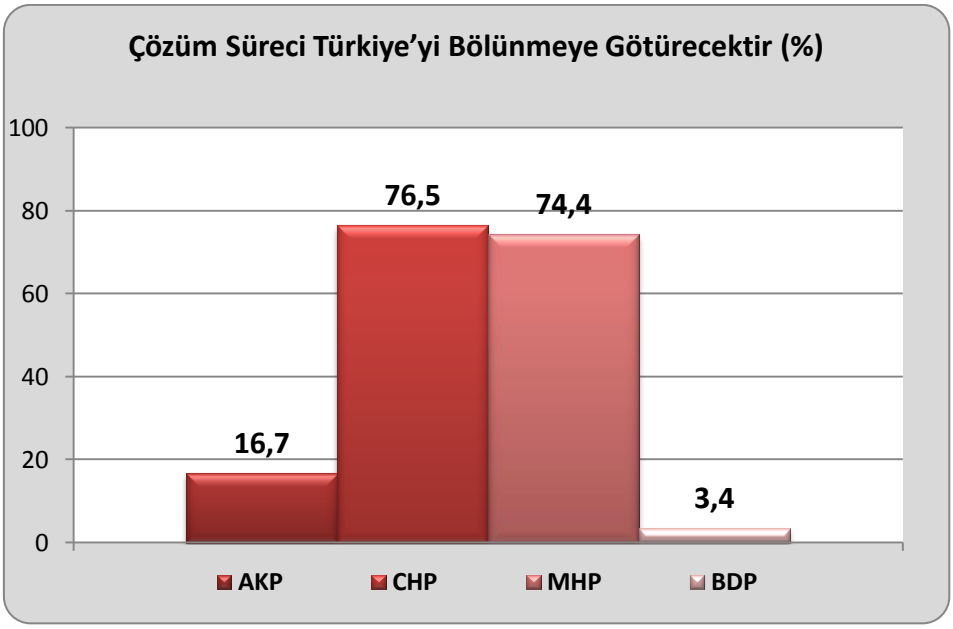

Meclisteki dört partinin seçmeni arasında "Çözüm Sürecinin ülkeyi bölünmeye götüreceği" düşüncesine en yüksek oranda katılım %75 düzeyiyle CHP ve MHP seçmeni arasındadır. Bu görüşe katılım oranı AKP ve BDP seçmeninde diğer iki partiye nazaran oldukça düşüktür. AKP seçmeninin %16,7'si, BDP seçmeninin ise yalnızca % 3,4'ü Çözüm Sürecinin ülkeyi bölünmeye götüreceği yönünde görüş bildirmiştir.

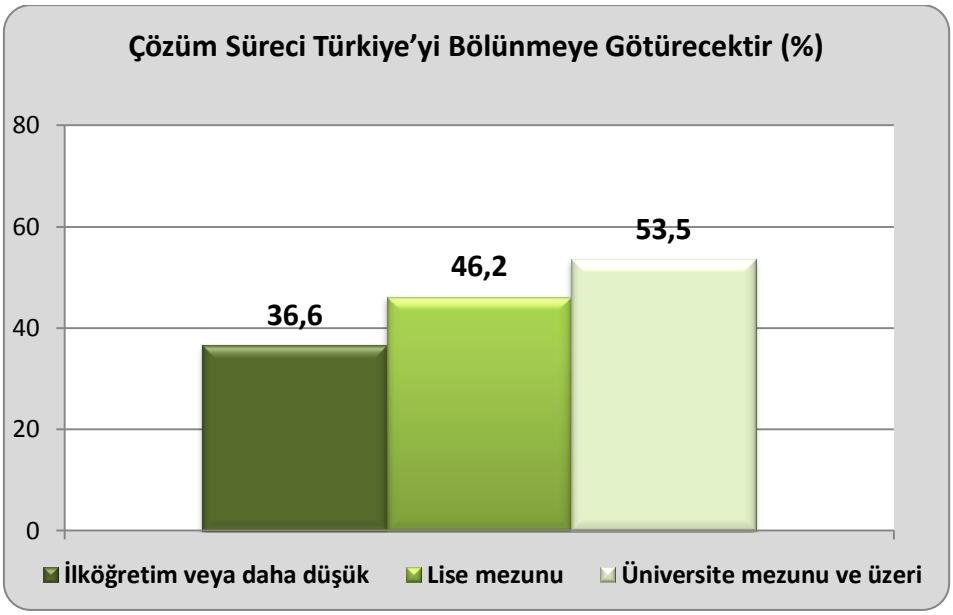

Ülkenin Çözüm Süreci sonunda bölüneceğini düşünenlerin oranı öğrenim durumu yükseldikçe artmaktadır. Bölünme endişesi taşıyanların oranı %53,5 ile yüksek üniversite mezunları arasındayken, bu oran ilköğretim veya daha düşük öğrenim düzeyindeki kişilerde %36,6'ya düşmektedir.

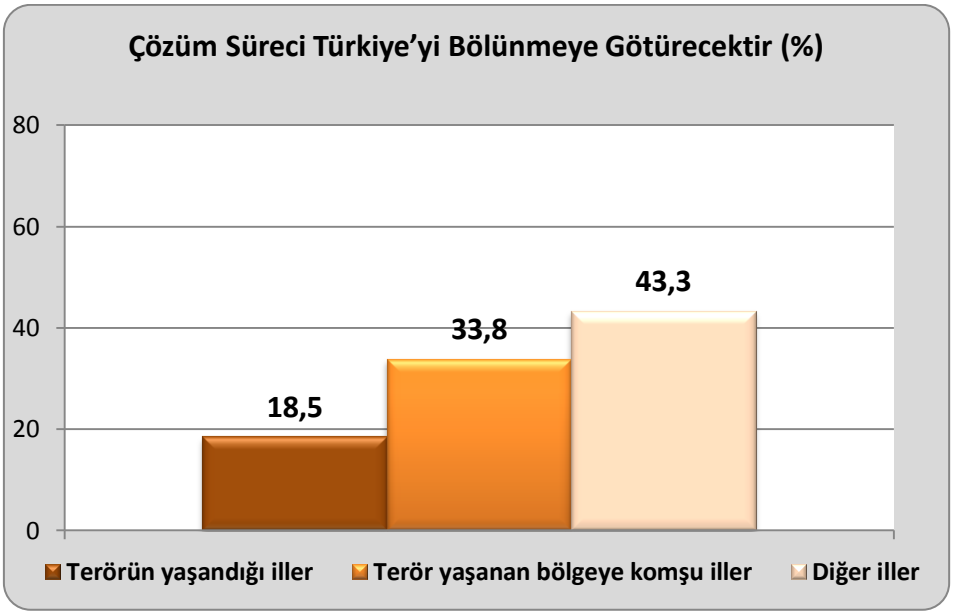

Çözüm Sürecinin Türkiye'yi bölünmeye götüreceğine inananların oranı terörün yaşandığı bölgeden batı illerine doğru gidildikçe artmaktadır. Terörün yaşandığı illerde sürecin ülkeyi bölünmeye götüreceğine inananlar %18,5 iken, bu oran bölgeye komşu illerde %33,8'e ve diğer illerde %43,3'e çıkmaktadır.

9. ORTAK GELECEĞE BAKIŞ

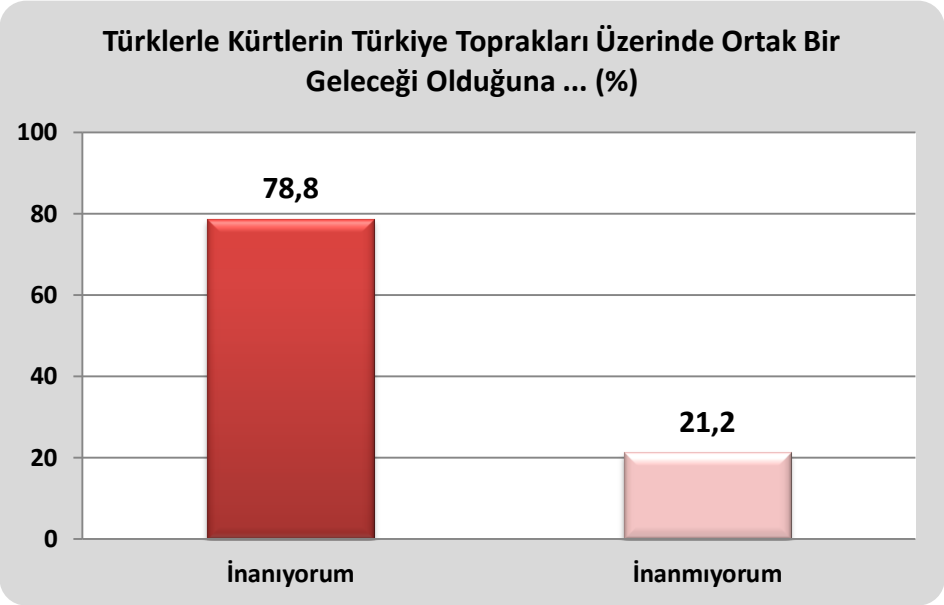

Türkiye genelinde "Türklerle Kürtlerin Türkiye toprakları üzerinde ortak bir geleceği olduğuna inanıyorum" görüşüne katılım oranı %78,8 olarak bulgulanmıştır. Bu veri, BİLGESAM tarafından 2009-2012 yıllarında yapılan pek çok çalışmadaki bulgular ile de örtüşmektedir.

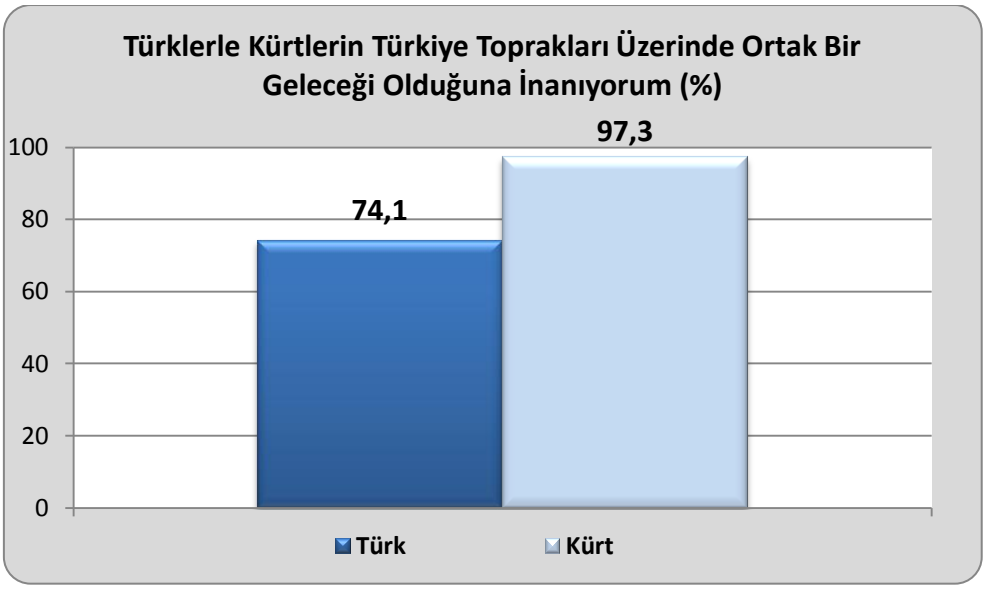

Türklerle Kürtlerin Türkiye toprakları üzerinde ortak geleceği konusundaki görüşlerin, kendisini Kürt veya Türk olarak tanımlayanlar arasındaki farklılaşması incelendiğinde; her iki kesim de bu görüşü yüksek oranda kabul etmekle birlikte, Kürtler arasında ortak geleceğe inancın Türklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Kürtlerin ortak geleceğe inancı %97,3 gibi oldukça yüksek bir orandayken, Türklerde bu oran %74,1'dir.

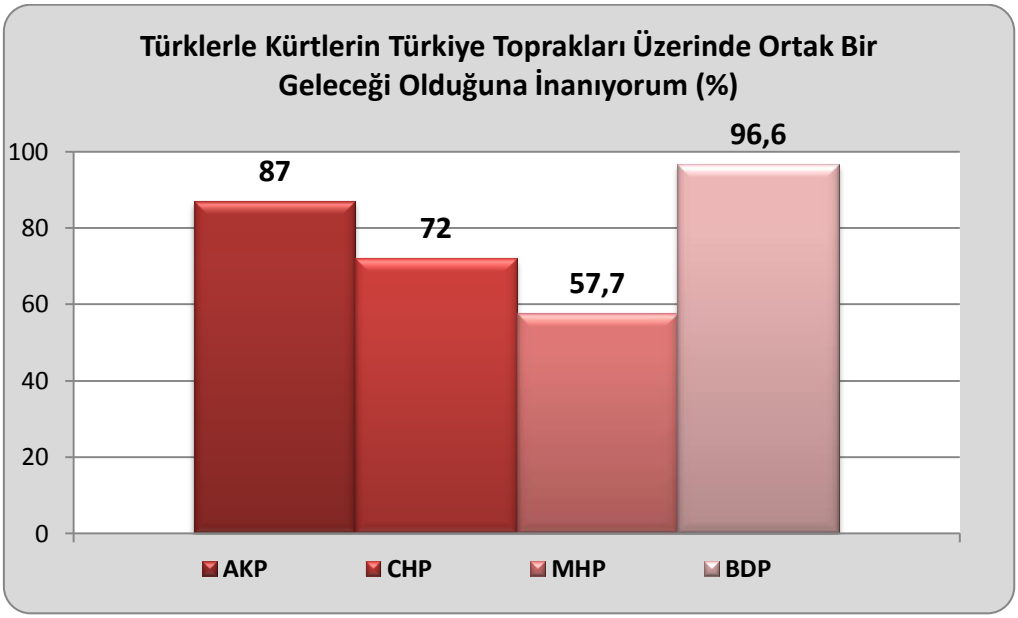

Tüm parti seçmenleri, Kürtler ile Türklerin Türkiye toprakları üzerinde ortak bir geleceği olduğuna orta düzey ve üzerinde inanmakla birlikte, ortak geleceğe inanç % 96,6 ile en yüksek oranda BDP seçmenindedir. AKP seçmeninde bu oran %87, CHP seçmeninde %72'dir. MHP seçmeninde ise bu oran %57,7 ile en düşük düzeydedir.

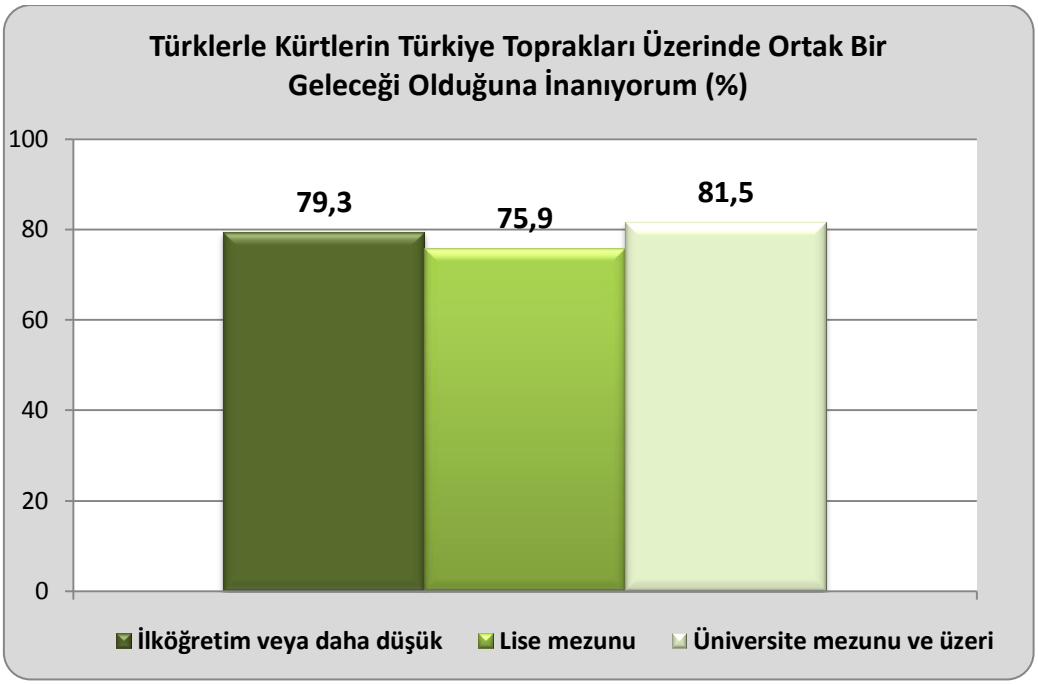

Farklı öğrenim düzeyleri arasında ortak geleceğe bakıştaki farklılaşmayı ortaya koyan grafik değerleri yukarıda verilmiştir. Bulgular, ortak geleceğe bakışın öğrenim düzeyine göre fazla farklılaşmadığını göstermektedir.

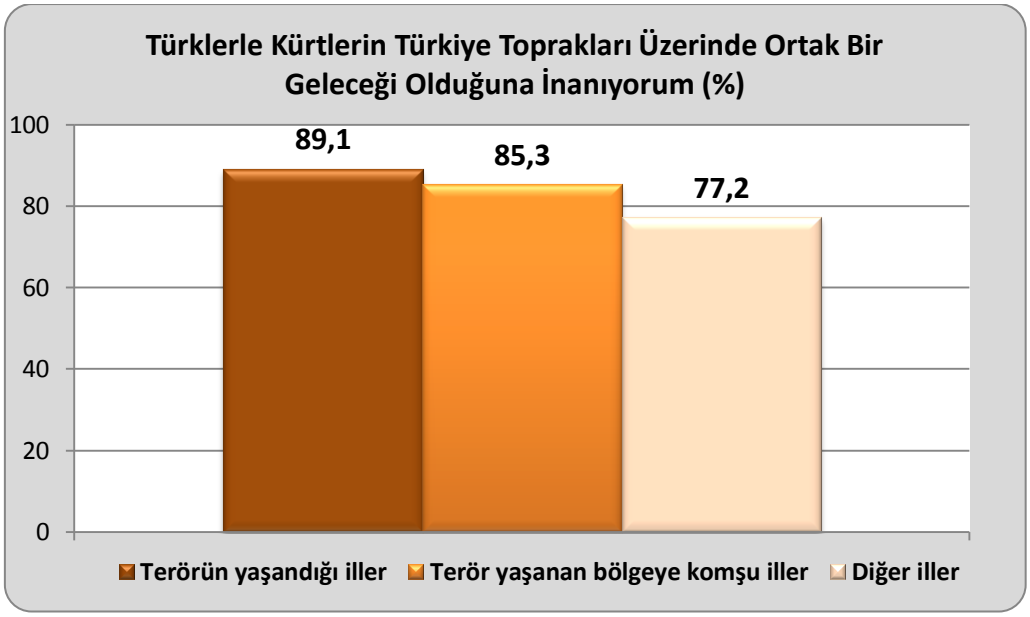

Türklerle Kürtlerin ortak geleceğine bakış tüm bölgelerde yüksek düzeyde olumlu olmakla birlikte, terörün yaşandığı illerden batıya doğru gidildikçe ortak geleceğe inanç azalmaktadır. Terörün yaşandığı illerdeki kişiler, diğer soruların çoğunda Çözüm Sürecine verdikleri yüksek destekte olduğu gibi ortak gelecek konusunda da %89,1 ile en olumlu düşünen grup olmuştur.

EK- UYGULANAN ANKET FORMU

UYGULANAN ANKET FORMU

29 sorudan oluşan ve en fazla 10 dakikanızı alacak olan bu anket formu, Terörün sonlandırılması amacıyla başlatılan 'Çözüm Süreci' hakkındaki toplumsal algıları ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Anketten elde edilen veriler kişisel olarak değerlendirilmeyecek ve bu anlamda hiç kimse ile paylaşılmayacaktır. Araştırma sonuçlarının Mayıs-Haziran 2013 ayı içinde www.bilgesam.org adresinde yayımlanması planlanmaktadır. Emek ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

Dr. Salih Akyürek

A. Hiç Katılmıyorum B. Katılmıyorum C. Katılıyorum D. Tamamen Katılıyorum E. Fikrim Yok

Aşağıdaki görüşlere katılım durumunuzu aşağıdaki ölçekte işaretleyiniz.						
S. NO	**[A. Hiç Katılmıyorum B. Katılmıyorum C. Katılıyorum D. Tamamen Katılıyorum E. Fikrim Yok]**	**A**	**B**	**C**	**D**	E
1	Çözüm Sürecinin terörü sonlandıracağına inanıyorum.					
2	Çözüm Süreci ülkede özgürlüklerin genişletilmesi ve demokratikleşme adımlarına olumlu katkı sağlayacaktır.					
3	Hükümetin MİT kanalıyla Öcalan ile görüşmesini doğru buluyorum.					
4	Çözüm Süreci PKK ve KCK'nın güçlenmesine hizmet edecektir.					
5	Çözüm Sürecini hükümetin seçim dönemi yatırımı olarak görüyorum.					
6	Çözüm Süreci Türkiye'yi bölünmeye götürecektir.					
7	Yeni süreçte PKK ve Öcalan'ı samimi buluyorum.					
8	Yeni süreçte KCK tutuklularının serbest bırakılmasını destekliyorum.					
9	Yeni Çözüm Sürecinde görüşmelerin Abdullah Öcalan merkezli olarak yürütülmesini doğru buluyorum.					
10	Çözüm Sürecinde örgüt mensuplarının tamamının Türkiye'yi terk edeceğine inanıyorum.					
11	Örgüt silah bırakmadan süreci devam ettirerek kazanımlar elde etmeye çalışacaktır.					
12	Çekilme sonrası örgütün siyasal beklentileri gerçekleşinceye kadar silah bırakmaması demokrasi ve barış söylemleri ile çelişmektedir.					
13	Karayılan'ın silah bırakmak için koşullar ileri sürmesi ve Öcalan'ın serbest bırakılmasını şart koşması süreci sekteye uğratacak bir provokasyondur.					
14	Çözüm Süreci ile PKK'nın dağılacağına inanıyorum.					
15	2013 yılında yedi farklı bölge için oluşturulan 'Akil Adamlar Komisyonu' çözüme katkı sağlayacaktır.					
16	Hükümetin Kürt Meselesini çözmek istediğine inanıyorum.					
17	Hükümetin Kürt Meselesini çözebileceğine inanıyorum.					
18	Hükümet tarafından başlatılan 'Çözüm Süreci' ni destekliyorum.					
19	Türklerle Kürtlerin Türkiye toprakları üzerinde ortak bir geleceği olduğuna inanıyorum.					

20. Kürt Meselesi için hangi çözüm önerisini destekliyorsunuz?

a. Kürtlere eşit yurttaşlık haklarının verilmesi
b. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi
c. Bölgesel / demokratik özerklik
d. Federatif yapı
e. Bağımsızlık
f. Hiçbirisini desteklemiyorum
g. Fikrim Yok
h. Diğer

21. Yeni süreçte Abdullah Öcalan ile ilgili hangi adımı destekliyorsunuz;

a. Hapishane şartları ağırlaştırılmalı
b. Aynı şartlarda cezasını çekmeye devam etmeli
c. Cezası ev hapsine çevrilmeli
d. Serbest kalmalı
e. Fikrim Yok
f. Diğer

22. Yeni süreçte sizce hangi adım atılırsa nihai bir çözüme ulaşılır:

a. Çatışmaların durması / ateşkes
b. Örgüt elemanlarının sınır dışına çekilmesi
c. Örgütün silah bırakması
d. Örgütün kendisini feshetmesi / dağılması
e. Hiçbirisi
f. Fikrim yok
g. Diğer

23. Öğrenim Durumunuz:

a. Diplomasız okuryazar
b. İlkokul mezunu (5 yıllık)
c. İlköğretim mezunu (8 yıllık)
d. Lise mezunu
e. Üniversite mezunu (Ön lisans-Lisans)
f. Yüksek Lisans – Doktora

24. Cinsiyetiniz:

a. Kadın
b. Erkek

25. Yaşınız:
    a. 18-29
    b. 30-39
    c. 40-49
    d. 50 yaş ve üzeri

26. 2011 genel seçimlerinde oy verdiğiniz siyasi parti:
    a. AKP
    b. CHP
    c. MHP
    d. BDP
    e. Oy / geçerli oy kullanmadım
    f. Diğer

27. Etnik Kökeniniz
    a. Türk
    b. Kürt
    c. Zaza
    d. Arap
    e. Diğer…

28. Akrabalarınız arasında Kürt var mı? (Bir önceki soruda “a” işaretleyenler için soru şekli)

    Akrabalarınız arasında Türk var mı? (Bir önceki soruda “b-c-d” işaretleyenler için soru şekli)

    a. Evet var
    b. Hayır yok

29. İkamet ettiğiniz İl: ……

BİLGESAM YAYINLARI

Kitaplar

Çin Yeni Süper Güç Olabilecek mi? Güç, Enerji ve Güvenlik Boyutları
(Ed.) Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

Değişen Dünyada Türkiye'nin Stratejisi
Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

Türkiye'nin Bugünü ve Yarını
E. Bakan-Büyükelçi İlter TÜRKMEN

Türkiye Cumhuriyeti'nin Ortadoğu Politikası
E. Bakan-Büyükelçi İlter TÜRKMEN

Türkiye'nin Vizyonu: Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri
(Ed.) Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

İleri Teknolojiler Çalıştayı ve Sergisi (İTÇ 2010) Bildiri Kitabı
Prof. Dr. M. Oktay ALNIAK

IV. Ulusal Hidrojen Enerjisi Kongresi ve Sergisi Bildiri Kitabı
Prof. Dr. M. Oktay ALNIAK

Selected Articles of Hydrogen Phenomena
Prof. Dr. M. Oktay ALNIAK

Özgür, Demokratik ve Güvenli Seçim
Kasım ESEN, Özdemir AKBAL

Terörle Mücadele Stratejisi (Bilge Adamlar Kurulu Raporu)
Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

Türkiye'de Kürtler ve Toplumsal Algılar
Dr. Mehmet Sadi BİLGİÇ
Dr. Salih AKYÜREK

Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri
(Ed.) Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

Raporlar

Rapor 1: Küresel Gelişmeler ve Uluslararası Sistemin Özellikleri
Prof. Dr. Ali KARAOSMANOĞLU

Rapor 2: Değişen Güvenlik Anlayışları ve Türkiye'nin Güvenlik Stratejisi
Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

Rapor 3: Avrupa Birliği ve Türkiye
E. Büyükelçi Özdem SANBERK

Rapor 4: Yakın Dönem Türk-Amerikan İlişkileri
Prof. Dr. Ersin ONULDURAN

Rapor 5: Türk-Rus İlişkileri Sorunlar-Fırsatlar
Prof. Dr. İlter TURAN

Rapor 6: Irak'ın Kuzeyindeki Gelişmelerin Türkiye'ye Etkileri
E. Büyükelçi Sönmez KÖKSAL

Rapor 7: Küreselleşen Dünyada Türkiye ve Demokratikleşme
Prof. Dr. Fuat KEYMAN

Rapor 8: Türkiye'de Bağımsızlık ve Milliyetçilik Anlayışı
Doç. Dr. Ayşegül AYDINGÜN

Rapor 9: Laiklik, Türkiye'deki Uygulamaları Avrupa ile Kıyaslamalar Politika Önerileri
Prof. Dr. Hakan YILMAZ

Rapor 10: Yargının İyileştirilmesi/Düzeltilmesi
Prof. Dr. Sami SELÇUK

Rapor 11: Yeni Anayasa Türkiye'nin Bitmeyen Senfonisi
Prof. Dr. Zühtü ARSLAN

Rapor 12: Türkiye'nin 2013 Yılı Teknik Vizyonu
Prof. Dr. M. Oktay ALNIAK

Rapor 13: Türkiye-Ortadoğu İlişkileri
E. Büyükelçi Güner ÖZTEK

Rapor 14: Balkanlarda Siyasi İstikrar ve Geleceği
Prof. Dr. Hasret ÇOMAK, Doç. Dr. İrfan Kaya ÜLGER

Rapor 15: Uluslararası Politikalar Ekseninde Kafkasya
Yrd. Doç. Dr. Fatih ÖZBAY

Rapor 16: Afrika Vizyon Belgesi
Hasan ÖZTÜRK

Rapor 17: Terör ve Terörle Mücadele
M. Sadi BİLGİÇ

Rapor 18: Küresel Isınma ve Türkiye'ye Etkileri
Doç. Dr. İrfan Kaya ÜLGER

Rapor 19: Güneydoğu Sorununun Sosyolojik Analizi
M. Sadi BİLGİÇ, Dr. Salih AKYÜREK
Doç. Dr. Mazhar BAĞLI, Müstecep DİLBER
Onur OKYAR

Rapor 20: Kürt Sorununun Çözümü İçin Demokratikleşme, Siyasi ve Sosyal Dayanışma Açılımı
E. Büyükelçi Özdem SANBERK

Rapor 21: Türk Dış Politikasının Bölgeselleşmesi
E. Büyükelçi Özdem SANBERK

Rapor 22: Alevi Açılımı, Türkiye'de Demokrasinin Derinleşmesi
Doç. Dr. Bekir GÜNAY, Gökhan TÜRK

Rapor 23: Cumhuriyet, Çağcıl Demokrasi ve Türkiye'nin Dönüşümü
Prof. Dr. Sami SELÇUK

Rapor 24: Zorunlu Askerlik ve Profesyonel Ordu
Dr. Salih AKYÜREK

Rapor 25: Türkiye-Ermenistan İlişkileri
(Bilge Adamlar Kurulu Raporu)
Yrd. Doç. Dr. Fatih ÖZBAY

Rapor 26: Kürtler ve Zazalar Ne Düşünüyor? Ortak Değer ve Sembollere Bakış
Dr. Salih AKYÜREK

Rapor 27: Jeopolitik ve Türkiye: Riskler ve Fırsatlar
Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

Rapor 28: Mısır'da Türkiye ve Türk Algısı
M. Sadi BİLGİÇ, Dr. Salih AKYÜREK

Rapor 29: ABD'nin Irak'tan Çekilmesi ve Türkiye'ye Etkileri
Doç. Dr. Cenap ÇAKMAK, Fadime Gözde ÇOLAK

Rapor 30: Demokratik Açılım ve Toplumsal Algılar
(Bilge Adamlar Kurulu Raporu)
Dr. Salih AKYÜREK

Rapor 31: Ortadoğu'da Devrimler ve Türkiye
Doç. Dr. Cenap ÇAKMAK, Mustafa YETİM, Fadime Gözde ÇOLAK

Rapor 32: Güvenli Seçim: Sorunlar ve Çözüm Önerileri
Kasım ESEN, Özdemir AKBAL

Rapor 33: Silahlı Kuvvetler ve Demokrasi
Prof. Dr. Ali L. KARAOSMANOĞLU

Rapor 34: Terör Önleme Birimleri
Kasım ESEN, Özdemir AKBAL

Rapor 35: İran, Şii Hilali ve Arap Baharı
Doç. Dr. Atilla SANDIKLI, Emin SALİHİ

Rapor 36: Yeni Anayasadan Toplumsal Beklentiler
BİLGESAM

Rapor 37: Etnik Çatışma Teorileri Işığında Dağlık Karabağ Sorunu
Yrd. Doç. Dr. Reha YILMAZ, Elnur İSMAYILOV

Rapor 38: Çağcıl Hukuk Sistemlerinde ve Türkiye'de Tutuklama
(Bilge Adamlar Kurulu Raporu)

Rapor 39: Afrika'da Türkiye ve Türk Algısı
BİLGESAM

Rapor 40: Kaos Senaryolarının Merkezinde İran
Doç. Dr. Atilla SANDIKLI, Bilgehan EMEKLİER

Rapor 41: Ermenistan'da Türkiye ve Türk Algısı
Dr. Salih AKYÜREK

Rapor 42: Yasa dışı Göç ve Türkiye
(Bilge Adamlar Kurulu Raporu)
Emine AKÇADAĞ

Rapor 43: Kırgızistan'da Türkiye ve Türk Algısı
Dr. Salih AKYÜREK

Rapor 44: Kazakistan'da Türkiye ve Türk Algısı
Dr. Salih AKYÜREK

Rapor 45: Çatışma Çözümü ve Türkiye'de Kürt Meselesi
Doç. Dr. Atilla SANDIKLI, Erdem KAYA

Rapor 46: Afganistan' da Sivil Ölümleri
Dr. Salih AKYÜREK, Nursema KIBRIS, Dilara ÜNAL

Rapor 47: İran Nükleer Krizinin Türkiye'ye Olası Etkileri
(Bilge Adamlar Kurulu Raporu)
Doç. Dr. Atilla SANDIKLI, Bilgehan EMEKLİER

Rapor 48: Çağcıl Hukuk Sistemleri ve Türkiye'de İşkence
Erkam MALBELEĞİ

Rapor 49: Balkanlarda Türkiye ve Türk Algısı
Dr. M. Sadi BİLGİÇ, Dr. Salih AKYÜREK

Rapor 50: Suriye Sorunu ve Türk Dış Politikasına Toplumsal Bakış
Dr. Salih AKYÜREK, Prof. Dr. Cengiz YILMAZ

Rapor 51: Terörle Mücadelede Toplumsal Algılar
Dr. Salih AKYÜREK, Mehmet Ali YILMAZ

Rapor 52: Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye
Bilge Adamlar Kurulu Raporu
Doç. Dr. Atilla SANDIKLI, Ali SEMİN

Rapor 53: İnsansız Hava Araçları: Muharebe Alanında ve Terörle Mücadelede Devrimsel Dönüşüm
Dr. Salih AKYÜREK, Mehmet Ali YILMAZ & Mustafa TAŞKIRAN

Rapor 54: Türkiye'nin Dış Yardım Stratejisi: Sorunlar ve Öneriler
Hasan ÖZTÜRK, Sevinç ÖZTÜRK

Rapor 55: 2. Körfez Savaşı'nın 10. Yılında Irak
Bilge Adamlar Kurulu Raporu

Rapor 56: Türk Silahlı Kuvvetlerine Toplumsal Bakış
Dr. Salih AKYÜREK, Mehmet Ali YILMAZ

Demokratikleşme ve Sosyal Dayanışma Açılımı
Bilge Adamlar Kurulu Raporu

İleri Teknolojiler Çalıştayı ve Sergisi (İTÇ 2010) Sonuç Raporu
BİLGESAM

İleri Teknolojiler Çalıştayı ve Sergisi (İTÇ 2011) Sonuç Raporu
BİLGESAM

Dergiler

Bilge Strateji Dergisi Cilt 1, Sayı 1, Güz 2009
Bilge Strateji Dergisi Cilt 2, Sayı 2, Bahar 2010
Bilge Strateji Dergisi Cilt 2, Sayı 3, Güz 2010
Bilge Strateji Dergisi Cilt 3, Sayı 4, Bahar 2011
Bilge Strateji Dergisi Cilt 3, Sayı 5, Güz 2011
Bilge Strateji Dergisi Cilt 4, Sayı 6, Bahar 2012
Bilge Strateji Dergisi Cilt 4, Sayı 7, Güz 2012

Söyleşiler

Bilge Söyleşi-1: Türkiye-Azerbaycan İlişkileri
Doç. Dr. Atilla SANDIKLI ile Söyleşi
Elif KUTSAL

Bilge Söyleşi-2: Nabucco Projesi
Arzu Yorkan ile Söyleşi
Elif KUTSAL-Eren OKUR

Bilge Söyleşi-3: Nükleer İran
E. Bakan-Büyükelçi İlter TÜRKMEN ile Söyleşi
Elif KUTSAL

Bilge Söyleşi-4: Avrupa Birliği
Dr. Can BAYDAROL ile Söyleşi
Eren OKUR

Bilge Söyleşi-5: Anayasa Değişikliği
Doç. Dr. Atilla SANDIKLI ile Söyleşi
Merve Nur SÜRMELİ

Bilge Söyleşi-6: Son Dönem Türkiye-İsrail İlişkileri
E. Büyükelçi Özdem SANBERK ile Söyleşi
Merve Nur SÜRMELİ

Bilge Söyleşi-7: BM Yaptırımları ve İran
Doç. Dr. Abbas KARAAĞAÇLI ile Söyleşi
Sina KISACIK
Bilge Söyleşi-8: Füze Savunma Sistemleri ve Türkiye
Doç. Dr. Atilla SANDIKLI ile Söyleşi
Eren OKUR

Bilge Söyleşi-9: Gelişen ve Değişen Türk Deniz Kuvvetleri'nin Bugünü ve Yarını
E. Oramiral Salim DERVİŞOĞLU ile Söyleşi
Emine AKÇADAĞ

Bilge Söyleşi-10: Soru ve Cevaplarla Yeni Anayasa
Kasım ESEN ile Söyleşi
Özdemir AKBAL

Bilge Söyleşi-11: Türk Hava Kuvvetleri'nin Bugünü ve Yarını
E. Hv. Korgeneral Şadi ERGÜVENÇ ile Söyleşi
Emine AKÇADAĞ

Bilge Söyleşi-12: Arap Baharı Süreci, Mısır Seçimleri, Türkiye-Suriye Krizi
Doç. Dr. Atilla SANDIKLI ile Söyleşi
Ali SEMİN

Bilge Söyleşi-13: Esed Sonrası Suriye
Halit Hoca ile Söyleşi
Ali SEMİN & Tuğçe ERSOY ÖZTÜRK

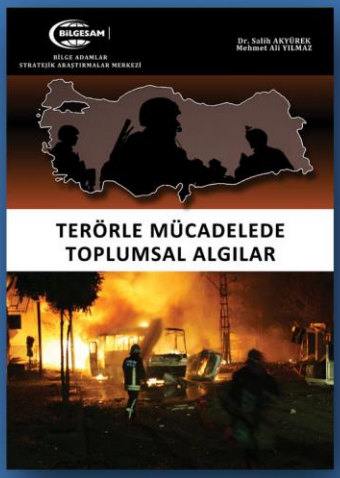

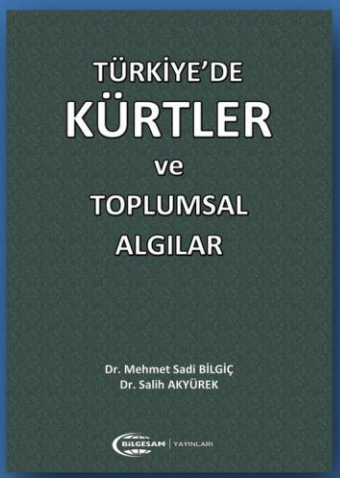

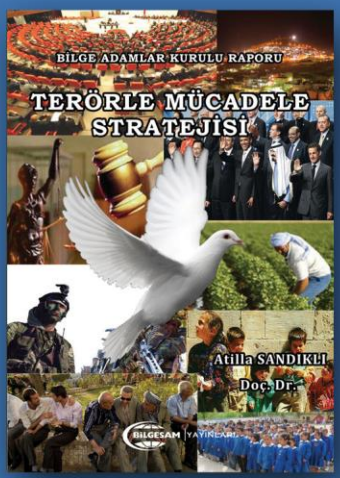

BİLGE ADAMLAR STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

MERKEZ
Mecidiyeköy Yolu Caddesi, Celil Ağa İş Merkezi
No: 10, Kat:9 Daire: 36-38 Mecidiyeköy / İSTANBUL
Tel: 0212 217 65 91 Faks: 0212 217 65 93

ANKARA ŞUBESİ
Atatürk Bulvarı Havuzlu Sokak No:4 Kat:2 Daire:6
A.Ayrancı / Çankaya / ANKARA
Tel: 0312 425 32 90 Faks: 0312 425 32 90

www.bilgesam.org bilgesam@bilgesam.org